

Håpet som brast

Russlands politikk, motiver og innflytelse under sekspartsforhandlingene,
2003-2007

Espen Smith-Meyer

Masteroppgave
ved Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2013

HÅPET SOM BRAST

Russlands politikk, motiver og innflytelse under sekspartsforhandlingene,
2003-2007

Espen Smith-Meyer

Masteroppgave
ved Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2013

© Espen Smith-Meyer

2013

Håpet som brast – Russlands politikk, motiver og innflytelse under sekspartsforhandlingene,
2003-2007

Espen Smith-Meyer

Forsidebilde: Hentet fra *quiranger.com*

Trykk: Helsedirektoratet

Innholdsfortegnelse:

Innholdsfortegnelse:	V
Innledning:	1
Introduksjon til emnet	1
Problemstillinger	2
Tidligere forskning	2
Hvorfor skrive denne oppgaven? Mitt bidrag	5
Kilder.....	5
Litteratur	5
Aviser.....	6
Offisielle dokumenter og uttalelser	8
Dokumenter fra Wikileaks.....	8
Intervjuer	9
Arkiver.....	10
Avgrensning	10
Begreper, presisering.....	11
Struktur på oppgaven	11
1. Kapittel: Bakgrunn	13
Nord-Koreas atomprogram - en kort historisk innføring	13
Et skifte i Moskvas forhold til Nord-Korea	14
Den første atomkrisen i Nord-Korea	15
Et nytt skifte i Russlands politikk overfor Nord-Korea	15
Den andre atomkrisen i Nord-Korea	16
2. Kapittel: Sekspartsforhandlingene, runde for runde	19
Introduksjon	19
Sekspartsforhandlingene, runde for runde	19
Første runde, 27.-29. august 2003	19
Perioden mellom første og andre runde, 30. august 2003-24. februar 2004.....	21
Andre runde, 25.-28. februar 2004	21
Perioden mellom andre og tredje runde, 29. februar-22. juni 2004.....	22
Tredje runde, 23.-26. juni 2004	23
Perioden mellom tredje runde og fjerde rundes første fase, 27. juni 2004-25. juli 2005.....	23
Fjerde runde, første fase, 26. juli-7. august 2005	24

Perioden mellom fjerde rundes første og andre fase, 8. august-12. september 2005.....	26
Fjerde runde, andre fase, 13.-19. september 2005	26
Perioden mellom fjerde og femte runde, 20. september-8. november 2005.....	27
Femte runde, første fase, 9.-11. november 2005	27
Perioden mellom femte rundes første og andre fase, 12. november 2005-17. desember 2006	28
Femte runde, andre fase, 18.-22. desember 2006	30
Perioden mellom femte rundes andre og tredje fase, 23. desember 2006-7. februar 2007.....	30
Femte runde, tredje fase, 8.-13. februar 2007.....	31
Perioden mellom femte og sjette runde, 14. februar-18. mars 2007.....	32
Sjette runde, første fase, 19.-22. mars 2007.....	33
Avbrudd i sjette rundes første fase, 23. mars-17. juli 2007	33
Sjette rundes første fase fortsetter, 18.-20. juli 2007	34
Perioden mellom fortsettelsen av sjette rundes første fase og sjette rundes andre fase, 21. juli-26. september 2007.....	35
Sjette runde, andre fase, 27.-30. september 2007	36
Oppsummering og epilog	37
3. Kapittel: Russlands politikk og mål for politikken.....	39
Russlands utenrikspolitiske strategi for Nordøst-Asia	39
Utbruddet av den andre atomkrisen	42
Russlands reaksjon.....	42
Russlands syn på Nord-Koreas atomprogram	43
USA eller Nord-Korea?	44
Russland under sekspartsforhandlingene	45
Russland under de tre første rundene med sekspartsforhandlinger	45
Felleserklæringen av 19. september 2005.....	47
USA provoserer med finanssanksjoner, Nord-Korea provoserer med missil- og atomtester	48
Nye forhandlinger og ny enighet	51
Første del av februaravtalen gjennomført, nye forhandlingsrunder, ny felleserklæring og koreansk tilnærming	52
To sentrale russiske interesser i Nordøst-Asia	54
Drømmen om «jernsilkeveien».....	55
Drømmen om å bli storeksportør av olje og gass til Nordøst-Asia.....	58
Oppsummering og drøfting: Hva var Russlands politikk, og hvorfor førte Russland denne politikken?	60
Et russisk mantra: Å holde forhandlingsprosessen i gang	60
Hvorfor var det viktig å holde forhandlingene i gang?.....	62

Et nytt russisk mantra: Å finne en løsning.....	63
4. Kapittel: Russlands innflytelse under forhandlingene	65
Russlands stilling i Nordøst-Asia pr. 10. januar 2003.....	65
Russland blir en del av sekspartsforhandlingene	66
Russlands innflytelse i forbindelse med viktige hendelser, 2003-2007	68
De tre første forhandlingsrundene	68
Felleserklæringen.....	69
Etter felleserklæringen: Sanksjoner og provokasjoner	71
Nye forhandlinger og ny felles enighet.....	72
Løsningen på BDA-saken.....	73
Siste forhandlingsrunde i september, og ny enighet	74
Russlands militære slagkraft som maktfaktor	75
Russlands transport- og energikapasitet som maktfaktor.....	76
Russland som transportnasjon	77
Russland som energinasjon.....	78
I skyggen av Kina?	79
Russland som «ærlig megler»?	81
Oppsummering og drøfting: Hvilken innflytelse hadde Russland under sekspartsforhandlingene?	83
Mangel på midler til innflytelse.....	83
Liten direkte innflytelse under forhandlingene.....	83
Russlands bidrag: Holde forhandlingsprosessen i gang	85
Konklusjon:.....	87
Russlands politikk under sekspartsforhandlingene	87
Russlands mål for politikken under sekspartsforhandlingene.....	88
Russlands evne til å nå målene for politikken under sekspartsforhandlingene.....	89
Vedlegg:.....	91
Vedlegg 1: Kart over Nordøst-Asia	91
Vedlegg 2: Viktige datoer 2003-2007	93
Litteratur- og kildeliste:.....	95

Innledning:

Introduksjon til emnet

10. januar 2003 varslet Nord-Korea at landet trakk seg fra ikkespredningsavtalen for atomvåpen (Nuclear Non-Proliferation Treaty, NPT) og startet opp igjen sin atomreaktor. Den andre atomkrisen i Nord-Korea var dermed et faktum. Det var kjent at Nord-Korea tidligere hadde hatt et atomprogram. Meldingen 10. januar førte derfor til at frykten for at Nord-Korea skulle bli en atomvåpenmakt igjen økte både i Nordøst-Asia og ellers i verden.

Det lyktes etter hvert å få Nord-Korea med på internasjonale forhandlinger om atomprogrammet. Forhandlingene inkluderte Nord-Koreas naboland i Nordøst-Asia samt USA, som også var representert i regionen med militærbaser blant annet i Japan og Sør-Korea. Til slutt var det representanter fra seks land som satte seg ned ved forhandlingsbordet i Beijing 27. august 2003 til første runde av sekspartsforhandlingene: Nord-Korea, Sør-Korea, Kina, Japan, Russland og USA.

Delegasjoner fra de seks landene møttes i Beijing til sammen elleve ganger, fra første runde i august 2003 til siste runde i september 2007. Hver forhandlingsrunde var «den største nyhetshistorien i Asia».¹ Nord-Korea som potensielt nytt medlem av atomklubben var noe som opptok mange. For alle land representert i regionen var det viktig å komme fram til en løsning. Det uttalte målet for alle seks land var å holde Koreahalvøya fri for atomvåpen. Etter Nord-Koreas atomprøvesprengning i oktober 2006 ble det klart at for å oppnå dette, måtte man også få landet til å gi opp sine allerede produserte enheter. Spesielt USA presset på for å tvinge Nord-Korea til å avvikle sitt atomprogram. Nord-Korea på sin side hevdet seg truet av USA og satte atomprogrammet i sammenheng med landets sikkerhet. Russlands plan gikk ut på å spille en meklerrolle mellom de to landene, og med det å bidra til en løsning og en mer stabil region.

I løpet av de drøyt fire årene forhandlingene pågikk, ble partene flere ganger enige om felles dokumenter. Atomkrisen ble likevel ikke endelig løst. Etter siste møte i 2007 surnet forholdet mellom Nord-Korea og forhandlingspartnerne gradvis. I dag, blant annet to nye

¹ Victor Cha, *The Impossible State. North Korea, Past and Future*, London: The Bodley Head, 2012, s. 328

nordkoreanske atomprøvesprengninger senere, er ikke omverdenen noe nærmere en Koreahalvøy fri for atomvåpen enn for ti år siden, da sekspartsforhandlingene startet opp.

Problemstillinger

Jeg vil i denne oppgaven analysere Russlands rolle i sekspartsforhandlingene. Spørsmålene jeg søker svar på er følgende:

- Hvilken politikk førte Russland under sekspartsforhandlingene?

En viktig del av oppgaven går ut på å sette sammen et bilde av Russlands politikk, under og mellom de mange forhandlingsrundene. Det vil danne bakgrunnen for en videre analyse av denne politikken.

- Hva var Russlands mål for politikken under forhandlingene?

Jeg vil her se på motivene som lå bak den russiske politikken under forhandlingene, og hva Russland ønsket å oppnå. På lengre sikt hadde Russland også andre, mer langsiktige mål for sin politikk i regionen. Disse målene er viktige for å forstå bakgrunnen for Russlands politikk under forhandlingene, og vil derfor bli analysert.

- I hvilken grad var Russland i stand til å nå landets politiske mål under sekspartsforhandlingene?

Jeg vil også analysere Russlands innflytelse under forhandlingene. Jeg tar utgangspunkt i posisjon Russland hadde i Nordøst-Asia da atomkrisen brøt ut og vurderer hvilken rolle klarte landet å innta under de påfølgende sekspartsforhandlingene. Russland hadde kortsiktige mål for forhandlingene, som igjen var viktige for landets mer langsiktige mål i regionen. Jeg vil vurdere i hvilken grad de russiske delegasjonene var i stand til å nå forhandlingsmålene.

Tidligere forskning

Det har ikke vært forsket mye på sekspartsforhandlingene. I arbeidet med denne oppgaven har jeg derfor brukt et relativt lite antall bøker. Noen av bøkene er samlinger av artikler skrevet av forskjellige forfattere, kun fire bøker jeg har brukt mye i arbeidet er skrevet i sin helhet av én forfatter. Det er: *The Impossible State* av Victor Cha, *The Peninsula Question* av Yoichi

Funabashi, *The Two Koreas and the Great Powers* av Samuel S. Kim og *Strategic Thinking about the Korean Nuclear Crisis* av Gilbert Rozman (I parentes bemerkt inneholder den siste boka ett kapittel skrevet av Jevgenij Bazjanov,² det er også et av kapitlene som handler om Russland, mens de resterende ni kapitler er skrevet av Rozman). Alle de fire bøkene omhandler Nord-Koreas forhold til nabolandene i regionen, blant annet Russland. Det er disse kapitlene som har vært de mest interessante for meg. Spesielt Funabashis bok har også skrevet detaljert om selve forhandlingene, i hans tilfelle til og med fjerde runde sommeren 2005. De andre bøkene omtaler forhandlingene i varierende grad, men går ikke like detaljert til verks som Funabashis. Russlands involvering i sekspartsprosessen er med andre ord ikke hovedtema for noen av bøkene. I større grad er det Russlands posisjon i regionen, Russlands forhold til Nord-Korea og de mer generelle politiske forholdene i Nordøst-Asia som analyseres.

Rozman og Kim bruker omtrent samme type kilder: Andre vitenskapelige bøker og artikler, aviser, nyhetsbyråer og offisielle uttalelser. Begge er eksperter på de politiske forholdene i Nordøst-Asia, og spesielt Kim har tidligere publisert mange bøker om emnet. Funabashi og Cha skiller seg fra de to andre bokforfatterne på to forskjellige måter: Yoichi Funabashis bok har, i tillegg til kildegrunnlaget til Rozman og Kim, også utstrakt bruk av intervjuer. Funabashi har blant annet intervjuet Aleksandr Losjukov, Russlands delegasjonsleder under flere av forhandlingsrundene. I tillegg til å være sjefsredaktør for *Asahi Shimbun*, én av Japans største aviser, er Funabashi tilknyttet Brookings Institution i Washington D.C. Hans bok gir et solid inntrykk. Victor Cha skiller seg ut ved at han har vært en aktør under sekspartsforhandlingene. Fra og med fjerde forhandlingsrunde, i juli 2005, til siste møte i 2007, var Cha medlem av den amerikanske delegasjonen, og han fungerte som nestleder under flere av rundene. Han var i hele denne perioden ansvarlig for Asia-politikken i *National Security Council* i USA. Som aktør kan Cha ha sine grunner til ikke å fortelle sannheten, eller bare deler av den. Det er imidlertid hans direkte observasjoner av de forskjellige russiske delegasjonene som har vært mest interessant for mitt arbeid, og disse framstår som troverdige. De blir langt på vei bekreftet av dokumenter fra USAs ambassade i Moskva, som delvis består av russiske diplomaters egne utsagn.

² Professor og senere rektor ved det russiske utenriksministeriets diplomatakademi, en institusjon for høyere utdanning

To andre bøker jeg har brukt mye i masterarbeidet er redigerte samlinger av vitenskapelige artikler. I *The International Relations of Northeast Asia* er det en artikkel skrevet av nevnte Gilbert Rozman som er interessant. I *North Korea's Second Nuclear Crisis and Northeast Asian Security* er det to bidrag som har vært viktig for mitt arbeid. Det første er skrevet av den ene av bokas to redaktører, Tae-Hwan Kwak, og gir en relativt detaljert framstilling av sekspartsforhandlingene fra sommeren 2005 til desember 2006. Kwak har også skrevet en tilsvarende artikkel i tidsskriftet *Pacific Focus* om forhandlingene fram til den fjerde runden sommeren 2005. Kwak er professor emeritus ved Eastern Kentucky University i USA. Hans medredaktør, Seung-Ho Joo, har skrevet det andre interessante bidraget i boka. Joo er professor i internasjonal politikk ved University of Minnesota. Hans kapittel handler om Russlands rolle i den andre atomkrisen i Nord-Korea. Joo har i tillegg skrevet en artikkel i *Pacific Focus*, denne handler om Russlands forhold til Nord-Korea. Både Tae-Hwan Kwak og Seung-Ho Joo bruker samme utvalg av kilder som Gilbert Rozman og Samuel Kim. Kwak og Joo etterlater et solid inntrykk både når jeg ser på de spesifikke kildene de har brukt, og når deres synspunkter sammenlignes med andre forfattere.

Resten av litteraturen som oppgaven bygger på er artikler fra diverse tidsskrift og fra internett. Disse artiklene dreier seg utelukkende om Russland. Noen av dem handler om spesifikke emner, som for eksempel Russlands energipolitikk, men langt de fleste handler om Russlands posisjon under sekspartsforhandlingene eller i regionen for øvrig. Artikkelforfatterne bruker stort sett kilder som avisartikler, nyhetsbyråer, offisielle uttalelser og andre vitenskapelige publikasjoner. Også her er det imidlertid én som skiller seg ut: Georgij Toloraja har skrevet flere av artiklene jeg refererer til i oppgaven. Toloraja var i perioden 1998-2003 visedirektør i det første Asia-byrået i det russiske utenriksministeriet, avdelingen som var ansvarlig for politikken overfor Nordøst-Asia. Senere arbeidet han som generalkonsul i Sydney. Deler av artiklene er fra perioden da han arbeidet i det russiske utenriksministeriet, deler er skrevet etter at han ble forsker på heltid i 2007. Som russisk diplomat og politiker er Toloraja en ikke helt objektiv observatør av Russlands politikk under sekspartsforhandlingene og i regionen. Med tanke på hans bakgrunn fra utenriksministeriet gir Tolorajas artikler likevel et svært interessant bilde av hvordan russiske beslutningstakere så på Russlands rolle i Nordøst-Asia.

Hvorfor skrive denne oppgaven? Mitt bidrag

Sekspartsforhandlingene var det direkte svaret på atomkrisen i Nord-Korea, en situasjon som skapte mye oppmerksomhet globalt. Scenarioet der Nord-Korea kunne bli, og etter hvert ble, en atomvåpenmakt, var skremmende ikke bare for landene rundt, men for store deler av verden. De aller fleste land var interessert i en løsning på krisen, og så lenge situasjonen ennå ikke er avklart er de aller fleste fortsatt interessert i dette. Det gjør at Nord-Koreas atomprogram og forsøk på å forhindre programmet er av stor interesse.

Mitt bidrag er å gjøre en analyse av Russlands rolle under samtlige runder av sekspartsforhandlingene. I dette arbeidet skriver jeg også en helhetlig framstilling av forhandlingene, fra oppstarten i 2003 til siste runde i 2007. Ingen av disse delene er gjort tidligere.

Jeg har vært i Moskva og intervjuet to eksperter. Min mulighet til å lese russisk har også gjort meg i stand til å lese hva russiske aviser har skrevet om sekspartsforhandlingene, samt et utvalg av mer vitenskapelige artikler om forhandlingene som kun har foreligget på russisk. Jeg har i tillegg kunnet lese russiske offentlige uttalelser som jeg kun har funnet på russisk. Dokumenter fra Wikileaks har også vært en del av kildegrunnlaget, noe ingen av bøkene eller artiklene jeg har lest har benyttet seg av. Kombinasjonen av alle disse kildene har gjort meg i stand til å gi et godt bidrag til et tema som hittil har vært lite dekket i vitenskapelige publikasjoner.

Kilder

Litteratur

I søk etter litteratur til oppgaven har jeg brukt søkefunksjoner som *Bibsys Ask*, *JSTOR* og *Google Scholars*. Bøker har jeg funnet hovedsakelig på Universitetsbiblioteket i Oslo, artikler har jeg funnet på Nobelinstituttet, Forsvarets høgskoles bibliotek og på internett. Ved å se på fotnoter og litteraturlister til bøker og artikler jeg har lest, har jeg kommet på sporet av annen relevant litteratur. Jeg har hatt øynene åpne for nye litteratur også i løpet av masterarbeidet, og har med det kommet over bøker som har blitt publisert etter at arbeidet startet.

Bøker og artikler skrevet fra og med 2003, da sekspartsforhandlingene startet, har vært de mest interessante. Jeg har også konsentrert meg om litteratur om Russlands posisjon i sekspartsforhandlingene, i regionen for øvrig og Russlands forhold til Nord-Korea og til en viss grad Kina. Dette har vært de viktigste stikkordene for å forstå Russlands rolle under sekspartsforhandlingene. Eldre bøker og artikler og litteratur som handler for mye om Russlands forhold til andre land i regionen enn Nord-Korea og Kina, har jeg valgt ikke å benytte meg av.

Jeg har brukt litteraturen blant annet til å finne faktabaserte opplysninger, som datoer, navn, uttalelser og landenes offisielle politikk. Jeg har også brukt forfatterens mer normative synspunkter om hva som var spesielt Russlands politikk, hvilke motiver og hvilken innflytelse landet hadde. Så langt det har vært mulig har jeg satt slike synspunkter opp mot hverandre og sett etter konsensus eller uenighet.

Det har også vært utfordringer i bruken av litteratur. Først og fremst har det ikke vært veldig mye å finne. Dette gjelder spesielt bøker, men også utvalget av artikler om Russlands rolle i sekspartsforhandlingene har vært begrenset. Det har for eksempel medført at ikke alle rundene med sekspartsforhandlingene er dekket i litteraturen, jeg har da måttet danne meg et bilde av gangen i forhandlingene basert på andre kilder. Mangelen på kilder fører også til at noen normative synspunkter i litteraturen står uimotsagt, fordi jeg ikke har funnet andre som har skrevet om akkurat det samme. Jeg velger likevel å inkludere slike synspunkter i oppgaven når kildebruken er troverdig og forfatteren viser oversikt over emnet.

Aviser

Arbeid med russiske aviser har utgjort en stor del av arbeidet med masteroppgaven. Gjennom søkemotoren *East View*, som har samlet alle store aviser i Russland i én søkemotor, har jeg lest flere hundre avisartikler om sekspartsforhandlingene fra august 2003 til oktober 2007. Søkeordet jeg har brukt har vært «шестисторонние+переговоры+северная+корейя» («sekspartsforhandlingene+Nord-Korea»). Søkeordet har frambragt en stor mengde artikler både om sekspartsforhandlingene, og om Russlands politikk overfor Nord-Korea og situasjonen rundt landets atomprogram utenom forhandlingene. Søkeordet har også resultert i mange irrelevante artikler der enten ordet «forhandlinger» eller «nord» blir nevnt. Mye jobb

har gått med til å sile ut de artiklene som faktisk handlet om sekspartsforhandlingene. Jeg føler meg derfor trygg på at jeg har lest alle relevante artikler i de store russiske avisene om sekspartsforhandlingene og om tiden mellom forhandlingsrundene. Flere hundre artikler har siden blitt til de drøyt 40 jeg refererer til i oppgaven, også artiklene om sekspartsforhandlingene har med andre ord vært gjennom en lang utsilingsprosess.

Artiklene har gitt perspektiver på forhandlingene fra et russisk ståsted. De har gitt meg oversikt over gangen i forhandlingene, fra start til slutt. Noe av det som har stått i avisene blir utfordret av andre kilder, men avisene har også bidratt med informasjon som ikke er dekket i litteraturen. Dette gjelder spesielt forhandlingsrunder som ikke er nevnt i bøker og artikler. Denne oversikten over gangen i sekspartsforhandlingene har gjort det enklere for eksempel å finne fram til relevante offisielle uttalelser.

Historiker Knut Kjeldstadli beskriver i sin bok *Fortida er ikke hva den en gang var* aviser som en «uvurderlig kilde for mange formål».³ I boka heter det videre at aviser nyttes til å «komme på sporet av interessante politiske saker, til å følge utviklingen av dem og til å finne realopplysninger – og holdninger».⁴ Aviser kan altså gi en historiker mye verdifull informasjon. En avis kan imidlertid ofte ha som førsteprioritet å selge mye, og derfor slå løse rykter vel stort opp. Aviser kan dessuten sjelden betraktes som helt nøytrale. Artiklene må vurderes på bakgrunn av avisens ståsted. Det gjelder ikke minst i Russland, der pressen i sin alminnelighet, spesielt etter år 2000, er blitt mindre og mindre uavhengig. Jeg bruker imidlertid avisene i all hovedsak som kilder til saksopplysninger, uttalelser og lignende. Journalistenes eller redaksjonenes meninger er dermed mindre interessante. Det er også i all hovedsak russiske forhold avisene dekker. Jeg refererer i stor grad til anerkjente aviser som *Kommersant. Daily*⁵, *Vremja Novostej*, *Izvestija* og *Nezavisimaja Gazeta*.

Avisene jeg refererer til har vært trykket. Jeg henviser derfor til selve avisene og ikke til internettutgavene jeg har lest i *East View*. Jeg bruker normal transkribering fra russisk til norsk i navnene til journalistene og i artiklenes titler. Transkriberingen er viktig for å gjøre

³ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var*, Oslo: Universitetsforlaget, 2005, s. 165

⁴ Kjeldstadli, 2005, s. 165

⁵ Avisen *Kommersant. Daily* omtales i min oppgave på denne måten, med vedhenget «daily», fordi avishuset *Kommersant* også har andre utgivelser med «Kommersant» i navnet. *Kommersant. Daily* viser til avisen som utkommer daglig. Det er også slik avisen er omtalt i *East View*

artiklene søkbare i databaser. I *East View* er transkriberingen fra kyrillisk til latinsk alfabet noe annerledes.

Offisielle dokumenter og uttalelser

Jeg har søkt etter offisielle uttalelser og dokumenter fra Russland for å belyse landets offisielle politikk under og i tilknytning til sekspartsforhandlingene. Jeg har også søkt etter offisielle uttalelser og dokumenter fra Nord-Korea og USA for å belyse sekspartsforhandlingene mer generelt siden disse to landene var de mest sentrale under forhandlingene. Uttalelsene har jeg funnet fram til blant annet gjennom å lese henvisninger til dem i litteraturen og i russiske aviser.

Jeg har brukt de offisielle hjemmesidene til utenriksministeriene i Russland og USA og hjemmesiden til Korean Central News Agency, som kringkaster alle Nord-Koreas offisielle politiske syn. Dette har ikke alltid vært like enkelt. Ingen av disse nettsidene har gode søkefunksjoner, og jeg har måttet gjennomføre mange søk for å finne fram til relevante resultater. Det er heller ikke slik at alle rundene med sekspartsforhandlinger er dekket av offisielle uttalelser og dokumenter fra disse landene. Det russiske utenriksministeriet (MID) har for eksempel lagt ut daværende delegasjonsleder Aleksandr Aleksejevs avslutningsbemerkninger under den fjerde forhandlingsrunden i august 2005, men jeg har ikke funnet tilsvarende dokumenter fra de andre rundene. Heller ikke det amerikanske utenriksministeriet (DoS) har lagt ut dokumenter og uttalelser fra alle forhandlingsrundene. Jeg har heller ikke funnet offisielle protokoller fra møtene noe annet sted. Til å dekke grunnleggende forhold som hva landene offisielt sa i forbindelse med mange av forhandlingsrundene, har jeg derfor måttet bruke også andre kilder.

Dokumenter fra Wikileaks

Wikileaks har offentliggjort en rekke dokumenter, i utgangspunktet unndratt offentligheten, fra amerikanske utenriksstasjoner. Et søk på *wikileaks.org* resulterte i to rapporter fra Congressional Research Service (CRS), et forskningsinstitutt direkte knyttet til Kongressen i USA. Disse rapportene var laget som kronologier over viktige hendelser for forskjellige

perioder i sekspartsprosessen, og de har vært et viktig bidrag i arbeidet med å lage en samlet framstilling av forhandlingene.

Søk på Wikileaks' egne nettsider gav likevel ikke det største utbyttet. Via nettsiden *cablegatesearch.net* har jeg imidlertid kunnet søke direkte i Wikileaks' dokumenter fra USAs ambassade i Moskva, og dermed funnet fram til et knippe interessante notater sendt fra den amerikanske ambassaden i Moskva til USAs utenriksministerium i Washington. Disse notatene er alle stemplet som konfidensielle, de har med andre ord ikke vært ment for offentligheten. Jeg ser likevel ingen prinsipielle problemer knyttet til å bruke disse kildene. Ingenting tyder på at dokumentene ikke er genuine. At de i utgangspunktet ikke skulle offentliggjøres, gjør dem bare mer interessante.

Det er selvsagt viktig å påpeke at notene er amerikanske og ikke russiske. De sier derfor noe om hva amerikanerne visste og mente om Russlands politikk på visse områder, ikke om hva Russlands politikk faktisk var. Det er imidlertid grunn til å tro at de amerikanske diplomatene hadde bedre tilgang til informasjon enn det for eksempel pressen hadde.

Intervjuer

Jeg har gjennomført to intervjuer i forbindelse med oppgaven. Begge intervjuene ble gjennomført i Moskva, på engelsk, som er et språk de to intervjuobjektene behersket godt. De er begge to å anse som eksperter på russisk politikk. Aleksandr Golts er redaktør for en avis som i dag utkommer kun på nett, *Jezjednevnyj Zjurnal*. Han er en godt informert observatør av russisk politikk, og har markert seg som en kritiker av Vladimir Putins regime i Russland. Jeg fikk kontakt med ham gjennom min veileder, Sven Holtsmark. Pjotr Topytsjkanov er en ekspert på spredning av atomvåpen ved Carnegie-senteret i Moskva. Han ble anbefalt meg av Lilija Sjevtsova, en kjent ekspert på russisk politikk som arbeider ved samme institutt.

Jeg har forholdt meg til deres svar på samme måte som til de mange tidsskriftartiklene jeg har brukt, altså som interessante kilder jeg kan sette opp mot andre kilder og inn i sammenhengen.

I Moskva forsøkte jeg å komme i kontakt også med andre eksperter på sekspartsforhandlingene, først og fremst Georgij Toloraja, hvis artikler jeg bruker mye i oppgaven. Det

var imidlertid ikke mulig å få kontakt med Toloraja, hverken via e-post eller Facebook. Min direkte kontakt med aktører og andre forskere begrenser seg dermed til de to jeg intervjuet i Moskva høsten 2012.

Arkiver

Siden begivenhetene jeg analyserer ikke ligger mer enn maksimalt ti år tilbake i tid, har det vært vanskelig å få tilgang til relevante arkiver. I Russland har dette vært uaktuelt, ikke minst fordi atomkrisen i Nord-Korea fortsatt er et åpent utenrikspolitisk kapittel. I Norge fikk jeg tilgang til Forsvarsdepartementets arkiv i Oslo, men én dags arbeid der i juni 2012 gav ingen relevante resultater. Mangelen på arkivmateriale er en svakhet ved oppgaven, men noe jeg ikke har kunnet unngå.

Avgrensning

Jeg tar utgangspunkt i det offisielle Russland når jeg analyserer landets politikk og motiver under sekspartsforhandlingene. Ifølge Yoichi Funabashi lot Kreml fagbyråene i MID stå for den daglige politikken, for Nordøst-Asia vil det si byrået for asiaaffærer. Politikken her var dermed godkjent av Kreml.⁶ Det har i Russland vært bred politisk enighet om politikken overfor Koreahalvøya.⁷ Eventuell russisk utenrikspolitisk opposisjon vil derfor ikke bli berørt i oppgaven.

Jeg har valgt å se på Russlands rolle under sekspartsforhandlingene fra start til slutt. Det har derfor ikke vært mulig å forfølge alle spor av russiske interesser og russisk innflytelse under forhandlingene og i regionen for øvrig. Jeg har valgt å konsentrere meg om det jeg mener er det vesentligste for å forstå Russlands rolle under samtlige runder av sekspartsforhandlingene.

Oppgaven inkluderer et eget kapittel om sekspartsforhandlingene generelt. Det var viktig for min egen del å skrive en slik samlet framstilling, for å kunne sette Russlands rolle under forhandlingene inn i et perspektiv. En slik helhetlig gjennomgang er også nyttig for en leser

⁶ Yoichi Funabashi, *The Peninsula Question. A Chronicle of the Second Korean Nuclear Crisis*, Washington D.C.: The Brookings Institution, 2007, s. 170-171

⁷ Jevgenij Bazjanov, «The Russian Response: The Nuclear Crisis» i *Strategic Thinking about the Korean Nuclear Crisis. Four Parties Caught between North Korea and the United States*, redigert av Gilbert Rozman, New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 198; Intervju med P. Topytsjkanov, Moskva, 27.9.2012

av oppgaven. Jeg mener det er riktig å inkludere dette, også fordi det ikke tidligere er skrevet noe samlet om samtlige runder med sekspartsforhandlinger.

Når det kommer til tidsaspektet har jeg en naturlig avgrensning. Sekspartsforhandlingene varte fra august 2003 til september 2007, det er derfor denne perioden som danner tidsperspektivet for oppgaven. Utover dette har jeg tatt med et lite avsnitt om bakgrunnen for Nord-Koreas atomprogram og Russlands forhold til Nord-Korea, samt analysert Russlands strategiske interesser i Nordøst-Asia, formulert og forstått før utbruddet av atomkrisen. Jeg har valgt ikke å analysere Russlands involvering i atomkrisen, og forsøkene på å løse denne, etter siste forhandlingsrunde.

Begreper, presisering

Jeg bruker for variasjonens skyld «Russland», «Moskva» og «den russiske delegasjonen» om hverandre for å betegne Russlands offisielle politikk under og rundt sekspartsforhandlingene. Personer, som president Vladimir Putin og forskjellige russiske delegasjonsledere, blir kun tillagt det de selv har sagt.

«MID» (Министерство иностранных дел, Ministerstvo inostrannykh del) brukes i oppgaven som betegnelse for Russlands utenriksministerium. «DoS» (Department of State) brukes om USAs utenriksministerium.

Struktur på oppgaven

- Først kommer et kapittel om bakgrunnen for sekspartsforhandlingene. Jeg gjør her kort rede for historien bak Nord-Koreas atomprogram, den forrige krisen knyttet til programmet (i 1993-94) og det historiske forholdet mellom Moskva og Pyongyang.
- I andre kapittel skriver jeg om sekspartsforhandlingene generelt. Jeg går gjennom sekspartsforhandlingene runde for runde, og gjør rede for de viktigste utviklingstrekkene. Jeg skriver også om viktig utvikling mellom forhandlingsrundene.

- I tredje kapittel ser jeg først på hva som var Russlands langsiktige mål for politikken i Nordøst-Asia. Videre utdyper og analyserer jeg politikken under de mange rundene med sekspartsforhandlinger og ser på motivene bak Russlands politikk. Til slutt oppsummerer og drøfter jeg hva som var Russlands overordnede politiske linje under sekspartsforhandlingene, hva som var motivene bak denne og hvordan det kan settes i sammenheng med Russlands langsiktige mål for politikken i Nordøst-Asia.
- I fjerde kapittel vurderer jeg Russlands innflytelse. Jeg analyserer hvilken påvirkning Russland hadde på utviklingen under sekspartsforhandlingene, knyttet opp mot de viktigste vendepunktene og hendelsene i perioden forhandlingene pågikk. Jeg ser så på den russiske påvirkningen i sammenheng med landets mål for forhandlingene, og vurderer i hvilken grad Russland var i stand til å nå disse målene. Til slutt oppsummerer og drøfter jeg Russlands innflytelse under forhandlingene.
- Jeg avslutter oppgaven med en oppsummering av hva jeg har funnet i løpet av mitt arbeid og konkluderer: Hva var Russlands politikk, motiver og innflytelse under sekspartsforhandlingene?

1. Kapittel: Bakgrunn

Her følger et kort bakgrunnskapittel om Nord-Koreas atomprogram og Russlands forhold til Nord-Korea. Atomprogrammet står sentralt i oppgaven, siden det var årsaken til at sekspartsforhandlingene kom i gang. Programmet hadde også tidligere ført til internasjonal krise. Russlands historiske forhold til Nord-Korea er også viktig, fordi det hadde betydning for Russlands deltagelse i forhandlingene og i regionen for øvrig.

Nord-Koreas atomprogram - en kort historisk innføring

Nord-Koreas atomprogram kan spores tilbake til slutten av 1950-tallet, da landet signerte en avtale om kjernefysisk samarbeid med Sovjetunionen. Avtalen la grunnlaget for 30 år med sovjetisk eksport av teknologi, materiell og kompetanse for å gjøre Nord-Korea i stand til å utvikle atomenergi. Eksporten gjorde imidlertid Nord-Korea i stand til også å utvikle et kjernefysisk våpenprogram, noe som ikke skal ha vært Sovjetunionens intensjon.⁸ I samme periode, i 1961, underskrev de to landene en avtale om godt samarbeid, godt naboskap og gjensidig assistanse ved angrep mot et av landene. Nord-Korea var dermed dekket av Sovjetunionens «atomparaply». Det var på denne tiden også et utstrakt økonomisk samarbeid mellom de to landene.

Kjernen i det nordkoreanske atomprogrammet ble etter hvert forskningssenteret *Yongbyon*, lokalisert ca. 90 kilometer nord for hovedstaden Pyongyang. I årene 1980-1985 ble det der fullført en atomreaktor i stand til å produsere plutonium som kunne brukes i atombomber.⁹ Faren for at Nord-Korea skulle utvikle kjernevåpen ble likevel tilsynelatende mindre, da Nord-Korea i 1985 underskrev ikkespredningsavtalen. Avtalen gav internasjonale inspektører adgang til å kontrollere Nord-Koreas atomanlegg. Eksistensen av Yongbyon ble likevel holdt skjult helt fram til 1992.¹⁰ Da inspeksjonene av anlegget i 1992 kunne begynne, var det derfor ingen som visste sikkert hvor mye plutonium som var blitt produsert. Man visste dermed ikke hvor langt Nord-Korea var kommet i arbeidet med å framstille atomvåpen.

⁸ John Chipman, red, *North Korean Security Challenges. A Net Assessment*, London: The International Institute for Strategic Studies, 2011, s. 94

⁹ Chipman, 2011, s. 96

¹⁰ Chipman, 2011, s. 92

Et skifte i Moskvas forhold til Nord-Korea

I 1985 ble Mikhail Gorbatsjov ny leder i Sovjetunionen, etter Konstantin Tsjernenko. Det var et lederskifte som skulle få stor betydning for forholdet til Nord-Korea. I 1990 opprettet nemlig Sovjetunionen for første gang diplomatisk kontakt med Sør-Korea. Gorbatsjov visste at dette ville forsure forholdet til Nord-Korea, men viktigere enn gamle og allerede da utdaterte allierte var Sovjetunionens økonomiske situasjon. Moskva trengte lån og handelspartnere, og til dette var den raskt stigende økonomien i Sør-Korea langt bedre egnet enn den stagnerte økonomien i nord. Moskvas strategiske skifte fra Nord- til Sør-Korea var altså i stor grad en økonomisk beslutning. Nord-Korea reagerte som ventet med sinne. Utenriksminister Kim Yong-nam skal ha sagt til sin sovjetiske kollega at Nord-Korea nå selv måtte skaffe seg de våpnene landet tidligere hadde kunnet stole på at alliansepartneren ville dekke dem med.¹¹

Da Boris Jeltsin i desember 1991 ble president i det nye Russland, ble det et poeng å skille seg fra Sovjetunionens politikk. Det nedarvede forholdet til Nord-Korea ble sett på som upassende, Jeltsin gjennomførte derfor flere endringer de første årene av sin presidenttid for å distansere seg ytterligere fra Kim Il-Sung i Pyongyang. Da Sovjetunionen falt, lovet Jeltsin i utgangspunktet å videreføre alle internasjonale avtaler og forpliktelser. Blant disse var vennsapsavtalen med Nord-Korea fra 1961, med klausul om militær støtte dersom en av partene ble angrepet. I 1993 erklærte imidlertid Jeltsin at Russland ikke ville bistå Nord-Korea militært i tilfelle krig.¹² Også økonomisk gav den nye politikken utslag overfor Nord-Korea. Moskva stanset de rene pengeoverføringerne til Pyongyang, samtidig som det ble slutt på kreditter og tilbakebetaling i naturalia (varer, arbeidskraft).¹³ Moskva trengte hard valuta. Dette hadde Nord-Korea lite av, og handelen stupte.¹⁴ Det innebar at regimet i Nord-Korea, som tidligere hadde vært avhengig av sovjetisk økonomisk støtte, måtte finne andre måter å overleve på.

I tillegg til økonomiske fordeler håpet Russland at en utenrikspolitisk linje overfor Nord-Korea som lå nærmere USAs og Sør-Koreas kunne gi mer politisk innflytelse i Nordøst-Asia. Dette skulle vise seg ikke å holde stikk.

¹¹ Cha, 2012, s. 335; Funabashi, 2007, s. 173

¹² Samuel S. Kim, *The Two Koreas and the Great Powers*, New York: Cambridge University Press, 2006, s. 123

¹³ Cha, 2012, s. 335-337

¹⁴ Kim, 2006, s. 139

Den første atomkrisen i Nord-Korea

I mars 1993 truet Nord-Korea for første gang med å trekke seg fra ikkespredningsavtalen for atomvåpen. Samtidig ble inspektører fra det internasjonale atomenergibyrået nektet adgang til landet. Dette førte til frykt både blant nabolandene og i resten av verden for at Nord-Korea var på vei til å utvikle atomvåpen. Som naboland stilte Russland seg sammen med omverdenen i motstanden mot Nord-Koreas kjernefysiske utvikling. Russland uttrykte støtte til USAs linje om nulltoleranse for Pyongyangs atomvåpenambisjoner, og håpet med det å bli en del av forhandlingene som etter hvert ble foreslått for å finne en løsning på denne atomkrisen. Moskva snudde dermed ryggen til Nord-Korea, et land Russland inntil kort tid tidligere hadde hatt en militærallianse med. Russland fikk imidlertid dårlig betalt for denne politiske snuoperasjonen. Landet ble utelatt fra forhandlingene med Nord-Korea i 1993-94, der USA på egen hånd framforhandlet en såkalt rammeavtale med Pyongyang. Denne satte en foreløpig sluttstrek for Nord-Koreas atomprogram, og reaktoren i Yongbyon ble stengt mot løfter om energikompensasjon. To år senere, fra 1996, ble det så gjennomført firepartssamtaler om den politiske situasjonen i Nord-Korea, mellom Nord-Korea, Sør-Korea, Kina og USA.¹⁵ Heller ikke denne gangen ble Russland inkludert.

Diplomatisk og prestisjemessig viste Russlands skifte seg å være et feilgrep. Jeltsins håp om mer innflytelse endte med tap av den innflytelsen Russland hadde hatt i Nordøst-Asia, nemlig kontakten med Nord-Korea.¹⁶

Et nytt skifte i Russlands politikk overfor Nord-Korea

Nederlagene i 1994 og 1996 fikk konsekvenser for Moskvas politikk overfor Nordøst-Asia. I Kreml forstod man at strategien med å snu ryggen til Nord-Korea og vende all oppmerksomhet mot Sør-Korea hadde vært et feilgrep. Den russiske regjeringen bestemte seg derfor for å styrke kontakten med Pyongyang. Arbeidet med en ny vennsksavtale mellom Russland og Nord-Korea, som erstatning for den gamle som ville utløpe i 1996, ble

¹⁵ Seung-Ho Joo, «Moscow-Pyongyang Relations under Kim Jong-Il: High Hopes and Sober Reality», *Pacific Focus* vol. 24, nr. 1 (2009), s. 114

¹⁶ Kim, 2006, s. 122

igangsatt.¹⁷ En ny avtale ville ikke inneholde noen militær klausul, men avtalen i seg selv syntes likevel å være et skifte som ble ønsket velkommen i Pyongyang. Russlands forhold til Nord-Korea bedret seg utover andre halvdel av 1990-tallet.¹⁸

Dette var noe som i utgangspunktet kunne svekke Russlands økende handel og samarbeid med Sør-Korea. Forholdet til Seoul var fortsatt vel så viktig som forholdet til Pyongyang, de økonomiske problemene i Russland tatt i betraktning. Interne koreanske forhold kom her Russland til hjelp, da Kim Dae Jung i 1997 ble valgt til president i Sør-Korea. I hans «solskinnspolitikk» overfor Nord-Korea passet det godt med et aktivt Russland.¹⁹ Slik kunne Russland avslutte 1990-årene og gå til eget presidentvalg i 2000 som et av få land med akseptable forhold til både Nord- og Sør-Korea.

Vladimir Putin overtok presidentmakten i Russland nyttårsaften 1999, og med det en russisk utenrikspolitikk overfor Nordøst-Asia som gikk ut på en balansert tilnærming til de to koreanske statene. Russland og Nord-Korea sluttforhandlet i februar 2000 en ny avtale om godt vennskap, naboskap og samarbeid, og Putin valgte i mai 2000 Nord-Korea som mål for sin første utenlandsreise etter å ha blitt valgt til president to måneder tidligere. Dette var første gang noensinne en russisk eller sovjetisk statsleder hadde besøkt Nord-Korea.²⁰ For å bekrefte det reparerte forholdet reiste Kim Jong-Il til Moskva i august 2001.

Den andre atomkrisen i Nord-Korea

Russland hadde altså forbedret forholdet til Nord-Korea og med det gjenerobret en viss innflytelse i Nordøst-Asia, da det høsten 2002 brygget opp til en ny atomkrise i Nord-Korea. Pyongyang hadde i lengre tid hatt en konflikt gående med Japan, Sør-Korea og spesielt USA om oljeforsyninger til Nord-Korea som kompensasjon for den stengte atomreaktoren fra 1994. De tre landene, med USA i spissen, hadde mistanker om at Nord-Korea i hemmelighet hadde fortsatt å utvikle et uranbasert atomprogram, som erstatning for det plutoniumbaserte. Mistankene om dette ble i løpet av høsten 2002 så sterke at USA presset på for å suspendere

¹⁷ Kim, 2006, s. 125

¹⁸ Cha, 2012, s. 340; Kim, 2006, s. 125

¹⁹ Kim, 2006, s. 126

²⁰ Kim, 2006, s. 127

oljeleveransene til Nord-Korea.²¹ Det førte igjen til at Nord-Korea i desember 2002 varslet at landet på ny ville starte opp sin plutoniumbaserte atomreaktor, offisielt for å sikre sin egen strømforsyning. I januar 2003 erklærte så regimet i Pyongyang at Nord-Korea trakk seg fra ikkespredningsavtalen, og at reaktoren i Yongbyon var åpnet. Den andre atomkrisen var dermed brutt ut for fullt. For å finne en løsning på problemet kom etter hvert internasjonale forhandlinger i stand. Sommeren 2003 møtte Nord-Korea, Sør-Korea, Japan, Kina, USA og Russland til første runde av det som skulle bli kalt sekspartsforhandlingene.

²¹ Funabashi, 2007, s. 136

2. Kapittel: Sekspartsforhandlingene, runde for runde

Introduksjon

Dette kapittelet gir en samlet framstilling av sekspartsforhandlingene, fra første til siste runde, uten spesielt fokus på Russlands rolle.

Forhandlingsrunden i august 2003 ble den første av til sammen seks runder, der flere igjen ble delt opp i faser. Til sammen møttes delegater fra de seks landene til offisielle forhandlinger elleve ganger. De første to årene var preget av få framskritt og til dels lange pauser mellom rundene. Etter den fjerde runden, 19. september 2005, kom så partene for første gang fram til et felles dokument, en prinsipperklæring for atomnedrustning på Koreahalvøya. Etter dette gikk imidlertid forhandlingene inn i en ny, vanskelig fase, da Nord-Korea blant annet gjennomførte en test av langdistansemissiler og en atomprøvesprengning. Etter dette kom partene nærmere hverandre igjen, og i februar 2007 ble et nytt fellesdokument undertegnet. Denne gangen hadde partene kommet fram til en mer konkret avtale for å gjennomføre prinsippene nedfelt i felleserklæringen fra 19. september 2005.

Den positive utviklingen fortsatte fram til september 2007, da den sjette runden ble avsluttet med et nytt fellesdokument. Etter dette ble forholdet mellom partene gradvis dårligere, og møtet i september 2007 ble det siste innenfor sekspartsstrukturen.

Sekspartsforhandlingene, runde for runde

Første runde, 27.-29. august 2003

Den første runden av sekspartsforhandlingene fant sted i Beijing, i forhandlingskomplekset «Djaojutaj», der også alle senere forhandlingsrunder skulle foregå. Bruken av dette komplekset til sekspartsforhandlingene ble oppfattet som et signal om at forhandlingene fra kinesisk hold ble gitt høy prioritet.

Både under den første og også under senere forhandlingsrunder var det to land det i hovedsak dreide seg om, Nord-Korea og USA. Det var Nord-Koreas atomprogram som førte til krisen, og landet rettet sine krav for eventuelt å avslutte sitt atomprogram i all hovedsak mot USA.

Fra Russland, USA og Nord-Korea møtte henholdsvis Aleksandr Losjukov, James Kelly og Kim Yong-Il til den første forhandlingsrunden i Beijing i august 2003.

Det var under denne første runden to store stridsspørsmål. Det ene var et krav fra Nord-Korea om en sikkerhetsgaranti fra USA for å oppgi sine ambisjoner om atomvåpen. Nord-Korea gikk tydelig ut og krevde en garanti fra USA om at amerikanerne i framtiden ikke skulle angripe Nord-Korea, altså en ikkeangrepspakt. Nord-Korea legitimerte sitt atomprogram med påstanden om at USA hadde konkrete planer om å angripe landet. Fra et slikt ståsted var det logisk av Nord-Korea å kreve en garanti fra USA. Atomprogrammet var en garanti for regimets sikkerhet, og måtte erstattes av en annen dersom programmet skulle kunne legges ned. USA avviste forslaget kategorisk.²²

Det andre hovedspørsmålet var rekkefølgen på tiltakene partene eventuelle måtte bli enige om. USA var av den oppfatning at intet skulle tilfalle Nord-Korea før atomprogrammet var avviklet fullstendig, dokumenterbart og irreversibelt («completely, verifiable and irreversible dismantlement», heretter CVID). Først da kunne det bli aktuelt med for eksempel økonomisk støtte. Nord-Korea mente på sin side at i forhandlinger måtte begge parter gi og ta, også underveis. Nord-Korea foreslo derfor skrittvis, parallell implementering av tiltak.²³

Før forhandlingene startet var det få, om noen, som trodde at én enkelt runde med forhandlinger kunne løse situasjonen. Som vert hadde Kina et mål om en felles uttalelse, der alle partene skulle uttrykke et mål om en Koreahalvøy fri for atomvåpen.²⁴ Da forhandlingene ble avsluttet fredag 29. august, hadde imidlertid ikke partene klart å komme til enighet om en slik uttalelse. Det de derimot ble enige om var nødvendigheten av videre forhandlinger, og det ble antydnet en ny runde i oktober samme år.²⁵ Dermed kom det noe ut av den første runden, og en forhandlingsstruktur virket å være etablert.

²² Funabashi, 2007, s. 340, 342

²³ Funabashi, 2007, s. 342

²⁴ Funabashi, 2007, s. 345

²⁵ *Vremja Novostej*, 29.8.2003 (for journalistens navn og artikkelens tittel, se litteratur- og kildeliste)

Perioden mellom første og andre runde, 30. august 2003-24. februar 2004

I begynnelsen av september, altså kun dager etter at den første runden var avsluttet, uttalte imidlertid Nord-Korea gjennom sitt nyhetsbyrå KCNA (Korean Central News Agency) at landet var svært misfornøyd med USAs opptreden under forhandlingene. Regimet i Pyongyang mente USA hadde kjørt en konfronterende linje, og at Washington kun var interessert i å isolere Nord-Korea ytterligere fra resten av verden. Nord-Korea erklærte gjennom KCNA at på bakgrunn av USAs oppførsel i Beijing var Pyongyang ikke interessert i videre forhandlinger.²⁶ Det kunne dermed se ut som sekspartsforhandlingene var død som løsning på atomkrisen, nesten før de hadde kommet i gang.

I oktober 2003, på et APEC²⁷-møte i Bangkok, uttalte USAs president George W. Bush at USA likevel ikke utelukket en sikkerhetsgaranti for Nord-Korea.²⁸ Bush snakket da om en multilateral sikkerhetsgaranti, ikke en ikkeangrepspakt som Nord-Korea tidligere hadde krevet. Senere samme måned uttrykte Nord-Korea en prinsipiell vilje til å fortsette sekspartsforhandlingene.²⁹ Dette åpnet for at den andre runden av forhandlingene likevel kunne finne sted. At både Nord-Korea og USA igjen var villige til å sette seg ned ved forhandlingsbordet var en viktig utvikling.

Andre runde, 25.-28. februar 2004

Siden forrige runde hadde Nord-Korea byttet ut sin delegasjonsleder, Kim Yong-Il var blitt erstattet av Kim Kye-gwan. Kim Kye-gwan hadde en sterkere posisjon enn Kim Yong-Il, skiftet var derfor et tegn på mer alvor fra Pyongyangs side.³⁰

USA hadde åpnet for å gi Nord-Korea en sikkerhetsgaranti, men det var fremdeles stor uenighet om hvordan en slik garanti i praksis skulle fungere. I tillegg var USA og Nord-Korea fortsatt uenige om i hvilken rekkefølge deres tiltak skulle iverksettes. USA ville fremdeles

²⁶ Tae-Hwan Kwak, «The Six-Party Talks: An Evaluation and Policy Recommendations», *Pacific Focus* vol. 19, nr. 2 (2004), s. 15; KCNA, «SPA Approves Measures Taken by Foreign Ministry as regards Nuclear Issue», 3.9.2003, se: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm>

²⁷ Asia-Pacific Economic Cooperation, et årlig forum for der 21 stillehavsland diskuterer økonomiske og politiske saker

²⁸ Congressional Research Service Report RL32743, 24.1.2005, s. 4, hentet fra wikileaks, se: <http://crs.wikileaks-press.org/RL32743.pdf>

²⁹ KCNA, «DPRK and China Discuss Nuclear Issue», 30.10.2003

³⁰ Funabashi, 2007, s. 349

ikke gi store innrømmelser, som for eksempel en sikkerhetsgaranti og økonomisk bistand, før Nord-Korea hadde avviklet atomprogrammet fullstendig.³¹ Nord-Korea foreslo å fryse sitt atomprogram, men ville da ha økonomisk støtte som kompensasjon. Dette forslaget fikk støtte fra Kina og Russland.³² Et angivelig nordkoreansk program for anrikning av uran ble et nytt stridsemne under forhandlingene. USA påstod at det eksisterte, noe Nord-Korea hardnakket benektet. Som en siste utfordring erklærte Nord-Korea at landet aktet å beholde den delen av sitt atomprogram som var rettet mot fredelige mål, med andre ord produksjon av strøm. Dette ble ikke akseptert av USA.³³

Partene kom heller ikke denne gangen fram til noen felles uttalelse, men det ble enighet om en ny runde i juni samme år samt å opprette en arbeidsgruppe med oppgave å diskutere situasjonen mellom de offisielle forhandlingsrundene.³⁴ Dermed ble heller ikke denne runden helt resultatløs.

Perioden mellom andre og tredje runde, 29. februar-22. juni 2004

12.-14. mai møttes denne arbeidsgruppen i Beijing.³⁵ Det kom imidlertid lite ut av disse samtalene, ifølge USAs utenriksminister Colin Powell.³⁶ Også i dagene rett før den tredje runden med sekspartsforhandlinger ble det gjennomført et møte i arbeidsgruppen.³⁷

Russlands Aleksander Losjukov ble 2. mars utnevnt til ny ambassadør i Japan. Den nye lederen av den russiske delegasjonen, som i juni gjorde seg klar til nye sekspartsforhandlinger, ble «Ambassador at Large» Aleksandr Aleksejev.

³¹ Kwak, «The Six-Party Talks», 2004, s. 23-24

³² Funabashi, 2007, s. 355; Yoshinori Takeda, «Putin's Foreign Policy Towards North-Korea», *International Relations in the Asia-Pacific* vol. 6, nr. 2. (2006), s. 202; Gilbert Rozman, *Strategic Thinking about the Korean Nuclear Crisis: Four Parties Caught between North Korea and the United States*, New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 221

³³ Funabashi, 2007, s. 349-252

³⁴ *Kommersant. Daily*, 1.3.2004

³⁵ Congressional Research Service Report RL32743, 24.1.2005, s. 41, hentet fra wikileaks

³⁶ Pressekonferanse under G8-ministermøte, Washington 14.5.2004, se: <http://www.g8.utoronto.ca/foreign/formin040514.htm>

³⁷ Congressional Research Service Report RL32743, 24.1.2005, s. 43, hentet fra wikileaks

Tredje runde, 23.-26. juni 2004

Under den tredje runden med sekspartsforhandlinger kom USA og Nord-Korea med hvert sitt forslag til løsning. USAs forslag gikk ut på at Nord-Korea først skulle fryse sitt atomprogram, og så, innen tre måneder, begynne den fullstendige avviklingen. Store konsesjoner som en multilateral sikkerhetsgaranti, langsiktig energibistand og heving av økonomiske sanksjoner kunne bli aktuelt først etter at programmet var fullstendig avviklet, men forslaget åpnet for levering av tungolje til Nord-Korea allerede ved frysing av atomprogrammet. Nord-Korea krevde på sin side større energiforsyninger, løftede sanksjoner og sikkerhetsgaranti for å fryse atomprogrammet, som et første skritt på veien mot fullstendig atomnedrustning.³⁸

USA og Nord-Korea ble heller ikke under den tredje runden enige om en plan for å avvikle atomprogrammet i Nord-Korea. Likevel var det framgang å spore. USA hadde for første gang kommet med forslag til en avtale som ikke krevde at Nord-Korea måtte avvikle sitt atomprogram fullstendig før de kunne vente seg noen kompensasjon. Det var fortsatt mye uenighet mellom partene, men det syntes som at sekspartsstrukturen var satt. Partene ble enige om å møtes igjen i september samme år (2004).³⁹

Perioden mellom tredje runde og fjerde rundes første fase, 27. juni 2004-25. juli 2005

Det skulle imidlertid ta adskillig lenger tid før partene igjen møttes rundt forhandlingsbordet. Sommeren 2004 uttrykte Nord-Korea misnøye med USAs holdning under den foregående runden med sekspartsforhandlinger. Det var USAs insistering på at atomprogrammet skulle avvikles fullstendig som opprørte Nord-Korea. Nord-Korea meldte gjennom KCNA at nye sekspartsforhandlinger var avhengig av USAs (endrede) holdning.⁴⁰ Utover høsten ble forholdet mellom partene gradvis dårligere, og det kom aldri til forhandlinger i september 2004. I februar kom så det klare bruddet som varslet at det ville bli enda vanskeligere å få partene til å møtes. I en uttalelse 10. februar 2005 erklærte Nord-Korea at landet var i besittelse av atomvåpen, og trakk seg fra videre sekspartsforhandlinger. Nord-Korea uttalte at

³⁸ Se Funabashi, 2007, s. 357-359; Congressional Research Service Report RL32743, 24.1.2005, s. 43-44, hentet fra wikileaks

³⁹ *Izvestija*, 28.6.2004

⁴⁰ KCNA, "Prospect of Six-Party Talks to Depend on U.S. Attitude", 7.7.2004

landet var tilhengere av forhandlingene som idé, men at det manglet «atmosfære til å løse situasjonen».⁴¹

I tiden før Nord-Koreas erklæring intensiverte USA sin retorikk overfor regimet i Pyongyang. I innsettingstalen til sin andre presidentperiode, 20. januar 2005, snakket George W. Bush om nødvendigheten av å bli kvitt verdens tyrannier, noe man måtte forstå inkluderte Nord-Korea.⁴² USAs påtroppende utenriksminister, Condoleezza Rice, hadde da allerede lansert begrepet «tyranniets utposter» og inkludert Nord-Korea i dette.⁴³ Nord-Koreas erklæring om eksistensen av atomvåpen kan derfor ha vært en reaksjon på denne retorikken.

Utover våren syntes det imidlertid som at USA la om tonen overfor Nord-Korea. Amerikanske diplomater og politikere gjentok flere ganger at USA anerkjente Nord-Korea som en suveren stat og at USA ikke hadde til hensikt å angripe landet.⁴⁴ Atmosfæren var i ferd med å bli mildere. 1. juli 2005 møtte så Nord-Koreas Li Gun, direktør for amerikanske forhold i det nordkoreanske utenriksministeriet, representanter fra DoS i New York. Senere samme måned, 9. juli, møtte Nord-Koreas Kim Kye-gwan mannen som skulle bli USAs nye delegasjonsleder, Christopher Hill. De skal da ha lagt grunnlaget for videre sekspartsforhandlinger.⁴⁵ Dagen etter, 10. juli, erklærte så Nord-Korea at landet godtok nye sekspartsforhandlinger etter amerikanske innrømmelser den siste tiden.⁴⁶

Fjerde runde, første fase, 26. juli-7. august 2005

Forhandlingene åpnet med at USAs nye delegasjonsleder, Christopher Hill, gjentok at USA anså Nord-Korea for å være en suveren stat, og overhodet ikke hadde planer om å angripe landet.⁴⁷ USAs oppmykning i retorikken gjennom våren var dermed ført videre inn i sekspartsforhandlingene. Utnevnelsen av Hill som ny delegasjonsleder var også et signal, Hill var mer kompromissvennlig enn hva forgjengeren James Kelly hadde vært. USAs delegasjon var, da forhandlingene begynte, innstilt på å forhandle fram en «pakkeavtale» med Nord-

⁴¹ KCNA, "DPRK FM on Its Stand to Suspend Its Participation in Six-party Talks for Indefinite Period", 10.2.2005

⁴² For Bush' tale, se: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172>

⁴³ Congressional Research Service, Report RL33389, 24.4.2006, s. 8-9, hentet fra wikileaks, se: <http://wlstorage.net/file/crs/RL33389.pdf>

⁴⁴ Funabashi, 2007, s. 375

⁴⁵ Funabashi, 2007, s. 375-376

⁴⁶ KCNA, "Spokesman for DPRK FM on Contact between Heads of DPRK and U.S.", 10.7.2005

⁴⁷ Funabashi, 2007, s. 379

Korea, som ville inneholde kompensasjon for frysing av atomprogrammet.⁴⁸ Med andre ord var det denne gangen reelle muligheter for at et kompromiss kunne framforhandles.

Det var likevel nok av vanskelige spørsmål som preget også den fjerde rundens første fase. Nord-Korea beskyldte USA for fortsatt å ha atomvåpen på sørkoreansk jord,⁴⁹ noe USA nektet for. USA fortsatte sine beskyldninger om et nordkoreansk urananrikningsprogram, noe Nord-Korea i sin tur nektet for. I tillegg tok Japan under forhandlingene opp spørsmålet om skjebnen til japanske borgere som ble kidnappet til Nord-Korea på 1970- og 80-tallet, et ømt punkt for japanerne. Dette vakte imidlertid harme blant de andre delegasjonene, og ikke bare i den nordkoreanske. Sekspartsforhandlingene skulle være et verktøy for å løse atomkrisen i Nord-Korea, og kun den.⁵⁰

Det var imidlertid også tegn til framgang. Kina la fram til sammen fire forslag til felles erklæring.⁵¹ Sør-Korea kom med et tilbud om å levere elektrisitet til Nord-Korea dersom Pyongyang fullstendig oppgav sitt atomprogram.⁵² Nestleder i den russiske delegasjonen, Valerij Ermolov, uttalte at også Russland stod klar til å bidra til energikompensasjon.⁵³ I tillegg var lengden på forhandlingene et godt tegn. Partene snakket sammen nesten to uker i strekk og demonstrerte med det en vilje til å komme til enighet.

Spørsmålet om Nord-Koreas rett til et sivil atomprogram skulle vise seg å bli snublesteinen i denne forhandlingsrunden. Nord-Korea hevdet sin rett til slik aktivitet, og fikk i dette støtte fra Sør-Korea, Russland og Kina.⁵⁴ Samtidig krevde Nord-Korea at lettvannsreaktorene landet ble lovet i 1994 måtte bli bygget.⁵⁵ USA avviste disse kravene. 7. august kom erklæringen fra Kina om at partene ikke hadde kommet til enighet, men at det var såpass lite om å gjøre at

⁴⁸ Cha, 2012, s. 348

⁴⁹ USA fjernet offisielt sine siste atomvåpen fra Sør-Korea i 1991, og i 1992 underskrev Nord- og Sør-Korea en avtale om at Koreahalvøya skulle være en atomvåpenfri sone

⁵⁰ Funabashi, 2007, s. 397; *Kommersant. Daily*, 28.7.2005

⁵¹ Funabashi, 2007, s. 380-381

⁵² *Rossijskaja Gazeta*, 26.7.2005

⁵³ Tae-Hwan Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis and the Six-Party Talks» i *North Korea's Second Nuclear Crisis and North Asian Security*, redigert av Seung-Ho Joo og Tae-Hwan Kwak, Burlington: Ashgate, 2007, s. 17

⁵⁴ *Kommersant. Daily*, 15.8.2005; Cha, 2012, s. 348

⁵⁵ Funabashi, 2007, s. 383

forhandlingene skulle gjenopptas tre uker senere.⁵⁶ Aleksandr Aleksejev uttalte at partene var enige om 95 prosent av avtaleteksten.⁵⁷

Perioden mellom fjerde rundes første og andre fase, 8. august-12. september 2005

En militærøvelse gjennomført av USA og Sør-Korea, fra 22. august til 2. september, førte til at gjenopptakelsen av den fjerde runden ble noe utsatt. Nord-Korea protesterte mot øvelsen, og foreslo i slutten av august at den fjerde forhandlingsrundens andre fase ble forskjøvet til noe senere i september, «da støvet etter de amerikanske og sørkoreanske soldatene hadde lagt seg».⁵⁸ En drøy uke senere kom da også nyheten om at forhandlingene skulle gjenopptas 13. september.⁵⁹

Fjerde runde, andre fase, 13.-19. september 2005

I løpet av den fjerde rundens andre fase klarte partene omsider å bli enige, og 19. september ble en felles erklæring presentert. Hovedtrekkene i erklæringen var følgende:⁶⁰ Nord-Korea forpliktet seg til å avvikle alle eksisterende kjernefysiske program og ødelegge allerede produserte atombomber. I tillegg skulle landet så snart som mulig på ny underskrive ikkespredningsavtalen og tillate internasjonale inspektører å besøke atomanleggene i Nord-Korea. Mot dette forpliktet de fem andre landene i forhandlingene seg til å «bistå Nord-Korea med å løse sine problemer knyttet til energiforsyningen», og «til rett tid diskutere muligheten for bygging av lettvannsreaktorer i Nord-Korea». USA skulle erklære at de ikke ville angripe eller invadere Nord-Korea og sammen med Japan søke å normalisere forholdet til Nord-Korea. For Pyongyang var diplomatiske forhold til USA å regne som en sikkerhetsgaranti. Felleserklæringen inneholdt også prinsippet om «forpliktelse for handling for handling». Dette slo fast at Nord-Korea skulle ha kompensasjon for alle skritt på veien mot fullstendig atomnedrustning, inkludert å fryse programmet.⁶¹

⁵⁶ Funabashi, 2007, s. 383

⁵⁷ *Kommersant Daily*, 8.8.2005

⁵⁸ *Kommersant. Daily*, 30.8.2005

⁵⁹ *Vedomosti*, 9.9.2005

⁶⁰ For hele erklæringen, se: «Joint Statement of the Fourth Round of the Six-Party Talks », Beijing, 19.9.2005, <http://www.nukestrat.com/korea/JointStatement091905.pdf>

⁶¹ Funabashi, 2007, s. 404

Med felleserklæringen hadde partene fått et offisielt dokument å jobbe videre med, og alle hadde forpliktet seg til prinsippene i erklæringen. Det gjenstod likevel mye konkretisering. Hvor stor skulle energikompensasjonen bli? Hva mentes med «rett tid» når det gjaldt bygging av lettvannsreaktorer? I hvilket tempo og i hvilken rekkefølge skulle de forskjellige prinsippene oppfylles? Det var fortsatt nok å ta tak i, og partene ble da også enige om en ny runde med sekspartsforhandlinger i november 2005.⁶²

Perioden mellom fjerde og femte runde, 20. september-8. november 2005

I denne perioden dukket det imidlertid opp et nytt problem i forholdet mellom Nord-Korea og USA, som skapte vanskeligheter for den videre forhandlingsprosessen. Fortsatt i september, altså i samme måned som felleserklæringen ble underskrevet, innførte USA finanssanksjoner mot Nord-Korea. Blant annet fikk USAs finansministerium myndighetene i Macao⁶³ til å fryse et antall kontoer tilhørende Nord-Korea i den Macaobaserte banken Banco Delta Asia (BDA). Bakgrunnen for dette var amerikanske anklager om at pengene på disse kontoene, ca. 24 millioner dollar, stammet fra kriminell virksomhet, som forfalskning av dollarsedler og narkotikahandel.⁶⁴ Sanksjonene falt ikke i god jord i Nord-Korea, som avviste anklagene. Regimet i Pyongyang antydte at sanksjonene var en måte å ramme Nord-Korea på, etter at USA hadde måttet gå med på flere kompromisser i felleserklæringen. Også i Kina og i Sør-Korea skal slike syn ha vært utbredt.⁶⁵ USA mente på sin side at saken var uavhengig av sekspartsprosessen, og at det var tilfeldig at de ble innført rett etter at partene var blitt enige om felleserklæringen.⁶⁶ Sanksjonene skulle vise seg å bli en snublestein for sekspartsprosessen i lang tid framover.

Femte runde, første fase, 9.-11. november 2005

Det kom likevel til forhandlinger i november som planlagt. Målet for runden var å komme nærmere en plan for å realisere enighetene oppnådd i felleserklæringen fra 19. september samme år. Nord-Koreas Kim Kye-gwan uttalte ifølge *Pravda* at Nord-Korea var klare for å

⁶² *Kommersant. Daily*, 20.9.2005

⁶³ En spesiell administrativ region i Kina, inntil 1999 portugisisk koloni

⁶⁴ Congressional Research Service, Report RL33389, 24.4.2006, s. 37, hentet fra wikileaks

⁶⁵ Funabashi, 2007, s. 418

⁶⁶ Funabashi, 2007, s. 418

gjøre nettopp dette, dersom også USA holdt sin del av avtalen.⁶⁷ Det var likevel ikke langt partene kom i dette arbeidet i løpet av denne runden. Den femte rundens første fase varte ikke i mer enn tre dager

Hinderet var finanssanksjonene USA hadde innført, og som hadde rammet nordkoreanske kontoer i BDA. Kim Kye-gwan krevde at sanksjonene ble opphevet og de 24 millioner dollar gjort tilgjengelige for Pyongyang. Han gjorde det samtidig klart at Nord-Korea ikke ville delta på flere runder med sekspartsforhandlinger før dette var gjort.⁶⁸ På bakgrunn av dette er det kanskje ikke så rart at det kom lite ut av forhandlingene i november 2005. Det skulle gå mer enn et år før partene igjen satte seg ned ved forhandlingsbordet.

Perioden mellom femte rundes første og andre fase, 12. november 2005-17. desember 2006

I januar 2006 framholdt Nord-Korea offentlig at det ikke var aktuelt med nye sekspartsforhandlinger så lenge USA opprettholdt finanssanksjonene mot Nord-Korea.⁶⁹ Nord-Koreas Li Gun møtte amerikanske finansmyndigheter i mars 2006, og han bad da USA om bevis for pengeforfalskningen. Bevisene skulle nordkoreanske myndigheter bruke for å finne og straffe de som måtte stå bak forfalskningen. Nord-Korea erkjente altså at pengeforfalskning fant sted, men hevdet den ble utført av privatpersoner og ikke av Nord-Korea som stat. USA fulgte ikke opp denne anmodningen.⁷⁰

5. juli 2006 gjennomførte Nord-Korea en test av flere langdistansemissiler, noe som førte til sterke reaksjoner fra verdenssamfunnet. Det ble opplyst om at deler av missilene hadde landet i havområder ikke langt fra russisk økonomisk sone, derfor var reaksjonene i Russland til dels kraftige.⁷¹ Det var likevel i Russland også vilje til fortsatt å unngå isolasjon av Nord-Korea. USA gikk inn for strenge sanksjoner mot Nord-Korea, men Kina og Russland gikk imot

⁶⁷ *Pravda*, 11.11.2005; det samme budskapet er å finne i en nyhetsmelding fra KCNA, «Kim Kye Gwan Interviewed in Beijing», 12.11.2005

⁶⁸ Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 21; Funabashi, 2007, s. 412

⁶⁹ KCNA, «DPRK Foreign Ministry's Spokesman Urges U.S. to Lift Financial Sanctions against DPRK», 9.1.2006

⁷⁰ Funabashi, 2007, s. 416

⁷¹ Forskjellige toppolitikere uttalte seg negativt, som tidligere innenriksminister Boris Gryzlov og daværende medlemmer av Det forente Russland Sergej Mironov og Gennadij Gudkov, se: *Nezavisimaja Gazeta*, 10.7.2006; *Moskovskie Novosti*, 7.7.2006

forslaget.⁷² I stedet vedtok Sikkerhetsrådet resolusjon 1695. Denne fordømte missiltestene sterkt og nedla forbud mot eksport av avansert teknologi til Nord-Korea, men medførte ikke nye sanksjoner mot Nord-Korea.⁷³

Høsten 2006 gikk så Nord-Korea til et enda mer provoserende skritt, da landet 9. oktober gjennomførte sin første atomprøvesprengning. Vladimir Putin fordømte atomtesten, og kalte den et hardt slag for ikkespredningsarbeidet.⁷⁴ 14. oktober vedtok Sikkerhetsrådet FN-resolusjon 1718, som innebar en rekke økonomiske sanksjoner mot Nord-Korea.⁷⁵ I tillegg til blant annet å oppfordre Nord-Korea til å vende tilbake til sekspartsforhandlingene, la resolusjonen hindringer i veien for handel med landet. Resolusjonen viste til kapittel syv i FN-traktaten, noe som åpnet for bruk av makt til å håndheve handelsblokaden mot Nord-Korea. Kina og Russland gav imidlertid uttrykk for at de ikke ønsket noen slik bruk av makt nær egne grenser.⁷⁶ USA måtte derfor inngå et kompromiss der militær makt ikke kunne brukes for å håndheve sanksjonene i resolusjonen.⁷⁷ Nord-Korea kalte resolusjon 1718 en «krigserklæring».⁷⁸

Atomprøvesprengningen innebar at forsøket på å hindre Nord-Korea i å skaffe seg atomvåpen hadde mislyktes. Sekspartsforhandlingene måtte nå rettes inn mot å få Nord-Korea til både å oppgi sitt atomprogram og gi fra seg sine allerede produserte atomvåpen. Det kunne se ut som en løsning på atomkrisen var lenger unna enn noen gang tidligere.

Likevel tydet utviklingen i tiden etter atomtesten på at nye forhandlinger snart kunne komme i stand. Russlands Aleksandr Aleksejev reiste til Pyongyang like etter atomprøvesprengningen, og han brakte med seg hjem signaler om at Nord-Korea var villig til igjen å forhandle om sitt atomprogram.⁷⁹ Nord-Korea krevde tosidige samtaler med USA om finanssanksjonene, dersom det i det hele tatt skulle bli aktuelt med nye sekspartsforhandlinger. USA svarte med å åpne for bilaterale samtaler med Nord-Korea om sanksjonene, men kun som en del av nye

⁷² Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 28

⁷³ FN-Resolusjon 1695, 15.7.2006, se:[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1695\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1695(2006))

⁷⁴ *Nezavisimaja Gazeta*, 10.10.2006

⁷⁵ FN-Resolusjon 1718, 14.10.2006, se:[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1718\(2006\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1718(2006))

⁷⁶ Funabashi, 2007, s. 464

⁷⁷ FN, notat fra vedtaksmøte i FNs sikkerhetsråd 14.10. 2006, se:
<http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8853.doc.htm>

⁷⁸ KCNA, «DPRK Foreign Ministry Spokesman Totally Refutes UNSC "Resolution"», 17.10.2006

⁷⁹ Cha, 2012, s. 347

sekspartsforhandlinger.⁸⁰ Med det godtok USA sammenhengen mellom finanssanksjonene og atomnedrustningsprosessen. Dette var noe Nord-Korea lenge hadde ønsket og et tegn på en oppmykning av USAs posisjon. 10. desember uttalte så Aleksejev at sekspartsforhandlingene ville bli gjenopptatt 18. desember.⁸¹

Femte runde, andre fase, 18.-22. desember 2006

Nord-Korea hadde godtatt nye forhandlinger på bakgrunn av løfter om å kunne diskutere finanssanksjonene tosidig med USA under forhandlingsrunden. Samtidig som forhandlingene om atomnedrustning pågikk, møtte Nord-Korea 19. desember USAs finansministeriums etterforskningsgruppe for pengekriminalitet i Beijing.⁸²

Kim Kye-gwan gjorde det under sekspartssamtalene klart at en plan for realisering av prinsippene i felleserklæringen kunne komme på plass først etter at finanssanksjonene var opphevet.⁸³ Samtalene om finanssanksjonene førte imidlertid ikke fram. Da var ikke heller Nord-Korea interessert i å diskutere sitt atomprogram. De seks landene endte likevel opp med å bli enige om å gjennomføre nye sekspartsforhandlinger så snart det lot seg gjøre.⁸⁴

Perioden mellom femte rundes andre og tredje fase, 23. desember 2006-7. februar 2007

Christopher Hill og Kim Kye-gwan møttes i Berlin 16.-18. januar 2007, og etter møtet var det framgang å spore. Kye-gwan skal ha åpnet for å diskutere finanssanksjonene separat, i tillegg til å diskutere atomnedrustning. Nord-Korea sa seg dermed villig til å diskutere nedrustning, selv om situasjonen med finanssanksjonene ikke var løst. Også USA skal ha myknet sin posisjon, ved for første gang å åpne for tosidige samtaler med Nord-Korea om normalisering av forholdene dersom Nord-Korea avviklet sitt atomprogram.⁸⁵ Med det skulle Nord-Korea endelig få sin sikkerhetsgaranti. De to landene ble imidlertid ikke enige om en løsning for

⁸⁰ Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 32

⁸¹ *Nezavisimaja Gazeta*, 11.12.2006

⁸² DoS, daglig pressebriefing, 20.12.2006, se: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2006/78126.htm>

⁸³ Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 35

⁸⁴ *Kommersant. Daily*, 23.12.2006

⁸⁵ Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 36-37

finanssanksjonene. 30.-31. januar møttes representanter for Nord-Korea og USA for igjen å diskutere sanksjonene, men også denne gangen uten å bli enige.⁸⁶

Kontakten mellom Hill og Kye-gwan syntes å ha lagt et grunnlag partene kunne bygge videre på.⁸⁷ I slutten av januar kom nyheten om at sekspartsforhandlingene ville bli gjenopptatt 8. februar. Russlands delegasjonsleder denne gangen ble Aleksandr Losjukov. På bakgrunn av kontakten mellom USA og Nord-Korea den siste tiden var Losjukov optimistisk før den forestående runden.⁸⁸

Femte runde, tredje fase, 8.-13. februar 2007

Da den femte runden 13. februar var over, kunne Kinas delegasjonsleder som vert presentere en nytt felles dokument underskrevet av alle seks deltagerland. Dokumentet bygget videre på felleserklæringen fra 19. september 2005, men gikk lenger i å konkretisere hvilke skritt de forskjellige partene skulle ta for å realisere prinsippene i felleserklæringen.

Hovedtrekkene i denne februaravtalen var at Nord-Korea innen 60 dager skulle stenge ned reaktoren i Yongbyon, samt fire andre atomanlegg i samme område, som et første skritt på veien mot avvikling av atomprogrammet. Dette skulle skje under kontroll av Det internasjonale atomenergibyrået, IAEA. Som motytelse skulle Nord-Korea motta 50 000 tonn tungolje. I tillegg skulle Nord-Korea begynne samtaler om normalisering av forholdene til USA og Japan, og USA skulle begynne prosessen med å fjerne Nord-Korea fra listen over stater som sponset terrorisme⁸⁹ og finanssanksjonene mot landet. Neste skritt i avtalen gikk ut på at Nord-Korea skulle presentere en liste over samtlige atomanlegg i landet. For dette skulle Nord-Korea motta ytterligere 950 000 tonn tungolje fra Sør-Korea, USA, Kina og Russland.⁹⁰

Et annet element i februaravtalen var opprettelsen av fem arbeidsgrupper som skulle arbeide utenom forhandlingsrundene innenfor konkrete felt. Tre av arbeidsgruppene inkluderte alle

⁸⁶ Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 38-39

⁸⁷ Leszek Buszynski, «Russia and North Korea: Dilemmas and Interests», *Asian Survey* vol.49, nr.5 (2009), s. 824

⁸⁸ *Nezavisimaja Gazeta*, 31.1.2007

⁸⁹ En liste Nord-Korea havnet på etter at landet ifølge USA hadde vært delaktig i nedskytingen av et fly på vei fra Bagdad til Seoul i 1987. Nord-Koreas plassering på listen medførte restriksjoner på handel med landet

⁹⁰ For avtaledokumentet, se: «Initial Actions for the Implementation of the Joint Statement», Beijing 13.2.2007, http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/n_korea/6party/action0702.html

seks land: Kina skulle lede gruppen som tok for seg detaljer ved Nord-Koreas atomnedrustning, Sør-Korea ble satt til å lede gruppen som skulle se på den økonomiske kompensasjonen til Nord-Korea og Russland fikk lederskapet i gruppen som skulle diskutere en mulig regional sikkerhetsmekanisme i Nordøst-Asia. I de to resterende gruppene skulle Nord-Korea diskutere normalisering av forholdene med henholdsvis USA og Japan. Til slutt ble også medlemslandene enige om en ny runde med sekspartsforhandlinger fra 19. mars, der aktiviteten i arbeidsgruppene samt neste fase av nedrustningsprosessen skulle diskuteres.

Japan valgte foreløpig ikke å bidra til levering av tungolje til Nord-Korea. Japan og Nord-Korea hadde som nevnt en langvarig konflikt gående om skjebnen til alle japanske borgere som ble kidnappet til Nord-Korea på 1970- og 80-tallet og deres barn. Tokyo ville ikke bidra med energiforsyninger før svarene på disse spørsmålene var kommet fram.⁹¹

Perioden mellom femte og sjette runde, 14. februar-18. mars 2007

5.-6. mars møttes Christopher Hill Kim og Kye-gwan i New York, til det første møtet i arbeidsgruppen for normalisering av forholdene mellom de to landene.⁹² Omtrent samtidig, i Hanoi, møttes representanter for Nord-Korea og Japan til første møte i tilsvarende arbeidsgruppe.⁹³ Også de tre andre arbeidsgruppene, om økonomisk kompensasjon til Nord-Korea, detaljer rundt nedrustningsprosessen og om regional sikkerhet, gjennomførte møter i mars 2007.⁹⁴

Mohamed ElBaradei, leder av IAEA, reiste 14. mars til Nord-Korea for å snakke med nordkoreanske representanter om stengingen av reaktoren i Yongbyon. Det var imidlertid foreløpig ingen tegn til at reaktoren skulle stenges.⁹⁵ ElBaradei dro fra Pyongyang med beskjeden om at Nord-Korea var klare til å stenge reaktoren, men at nedstengning var avhengig av at finanssanksjonene ble opphevet og Nord-Korea gitt tilgang pengene i BDA.⁹⁶

⁹¹ *Izvestija*, 14.2.2007

⁹² DoS, daglig pressebriefing, 6.3.2007

⁹³ DoS, daglig pressebriefing, 7.3.2007

⁹⁴ *Vremja Novostej*, 15.3.2007; Rozman, 2007, s. 236

⁹⁵ *Vremja Novostej*, 15.3.2007

⁹⁶ *Kommersant. Daily*, 15.3.2007

Like før den sjette runden med forhandlinger skulle begynne hadde USA signalisert at Nord-Koreas 24 millioner dollar i BDA skulle gjøres tilgjengelig for Pyongyang. I det som skulle være en avtale mellom USA, Nord-Korea og Kina, skulle pengene overføres via Bank of China⁹⁷ og benyttes til humanitære formål i Nord-Korea. Nord-Koreas Kim Kye-gwan hadde før forhandlingene gjentatt at videre progresjon i nedrustningsprosessen var avhengig av at de 24 millioner dollar ble gjort tilgjengelige for regimet.⁹⁸ Det så nå ut til at BDA-saken var løst.

Sjette runde, første fase, 19.-22. mars 2007

Da forhandlingene startet, ble det imidlertid klart at Bank of China likevel ikke ville ta imot pengene fra BDA. Grunnen skal ha vært at USAs finansministerium hadde svartelistet BDA for å ha gjennomført «skitne» pengeoverføringer. Bank of China ville ikke risikere sanksjoner fra USA ved å stå for transaksjonen mellom BDA og Nord-Korea.⁹⁹

Dette førte til at Nord-Koreas delegasjon brøt opp og forlot Beijing 22. mars, den sjette rundens første fase endte dermed fullstendig resultatløs. Det var dog ikke snakk om noe fullstendig brudd i forhandlingene. Så snart BDA-saken var løst, ville Nord-Korea kunne fortsette prosessen. Utfordringen ble å finne en bank som kunne fungere som mellomledd mellom BDA og Nord-Korea. Aleksandr Losjukov mente USA satt med nøkkelen. Washington måtte garantere at den banken som stod for overføringen ikke risikerte sanksjoner fra USA. Samtidig advarte Losjukov russiske banker mot å fungere som mellomledd, et forslag som hadde dukket opp i løpet av forhandlingene.¹⁰⁰

Avbrudd i sjette rundes første fase, 23. mars-17. juli 2007

Pyongyang gav 13. april igjen beskjed om at Nord-Korea ikke ville oppfylle sin del av februaravtalen før USAs finanssanksjoner mot landet var hevet.¹⁰¹ DoS uttalte dagen etter at Nord-Koreas penger i BDA var blitt frigjort, og at eventuelle praktiske problemer knyttet til

⁹⁷ Én av Kinas fire store statseide, kommersielle banker. Må ikke forveksles med People's Bank of China, sentralbanken i landet

⁹⁸ Arms Control Association, «Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy», se: <http://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron> ; *Kommersant. Daily*, 20.3.2007

⁹⁹ *Bloomberg*, 22.3.2007, hentet fra internett

¹⁰⁰ *Nezavisimaja Gazeta*, 23.3.2007

¹⁰¹ KCNA, «DPRK to Move Only When Lifting of Financial Sanction Proved to Be Reality», 13.4.2007

overføringen av disse ikke kunne stå i veien for Nord-Koreas oppfyllelse av februaravtalen, det vil si stengingen av reaktoren i Yongbyon.¹⁰²

Løsningen ble likevel slik Losjukov tidligere hadde antydnet, USA ble nødt til å gi garantier til den banken som ville stå for transaksjonen. I motsetning til Losjukovs råd var det imidlertid en russisk bank som endte opp som mellomledd. Banken «Dalkombank», «Det fjerne Østens (Øst-Russlands) kommersielle bank» fra den russiske byen Khabarovsk, sa seg villig til å motta pengene fra BDA og gjøre dem tilgjengelige for Nord-Korea. Russiske myndigheter hadde da fått garantier fra amerikanske myndigheter om at «Dalkombank», ved å stå for transaksjonen, ikke ville bli rammet av amerikanske sanksjoner. Pengene skulle også gå innom den russiske sentralbanken.¹⁰³

Nord-Korea bekreftet 25. juni at pengene fra BDA var blitt overført, og at prosessen med å stenge reaktoren i Yongbyon ville begynne. En delegasjon fra IAEA ble også invitert til å besøke landet.¹⁰⁴ 12. juli sendte Sør-Korea den første forsendelsen av tungolje til Nord-Korea, 6200 tonn, som en del av februaravtalens første steg.¹⁰⁵ 16. juli bekreftet så IAEA at reaktoren i Yongbyon var stengt.¹⁰⁶ Februaravtalen var dermed foreløpig fulgt opp av alle parter, og prinsippet om at handling skulle følge handling var blitt fulgt. 16. juli kom nyheten om at nye sekspartsforhandlinger ville starte 18. juli. På agendaen stod planlegging for gjennomføring av neste skritt i februaravtalen.

Sjette rundes første fase fortsetter, 18.-20. juli 2007

Vladimir Rakhmanin, «Ambassador at Large» i russisk UD, ledet den russiske delegasjonen under forhandlingene i juli 2007, fordi Aleksandr Losjukov var på ferie(!).¹⁰⁷ Forhandlingene åpnet 18. juli med at de fem landene utenom Nord-Korea anerkjente at reaktoren i Yongbyon var blitt stengt. Partene bemerket også enstemmig at Sør-Korea, ved å starte leveringen av

¹⁰² DoS, «Press Statement», 14.4.2007

¹⁰³ *Vremja Novostej*, 19.6.2007; det framgår også av en konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva, DoS, «Six Party Talks: Gor Urges Measured Pace On Next Steps», 27.6.2007, hentet fra Wikileaks

¹⁰⁴ KCNA, «Foreign Ministry Spokesman on Solution to Issue of Frozen Funds», 25.6.2007

¹⁰⁵ *The New York Times*, 13.7.2007, hentet fra internett

¹⁰⁶ Arms Control Association, «Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy»

¹⁰⁷ *Vremja Novostej*, 17.7.2007

tungolje til Nord-Korea, og Russland, ved å bidra til overføringen av 24 millioner dollar fra BDA til Nord-Korea, hadde bidratt positivt til at februaravtalen kunne følges opp.¹⁰⁸

Det var februaravtalens neste steg som var tema for disse forhandlingene. Det gikk ut på at Nord-Korea skulle presentere en liste over alle landets atominstallasjoner og en plan for hvordan disse skulle settes ut av funksjon. For dette skulle Nord-Korea motta nye 950 000 tonn tungolje. Nord-Korea mente Japans beslutning om fortsatt å stå utenfor kompensasjonsprogrammet, fordi landet mente spørsmålet rundt japanske borgere kidnappet på 1970- og 80-tallet fortsatt ikke var tilfredsstillende besvart, var et problem for den videre prosessen.¹⁰⁹ Nord-Koreas Kim Kye-gwan gav under forhandlingene likevel uttrykk for at hans land var klart til å oppfylle sine forpliktelser i henhold til februaravtalen, dersom de andre partene overholdt sine.¹¹⁰ Partene diskuterte i ordnede former. Da forhandlingsrunden endte lå veien tilsynelatende åpen for videre gjennomføring av februaravtalen, selv om noen ny avtale ikke var inngått. Det var ingen harde verbale utfall fra hverken USA eller Nord-Korea.

Perioden mellom fortsettelsen av sjette rundes første fase og sjette rundes andre fase, 21. juli-26. september 2007

Det kunne se ut som nedrustningsprosessen var i godt sig sommeren 2007, etter at februaravtalens første steg var gjennomført. I et intervju med *Vremja Novostej* 24. september 2007, som også ble lagt ut på det russiske utenriksministeriums nettsider, listet imidlertid Aleksandr Losjukov opp en rekke «undervannsskjær» som lå i leden. Disse utfordringene hadde ikke vært langt framme i forhandlingene våren og sommeren 2007. Losjukov nevnte spørsmål som hvorvidt Nord-Korea ville utvikle anlegget i Yongbyon fullstendig, hva som skulle skje med de allerede produserte atombombene, om Nord-Koreas sikkerhet ville bli godt nok ivarettatt og om dyre lettvannsreaktorer noen gang ville bli bygget på andre lands regning.¹¹¹ I tillegg var spørsmålet om Nord-Korea hadde et uranbasert atomprogram fortsatt åpent.¹¹²

¹⁰⁸ *Vremja Novostej*, 19.7.2007; Georgij Toloraja, «The Six-Party Talks: A Russian Perspective», *Asian Perspective* vol. 32, nr. 4 (2008), s. 58

¹⁰⁹ KCNA, «DPRK Foreign Ministry Blasts Abe Group's Racket over "Abduction Issue"», 19.7.2007

¹¹⁰ *Vremja Novostej*, 19.7.2007

¹¹¹ *Vremja Novostej*, 24.9.2007; MID, «Intervju med Losjukov om sekspartsforhandlingene», 24.9.2007

¹¹² *Izvestija*, 4.9.2007

Til tross for noe dystre perspektiver lagt fram av Losjukov, var det også i denne perioden god kontakt mellom landene tilknyttet sekspartsforhandlingene. Christopher Hill og Kim Kye-gwan møttes i Genève 1. og 2. september til det andre møtet i arbeidsgruppen for normalisering av forholdene mellom USA og Nord-Korea.¹¹³ Nord-Korea møtte også Japan, i Mongolia i begynnelsen av september, i tilsvarende arbeidsgruppe for normalisering av forholdet landene imellom.¹¹⁴ Møter ble også gjennomført i de tre andre arbeidsgruppene: 7.-8. august for diskusjon av økonomisk kompensasjon til Nord-Korea, 16.-17. august for detaljer om atomnedrustningen i Nord-Korea og 20.-21. august for regional sikkerhet.¹¹⁵

Den viktigste utviklingen i denne perioden var muligheten for et møte mellom Nord- og Sør-Korea på høyeste nivå, det vil si et møte mellom Nord-Koreas leder Kim Jong-Il og Sør-Koreas president Roh Moo-hyun. Det ville bli det første møtet mellom to koreanske statsledere siden Kim Dae-jung besøkte Nord-Korea i 2000, og det andre noensinne. Datoen for møtet ble etter hvert satt til 2.-4. oktober. Forventningene i forkant av møtet var store, og MID uttalte i begynnelsen av august at Russland ønsket et interkoreansk toppmøte velkommen. Russland hadde alltid støttet alle steg som kunne føre til en gjenforening av moderlandet, het det i uttalelsen.¹¹⁶

Et annet viktig besøk var det fem dager lange oppholdet i Yongbyon, fra 11.-15. september, for kinesiske, amerikanske og russiske eksperter. Resultatene etter besøket skulle danne grunnlaget for diskusjon av de tekniske aspektene ved atomnedrustning under den neste runden med sekspartsforhandlinger, planlagt til slutten av september.¹¹⁷

Sjette runde, andre fase, 27.-30. september 2007

27. september møttes partene igjen i Beijing. Aleksander Losjukov ledet den russiske delegasjonen under det som skulle bli den siste runden med sekspartsforhandlinger. Det var imidlertid lite som tydet på dette under samtalene i Beijing de siste dagene av september 2007.

¹¹³ DoS, «Press Conference at U.S.-DPRK Bilateral Working Group Meeting», 2.9.2007

¹¹⁴ DoS, daglig pressebriefing, 4.9.2007

¹¹⁵ *Vremja Novostej*, 8.8.2007

¹¹⁶ MID, offisiell uttalelse, 8.8.2007

¹¹⁷ Arms Control Association, «Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy»

Først og fremst gav det forestående toppmøtet mellom Kim Jong-Il fra Nord-Korea og Roh Moo-hyun fra Sør-Korea grunn til optimisme. Møtet var et klart tegn på økt tillit mellom de to koreanske statene, noe som selvsagt også var viktig for sekspartsforhandlingene og nedrustningsprosessen som helhet.¹¹⁸

Under forhandlingene kom Kina 29. september med forslag til en felles uttalelse. Flere av partene, som USAs Christopher Hill, så seg nødt til å reise hjem til sine respektive hovedsteder for å konferere med sine overordnede der.¹¹⁹ Den sjette rundens andre sesjon ble derfor avsluttet 30. september. 3. oktober var så den felles uttalelsen blitt godtatt av alle parter og kunne offentliggjøres. Uttalelsen fastsatte først og fremst en tidsramme for februaravtalens andre steg:¹²⁰ Nord-Korea skulle presentere en deklarasjon av hele sitt atomprogram innen 31. desember 2007, og deaktivere¹²¹ reaktoren i Yongbyon innen samme frist. For dette påtok USA, Kina, Sør-Korea og Russland seg, i henhold til februaravtalen, å levere 900 000 tonn med tungolje, ettersom 100 000 tonn allerede var levert. USA skulle i tillegg «framskynde» prosessen med å fjerne Nord-Korea fra listen over stater som sponser terrorisme. Til slutt erklærte partene også en intensjon om å møtes på ministernivå i Beijing «ved en passende anledning». Hill fortalte etter forhandlingene at også Nord-Koreas angivelige uranprogram var blitt diskutert. USA mente derfor at dette måtte bli en del av listen Nord-Korea skulle presentere innen utgangen av året, dersom et slikt program virkelig eksisterte.¹²²

Oppsummering og epilog

Gjennom drøyt fire år møtte USA, Nord-Korea, Japan, Kina, Sør-Korea og Russland til seks runder med forhandlinger og til sammen elleve offisielle møter. I løpet av denne perioden erklærte Nord-Korea seg som en atomvåpenmakt, testet langdistanseraketter og gjennomførte en atomprøvesprengning. Samtidig kom partene i løpet av disse fire årene fram til en felles erklæring som slo fast prinsippet om at Koreahalvøya skulle være fri for atomvåpen

¹¹⁸ Georgij Toloraja, «The New Korean Cold War and the Possibility of Thaw», *The Asia-Pacific Journal*, vol.19 nr. 1, 2009, se: <http://www.japanfocus.org/-Georgiy-Toloraya/3136> (4.10.2013)

¹¹⁹ DoS, pressebriefing, Christopher Hill, 30.9.2007

¹²⁰ For avtaledokumentet, se «Joint Document of the Second Session of the Sixth Round Six-Party Talks», http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/03/content_6829017.htm

¹²¹ Ordet «deaktivere» (disable) blir brukt om en videre utvikling fra det stadiet reaktoren i september allerede var på, etter å ha blitt stengt ned (shut down) i juni samme år, i henhold til februaravtalen

¹²² DoS, pressebriefing, Christopher Hill, 3.10.2007

(felleserklæringen), en mer detaljert plan for hvordan nå dette målet (februaravtalen) og et felles dokument for den videre nedrustningsprosessen (erklæringen fra 3. oktober 2007). I tillegg møttes Sør- og Nord-Koreas ledere for andre gang i historien i begynnelsen av oktober 2007. Det så med andre ord ut som at leden mot en Koreahalvøy fri for atomvåpen høsten 2007 lå åpen.

Slik skulle det likevel ikke gå. På en pressekonferanse 4. januar 2008 erklærte DoS at Nord-Korea ikke hadde presentert noen liste innen fristen 31. desember.¹²³ Nord-Korea beskyldte samme dag USA for ikke å ha oppfylt sine forpliktelser i henhold til dokumentet fra 3. oktober, det vil si å fjerne Nord-Korea fra listen over terrorspensende stater og levere tilstrekkelig med tungolje. Tempoet i deaktivering av atomanleggene ville derfor settes noe ned.¹²⁴ I erklæringen het det også at Nord-Korea allerede i november 2007 hadde presentert en liste for USA, men at USA deretter hadde tatt opp angivelige urananrikningsobjekter og ikke godtatt listen. Uranprogrammet var med andre ord fortsatt et vanskelig punkt for de to landene.

I juni 2008 presenterte til slutt Nord-Korea en liste over sine atomanlegg. Uenighetene mellom USA og Nord-Korea var imidlertid fortsatt til stede. Året 2008 endte derfor med at USA annonserte at levering av tungolje ble stanset fordi Nord-Korea ikke hadde godtatt et forslag til verifisering av nedrustningsprosessen.¹²⁵ Nord-Korea svarte med å gjenoppta aktiviteten i Yongbyon-reaktoren, og med det sprakk februaravtalen. I mai 2009 gjennomførte så Nord-Korea en ny atomprøvesprengning, og i 2010 angrep landet både et sørkoreansk marinefartøy og en sørkoreansk øy. I 2013 kom den foreløpig siste atomprøvesprengningen. Pr. november 2013 forblir samlingen i september 2007 det foreløpig siste offisielle møtet innenfor sekspartsprosessen om Nord-Koreas atomprogram.

¹²³ DoS, daglig pressebriefing, 4.1.2008

¹²⁴ KCNA, «DPRK Foreign Ministry Spokesman on Issue of Implementation of October 3 Agreement», 4.1.2008

¹²⁵ Arms Control Association, «Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy»

3. Kapittel: Russlands politikk og mål for politikken

I dette kapittelet vil jeg utdype hvilken politikk Russland førte under sekspartsforhandlingene fra 2003 til 2007, utover det som er omtalt i første del. Jeg vil også se på Russlands motiver for denne politikken. Først tar jeg utgangspunkt i Russlands langsiktige utenrikspolitiske strategi for Nordøst-Asia. Deretter analyserer jeg Russlands politikk da atomkrisen brøt ut, og siden politikken under og mellom rundene med sekspartsforhandlinger. Videre vil jeg ta opp to spesielle interesser som var viktig for Russland, nemlig perspektivene for utvikling innen energiekspport og transport. Til slutt vil jeg oppsummere og drøfte: Hva var målene for Russlands politikk under forhandlingene, og hvilke mer langsiktige mål kan disse settes i sammenheng med?

Russlands utenrikspolitiske strategi for Nordøst-Asia

I strategidokumentet for Russlands utenrikspolitikk fra år 2000 ble målene for Asia beskrevet slik: «Å forbedre den overordnede situasjonen i Asia (...) [og å forhindre] våpenkappløp og mulige nye konflikter er av fundamental betydning for Russland. Den største bekymringen er knyttet til situasjonen på Koreahalvøya. Innsatsen vil konsentreres om å sikre Russland deltagelse i løsningen av problemene på Koreahalvøya, og å opprettholde en balansert tilnærming til de to koreanske statene».¹²⁶ Dette var de uttrykte hovedmålene for Russlands utenrikspolitikk overfor Nordøst-Asia: En balansert tilnærming til de to koreanske stater, deltagelse i regionale løsninger og å sikre stabiliteten i regionen. Dette er også kjernen i en artikkel fra 2000 skrevet av daværende visedirektør i MID-byrået med ansvar for politikken overfor Koreahalvøya, Georgij Toloraja. I artikkelen heter det at Russlands mål for politikken overfor Koreahalvøya var stabilitet og fred. Eventuelle problemer måtte løses ved bruk av kun politiske virkemidler.¹²⁷

¹²⁶ «Konseptdokument for den russiske føderasjons utenrikspolitikk», godkjent av president Vladimir Putin 28.6.2000, min oversettelse,

¹²⁷ Georgij Toloraja, «Россия - Северная Корея: новый этап отношений или "повторение пройденного» (Russland – Nord-Korea: Et nytt steg i forholdet eller fortsettelse av det foregående?), skrevet for det russiske vitenskapsakademiet, mars 2000, hentet fra lib.ru, se: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9620.shtml

I en artikkel fra 2002 la Toloraja ytterligere ett punkt til Russlands overordnede strategi i Nordøst-Asia: Russland måtte hindre at ett land fikk for mye innflytelse i regionen.¹²⁸ Også Victor Cha er i sin bok inne på Russlands interesse av å unngå at ett land får for mye innflytelse i Nordøst-Asia. Ifølge Cha var det et mål for Putin å motvirke den store amerikanske innflytelsen i regionen. Et eksempel var motstanden mot amerikanske planer om et missilforsvarssystem som skulle dekke blant annet Japan, Sør-Korea og Taiwan.¹²⁹

Én av Russlands viseutenriksministre, Grigorij Karasin, formulerte i 2000 tre hovedmål for Russland i Øst-Asia-politikken:

- Sikre maksimal deltagelse i regionale sikkerhetsstrukturer for å sikre stabilitet og forutsigbarhet i regionen
- Sikre grensene ved langsiktig oppbygging av tillit
- Etablere politiske og økonomiske bånd til alle land i regionen for å fremme utvikling av Russlands østlige områder.¹³⁰

Karasin holdt seg her til Russlands offisielle mål for utenrikspolitikken i Asia, og bekrefter dermed inntrykket av at disse var gjeldende. Med det siste punktet la han imidlertid til en viktig dimensjon. Hensikten med å nå de utenrikspolitiske målene, altså forutsigbarhet og stabilitet, var utvikling i Øst-Russland. Dette er sentralt, og må forstås som et mer langsiktig mål som politikken skulle gjøre mulig.

Hvordan skulle så disse målene nås? Ifølge Toloraja måtte Russland arbeide for å få både Nord- og Sør-Korea med seg på samarbeidsprosjekter mellom de tre landene. Eksempel på slikt trepartssamarbeid kunne være gjenoppbyggingen av den transkoreanske jernbanen og sammenkoblingen av denne til den transsibirske, også kalt «jernsilkeveien».¹³¹ Et slikt prosjekt kunne gi økonomisk gevinst, men også gevinst ved at Nord-Korea ble inkludert i internasjonalt samarbeid. Et Nord-Korea mer integrert i den regionale økonomien ville bidra til mer stabilitet i regionen. Mer stabilitet ville igjen gjøre forholdene bedre for nye samarbeidsprosjekter.¹³² Steven Blank har skrevet om «jernsilkevei»-prosjektet at det forente

¹²⁸ Georgij Toloraja, «Korean Peninsula and Russia», *International Affairs* (Moskva), nr. 12 (2002), s. 27

¹²⁹ Cha, 2012, s. 340; for russisk motstand mot missilforsvarssystemet, se også Funabashi, 2007, s. 175; Stephen Blank og Younkyoo Kim, «Russia and the Six-Party Process in Korea», *Problems of Post-Communism* vol. 57, nr. 4 (2010), s. 38-39

¹³⁰ Seung-Ho Joo, «Russia and the North Korean Nuclear Crisis» i *North Korea's Second Nuclear Crisis and North Asian Security*, redigert av Seung-Ho Joo og Tae-Hwan Kwak, Burlington: Ashgate, 2007, s. 134 (med referanse til nyhetsmelding fra ITAR-TASS)

¹³¹ Toloraja, «Korean Peninsula and Russia», 2002, s. 27

¹³² Toloraja, «Korean Peninsula and Russia», 2002, s. 27

alle Russlands mål med utenrikspolitikken: Det ville kunne bidra til økonomisk utvikling i Russlands østlige områder og samtidig bryte ned barrierer mellom landene i Nordøst-Asia, noe som ville åpne for videre samarbeid. Kontroll over en viktig transportvei ville også styrke Russlands posisjon i regionen.¹³³ «Jernsilkeveien» hadde vært et tema både under møtet mellom Sør-Koreas Kim Dae Jung og Nord-Koreas Kim Jong-Il i juni 2000 og på møtet mellom Kim Jong-Il og Putin senere samme år.¹³⁴ I tillegg til planene om «jernsilkeveien» var hovedpunktet i Putins nye plan for Nordøst-Asia knyttet til energi.¹³⁵ Russland skulle utvikle olje- og gassfelt i Sibir og bygge rørledninger til landene i regionen. En konkret plan var å bygge en gassrørledning gjennom Nord-Korea til Sør-Korea.

Russlands mål og midler gikk her inn i hverandre. Russlands uttalte mål var å sikre fred og stabilitet. Midler for å sikre stabilitet var å hindre at ett land skulle få for mye innflytelse, og å ha et balansert forhold til de to koreanske statene. Et balansert forhold til Nord- og Sør-Korea kunne også bidra til deltagelse i regionale sikkerhetsstrukturer. Spesielt en styrking av forholdet til Nord-Korea kunne bidra til dette, siden politikken på 1990-tallet plasserte Russland på sidelinjen både i 1994 og fra 1996. Deltagelse i regionale sikkerhetsstrukturer kunne så bidra til å sikre stabilitet i regionen, samtidig som det var et mål i seg selv: Deltagelse vitnet om regional innflytelse. Endelig kunne et balansert forhold til de to koreanske statene og en stabil region bidra til realiseringen av økonomiske samarbeidsprosjekter som «jernsilkeveien» og en gassrørledning til Sør-Korea gjennom Nord-Korea. Slike prosjekter kunne få stor betydning for Øst-Russland, noe som i sin tur var et annet hovedmål med politikken. Hensikten med å sikre fred og stabilitet var å legge forholdene til rette for økonomisk utvikling i Øst-Russland.

¹³³ Stephen Blank, «What is Russia to Asia?», *Orbis* vol. 47, nr. 4 (2003), s. 578-579

¹³⁴ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 123-125

¹³⁵ Funabashi, 2007, s. 179-180

Utbruddet av den andre atomkrisen

Russlands reaksjon

Da Nord-Korea 10. januar 2003 erklærte at landet trakk seg fra ikkespredningsavtalen, uttrykte MID «dyp bekymring», men også håp om at Nord-Korea ville gå med på en dialog med «alle land med interesser i situasjonen».¹³⁶ Russland var altså tidlig ute med å foreslå internasjonale forhandlinger med Nord-Korea om situasjonen.

Viseutenriksminister Aleksandr Losjukov dro 18. januar 2003 på en lenge planlagt reise til Nord-Korea. Det var en beleilig anledning til å fremme Russlands synspunkter og forslag direkte til Kim Jong-Il, som Losjukov fikk møte. Losjukov la da fram et russisk forslag til en såkalt «pakkeløsning»:

- Koreahalvøya måtte forbli fri for atomvåpen
- Bilaterale og multilaterale samtaler måtte komme i stand mellom Nord-Korea og involverte land, slik at Nord-Korea blant annet kunne få en sikkerhetsgaranti
- Humanitær og økonomisk bistand til Nord-Korea måtte gjenopptas.¹³⁷

Ifølge Georgij Toloraja var et annet viktig element ved Russlands «pakkeløsning» at den måtte følges opp skrittvis, gjennom synkrone tiltak fra USA og Nord-Korea.¹³⁸

Russland fortsatte å legge vekt på at situasjonen måtte løses gjennom forhandlinger. Etter et møte i Moskva i april 2003 slo Putin, sammen med Kinas president Hu Jintao, fast at Koreahalvøya måtte forbli fri for atomvåpen, og at alle løsninger som inkluderte bruk av militær makt var utelukket.¹³⁹ Det var flere grunner til dette. En militær aksjon mot Nord-Korea eller mot Nord-Koreas atomanlegg ville true stabiliteten. Blant annet var det fare for at

¹³⁶ MID, offisiell uttalelse, 10.1.2003

¹³⁷ Funabashi, 2007, s. 168 (Funabashi refererer igjen til en nyhetsmelding fra ITAR-TASS fra 14.1.2003 og sitt eget intervju med Losjukov i januar 2006); Toloraja, «The Six-Party Talks», 2008, s. 49-50 (Toloraja refererer til en offisiell uttalelse fra MID, 1.12.2002, som ikke er søkbar via MIDs hjemmesider fordi den ligger for langt tilbake i tid. Jeg ser ingen grunn til å tvile på at Toloraja her refererer til en faktisk uttalelse fra MID.)

¹³⁸ Georgij Toloraja, «Приоритеты российской дипломатии на Корейском полуострове» (prioriteter for russiske diplomater på Koreahalvøya), skrevet for det russiske vitenskapsakademiet, mai 2003, hentet fra lib.ru, se: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9614.shtml

¹³⁹ Esook Yoon og Dong Hyung Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity: Russian Interests in the North Korean Nuclear Crisis», *Comparative Strategy* vol. 24, nr. 2 (2005), s. 191-192

slike handlinger kunne resultere i større konflikter i regionen. Et angrep mot Nord-Koreas atomanlegg ville dessuten kunne spre radioaktivt materiale til Russlands territorium.¹⁴⁰

Russlands syn på Nord-Koreas atomprogram

Nordkoreanske atomanlegg utgjorde uansett en trussel om spredning av radioaktivt materiale til Russland. Det var én av årsakene til at Russland var klar motstander av Nord-Koreas atomprogram. Som supermakt innen atomvåpen var dessuten Russland alltid interessert i å hindre kjernevåpenspredning, som kunne svekke landets innflytelse på dette området.¹⁴¹ Et Nord-Korea med atomvåpen ville også styrke USAs argumenter for et missilforsvarssystem i Nordøst-Asia, som Russland var motstander av. Et vellykket nordkoreansk atomprogram kunne dessuten føre til at også andre land i regionen, som Japan og Sør-Korea, kunne bestemme seg for å utvikle atomvåpen. Dette var et scenario Russland ikke kunne utelukke.¹⁴² Alt dette ville true stabiliteten i Nordøst-Asia ytterligere, og dermed bety enda dårligere muligheter for utvikling i Øst-Russland. Det er derfor klart at Russland var negativt innstilt til Nord-Koreas atomprogram.

En direkte trussel mot Russlands sikkerhet var eventuelle nordkoreanske atomvåpen imidlertid ikke. Ifølge Gilbert Rozman var Russland i mindre grad enn for eksempel Sør-Korea og Japan redd for sin sikkerhet.¹⁴³ Også Funabashi har ment at trusselen mot Russland fra et Nord-Korea med atomvåpen vil være indirekte, med fare for atomvåpenkappløp i Nordøst-Asia og missilforsvarssystem, men ikke noen direkte trussel mot Russlands sikkerhet.¹⁴⁴ At Russland ikke så på Nord-Korea som en direkte trussel mot sin sikkerhet, kan ha bidratt til tålmodigheten Moskva senere utviste overfor regimet i Pyongyang.

Russland var altså opptatt av at Nord-Korea ikke måtte bli en atomvåpenmakt. Samtidig var det tvil i Russland om Nord-Korea virkelig var i stand til å utvikle egne atomvåpen. Ifølge Aleksandr Rumjantsev, Russlands atomenergiminister i 2003, var Nord-Korea da femti år

¹⁴⁰ Yong-Chool Ha og Beom-Shik Shin, «Russian Nonproliferation and the Korean Peninsula», et dokument fra *Strategic Studies Institute* (2006), s. 17, se: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=747>

¹⁴¹ Funabashi, 2007, s. 187

¹⁴² Flere har pekt på dette, blant annet James Clay Moltz, «U.S.-Russian Relations and the North Korean Crisis: A Role for the Russian Far East? », *Asian Survey* vol. 45, nr. 5 (2005), s. 730-731; Funabashi, 2007, s. 175

¹⁴³ Rozman, 2007, s. 216

¹⁴⁴ Funabashi, 2007, s. 175

unna å utvikle atomvåpen.¹⁴⁵ Aleksandr Losjukov skal på sin side ha vært i tvil om hvorvidt Nord-Korea hadde et program for anrikning av uran, et program USA hevdet at eksisterte.¹⁴⁶ Også forskerne Esook Yoon og Dong Hyung Lee har skrevet at det i Russland i 2003 var tvil om Nord-Korea virkelig hadde atomvåpen. De to legger imidlertid til at Russland hadde interesse av å uttrykke tvil om Nord-Koreas atomvåpenpotensial, en internasjonal konsensus om eksistensen av atomvåpen i Nord-Korea ville være et godt argument for USAs missilforsvarssystem.¹⁴⁷ Funabashi har vært inne på det samme.¹⁴⁸ Også tvil om Nord-Koreas evne til å produsere atomvåpen kan ha bidratt til Russlands tålmodighet med regimet i Pyongyang. Samtidig er det klart at muligheten for at Nord-Korea kunne få tilgang til atomvåpen, og faren atomanleggene i Nord-Korea representerte, var nok til at Moskva på ingen måte ønsket at Nord-Koreas atomprogram skulle fortsette.

USA eller Nord-Korea?

Russland var altså negativt innstilt til Nord-Koreas atomprogram. Som vi har sett var det imidlertid også viktig å hindre USA i å utnytte krisen til å øke sin innflytelse. Russland gikk ikke ut og entydig kritiserte Nord-Korea slik USA gjorde.¹⁴⁹ Ifølge Samuel S. Kim kritiserte Russland helt fra krisens utbrudd USAs tilnærming til Nord-Korea, og mente den var for kompromissløs. Russland pekte på at USA ikke hadde overholdt forpliktelsene i rammeavtalen, da det ikke var blitt bygget lettvannsreaktorer i Nord-Korea. Dessuten hadde USA satt Pyongyang under press med inkluderingen av Nord-Korea i president George W. Bush' «ondskapens akse» fra 2002.¹⁵⁰

I februar 2003 voterte IAEA over hvorvidt Nord-Koreas uttredelse fra ikkespredningsavtalen skulle legges fram for FNs sikkerhetsråd. Russland avstod da fra å stemme. Losjukov skal i forbindelse med dette ha sagt at det var galt å legge press på Nord-Korea uten å forstå hva som lå bak landets handlinger.¹⁵¹ Dette illustrerer hvordan Russland ikke blindt fulgte USAs kritiske linje etter atomkrisens utbrudd. I stedet var Moskva opptatt av å være tålmodig

¹⁴⁵ Funabashi, 2007, s. 175

¹⁴⁶ Funabashi, 2007, s. 172

¹⁴⁷ Yoon og Hyung Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity», 2005, s. 192

¹⁴⁸ Funabashi, 2007, s. 175

¹⁴⁹ DoS, kommentar av Colin Powell, 10.1.2003

¹⁵⁰ Kim, 2006, s. 134

¹⁵¹ Funabashi, 2007, s. 177 (med referanse til Funabashis intervju med Losjukov i januar 2006); Kim, 2006, s. 133

overfor Nord-Korea, ikke å bidra til ytterligere isolasjon av landet og forsøke å forstå hva Kim Jong-Il mente med sine handlinger. Å stanse Nord-Koreas atomprogram var ikke det eneste viktige i denne situasjonen, like viktig var måten det ble gjort på. En løsning diktert av USA var ikke ønskelig for Russland.

Russland under sekspartsforhandlingene

Jeg går nå inn på Russlands politikk under sekspartsforhandlingene. Først og fremst vil jeg analysere hvilken politikk Russland førte fra utbruddet av atomkrisen til siste runde i september 2007. Underveis vil jeg se etter motiver for politikken, og analysere disse opp mot Russlands langsiktige utenrikspolitiske mål i Nordøst-Asia.

Russland under de tre første rundene med sekspartsforhandlinger

De tre første rundene gav ikke de helt store resultatene. Landene ble enige om å fortsette å møtes, og forhandlingsstrukturen ble etablert. Utover dette var det begrenset med rom for kompromisser mellom partene. Russland hadde allerede lansert sin «pakkeløsning», og det er naturlig å gå ut fra at de russiske delegasjonene under de første rundene tok utgangspunkt i denne. I «pakkeløsningen» skulle Nord-Korea avvikle sitt atomvåpenprogram mot en sikkerhetsgaranti og gjenopptakelse av økonomisk og humanitær kompensasjon. Under den første runden la da også den russiske delegasjonen stor vekt på at Nord-Korea måtte få en garanti for sin sikkerhet fra USA.¹⁵²

I «pakkeløsningen» lå også prinsippet om at partene skulle ta synkrone skritt mot disse målene. Ifølge både Jevgenij Bazjanov, Yoshimuri Takeda og Gilbert Rozman støttet imidlertid den russiske delegasjonen under første runde av sekspartsforhandlingene USAs syn, om at Nord-Korea måtte gjennomføre en fullstendig og irreversibel avvikling av atomprogrammet under internasjonal kontroll (CVID) før det kunne bli mulig med motytelser til Nord-Korea.¹⁵³ Ifølge Takeda mente Russland dette fordi landet ønsket å reparere forholdet

¹⁵² *Trud*, 29.8.2003; *Izvestija*, 28.8.2003

¹⁵³ Jevgenij Bazjanov, «The Russian Response: The Nuclear Crisis» i *Strategic Thinking about the Korean Nuclear Crisis. Four Parties Caught between North Korea and the United States*, redigert av Gilbert Rozman. New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 203; Takeda, «Putin's Foreign Policy», 2006, s. 202; Rozman, 2007, s. 221

til USA, et forhold som hadde blitt kjøligere etter invasjonen i Irak. Det er mulig Russland ønsket et bedre forhold til USA, men det framstår som lite sannsynlig at Russland valgte å gå så langt i å støtte USA, da ett av Moskvas langsiktige mål i regionen var å motvirke for stor amerikansk innflytelse. Takeda viser til en japansk kilde, mens hverken Bazjanov eller Rozman oppgir noen kilde for sine påstander. Rozman skriver imidlertid at den nordkoreanske delegasjonen under den første runden var i harnisk over Russlands «forræderi», som ifølge Rozman gikk ut på at Russland støttet USAs syn om CVID før kompensasjon. Funabashi skriver i sin bok at Nord-Koreas delegasjonsleder Kim Yong-Il høylytt kalte Russlands Losjukov for en løgner på forhandlingenes andre dag, og mente russerne kun tok ordre fra USA.¹⁵⁴ Årsaken til dette utbruddet var imidlertid ikke at Russland hadde støttet USA, men at Losjukov hadde forsøkt å berolige den nordkoreanske delegasjonen med at USA nok ikke hadde noen intensjon om å angripe Nord-Korea.¹⁵⁵ Det er mulig Rozman her har mistolket årsaken til Yong-Ils utbrudd. Funabashi refererer til sitt intervju med et japansk delegasjonsmedlem som var til stede under denne seansen. Det framstår derfor som sannsynlig at Kim Yong-Ils sinte reaksjon ikke kom fordi Russland skulle ha støttet USAs syn om CVID før kompensasjon.

I avisartiklene jeg har lest fra den første runden er det ingen tegn til at Russland skulle ha gått bort fra prinsippene i «pakkeløsningen» om rekkefølge på tiltak, og under forhandlingene i stedet gått inn for CVID før kompensasjon. *Izvestija* skrev om forhandlingene at Russlands prinsipp var at Nord-Korea skulle gi opp sitt atomprogram, vende tilbake til ikkespredningsregimet og for dette motta sikkerhetsgaranti. Opp mot dette satte avisen USAs syn om CVID før mulige motytelser.¹⁵⁶

Det er også stor enighet i litteraturen om at Russland under de to påfølgende forhandlingsrundene, i februar og i juni 2004, mente at Nord-Korea måtte kompenseres på veien mot atomnedrustning.¹⁵⁷ Jeg konkluderer derfor med at Russland under alle de tre første rundene av sekspartsforhandlingene, også den første, holdt seg til prinsippene i sin «pakkeløsning»: Nord-Korea måtte tilbys kompensasjon i bytte mot gradvis avvikling av atomprogrammet, og det måtte bli en synkron implementering av tiltak fra alle parter.

¹⁵⁴ Funabashi, 2007, s. 342

¹⁵⁵ Funabashi, 2007, s. 342

¹⁵⁶ *Izvestija*, 28.8.2003

¹⁵⁷ Funabashi, 2007, s. 355; Takeda, «Putin's Foreign Policy», 2006, s. 202; Rozman, 2007, s. 221; Tae-Hwan Kwak, «The Six-Party Nuclear Talks: An Evaluation and Policy Recommendations», *Pacific Focus* vol. 19 nr. 2, (2004), s. 23

Russland støttet altså Nord-Korea i dette viktige spørsmålet. Takeda, Bazjanov og Rozman må derfor ha misforstått og/eller sitert hverandre.

Felleserklæringen av 19. september 2005

Som vi så i andre kapittel, var det på ingen måte gitt at det skulle bli nye forhandlinger sommeren 2005. I en offisiell uttalelse fra MID beklaget Russland Nord-Koreas uttalelse 10. februar 2005 om at landet var i besittelse av atomvåpen, og kritiserte Pyongyang for å trekke seg fra videre forhandlinger.¹⁵⁸ Russland var svært opptatt av at forhandlingene måtte tas opp igjen.

Forhandlingene ble da også gjenopptatt. Felleserklæringen de seks partene ble enige om i september var resultatet av forhandlinger både i juli/august og i september 2005. Erklæringen var det første resultatet av sekspartsforhandlingene som alle parter var enige om, og den slo fast prinsippet om at Koreahalvøya skulle være fri for atomvåpen.

Både under forhandlingene i juli/august og i september var Russlands delegasjon rask til å godkjenne tidlige forslag til en felles erklæring.¹⁵⁹ Det viser et russisk ønske om å komme fram til en enighet. Russlands støtte til et felles dokument viste seg også i landets vilje til å bidra med energikompensasjon til Nord-Korea. Etter at partene var blitt enige uttalte Russlands delegasjonsleder under den fjerde runden, Aleksandr Aleksejev, at Russland var fornøyd med erklæringen.¹⁶⁰ Det er det også all grunn til å tro. Felleserklæringen var et utgangspunkt for videre forhandlinger, og en mulighet til å komme fram til en mer konkret avtale. For Russland var det viktig både at forhandlingene hadde legitimitet, slik at de kunne fortsette, og at partene faktisk kom nærmere en løsning. En løsning på atomkrisen ville fjerne uromomentet Nord-Koreas atomprogram representerte, og stabilisere Nordøst-Asia, ikke minst gjennom regionalt samarbeid om en løsning. Alt dette gavnet Russlands langsiktige målsetninger om regional fred og stabilitet for framtidig russisk vekst i Nordøst-Asia.

¹⁵⁸ MID, offisiell uttalelse, 10.2.2005

¹⁵⁹ Funabashi, 2007, s. 381, 385

¹⁶⁰ MID, «Avslutningsbemerkninger fra viseutenriksminister Aleksejev under sekspartsforhandlingene», 21.9.2005

Et viktig prinsipp i felleserklæringen var Nord-Koreas rett til et sivilt atomprogram. I sine avslutningsbemerkninger under forhandlingene sa Aleksejev at han var fornøyd med at dette var blitt inkludert i erklæringen, og at Russland lenge hadde støttet Nord-Koreas rett til dette.¹⁶¹ USA hadde under den fjerde rundens første fase, i juli/august 2005, imidlertid ment at Nord-Korea ikke burde ha et sivilt atomprogram.¹⁶² Russland støttet altså Nord-Koreas posisjon i dette viktige spørsmålet. USA måtte gi seg, og Nord-Koreas rett til sivil atomkraft ble inkludert i felleserklæringen i september 2005. I denne ble det også åpnet for levering av lettvannsreaktorer til Nord-Korea som en del av bistanden til å løse Nord-Koreas energiforsyningsproblemer. Også på dette punktet mente USA sommeren 2005 at det ikke kom på tale, Nord-Korea skulle ikke få lettvannsreaktorer som energikompensasjon. Aleksejev uttalte på sin side at Russland støttet levering av lettvannsreaktorer til Nord-Korea og dessuten var villig til å bygge disse.¹⁶³

Igjen støttet Russland Nord-Koreas posisjon i et viktig spørsmål. Det lå imidlertid også rene økonomiske hensyn bak Russlands støtte til levering av lettvannsreaktorer til Nord-Korea. Russlands atomenergiministerium ble i 2004 gjort om til et statlig byrå for atomenergi, Rosatom, fremdeles med Aleksandr Rumjantsev som sjef. Han uttalte dagen etter at felleserklæringen var undertegnet at hans selskap gjerne tok oppdraget med å bygge lettvannsreaktorene i Nord-Korea.¹⁶⁴ Det var imidlertid lite trolig at Russland ville få kontrakt for bygging av reaktorene. Dersom byggingen faktisk skulle finne sted, ville land som Sør-Korea sannsynligvis stå for store deler av regningen, slik de påtok seg å gjøre i rammeavtalen fra 1994. Siden Sør-Korea selv hadde en atomenergiindustri, er det sannsynlig at oppdraget ville gått til et sørkoreansk selskap.¹⁶⁵

USA provoserer med finanssanksjoner, Nord-Korea provoserer med missil- og atomtester

USAs finanssanksjoner mot Nord-Korea bidro til at sekspartsforhandlingene i november 2005 endte uten resultat. Sanksjonene ble også en hindring for nye forhandlinger i lang tid framover. Russlands ambassadør i Sør-Korea, Gleb Ivasjentsov, satte spørsmålstegn ved

¹⁶¹ MID, «Avslutningsbemerkninger fra viseutenriksminister Aleksejev under sekspartsforhandlingene», 21.9.2005

¹⁶² DoS, daglig pressebriefing i det amerikanske utenriksministeriet, 29.7.2005

¹⁶³ Cha, 2012, s. 348

¹⁶⁴ *Vremja Novostej*, 20.9.2005

¹⁶⁵ Joo, «Russia and the North Korean Nuclear Crisis», 2007, s. 140

USAs beviser for nordkoreansk dollarforfalskning. I forbindelse med sekspartsforhandlingene i november 2005 slo han fast Russlands standpunkt om at sanksjoner mot Nord-Korea ikke ville løse noen problemer.¹⁶⁶ Russland kritiserte USA og markerte støtte til regimet i Pyongyang, som mente de ikke hadde gjort noe galt.

Finanssanksjonene var imidlertid ikke det eneste som kom i veien for nye forhandlinger. Nord-Koreas missiltester onsdag 5. juli 2006 ble møtt av massiv kritikk fra store deler av verden. USA reagerte kraftig, og ønsket å innføre internasjonale sanksjoner mot landet. Washington gikk derfor til FNs sikkerhetsråd for å foreslå en resolusjon som medførte sanksjoner mot Nord-Korea.¹⁶⁷ Også Russland reagerte negativt på testene. MID uttrykte sterk bekymring: Testene var i strid med forventningene fra det internasjonale samfunnet om å styrke regional fred og stabilitet, og de kompliserte utsiktene til en løsning på atomkrisen.¹⁶⁸ En årsak til kritikken var også at deler av missilene falt ned i havområder ikke langt fra russisk territorium, og at Russland ikke var blitt varslet på forhånd. MID sa imidlertid ingenting om sanksjoner mot Nord-Korea. Daværende medlem av statsdumaens utenrikskomité, Konstantin Kosatsjev fra partiet Det Forente Russland, uttalte til avisen *Nezavisimaja Gazeta* at Nord-Korea først og fremst burde ha advart Russland om testene. Sanksjoner ville imidlertid ikke ha noen hensikt, mente han.¹⁶⁹ Det var med andre ord i Moskva ingen ensidig fordømmelse av Nord-Koreas missiltester.

For Russland var det viktig å unngå nye sanksjoner mot Nord-Korea. I Moskva mente regjeringen at sanksjoner kun ville bidra til ytterligere isolasjon av Nord-Korea, og ødelegge håpet om nye sekspartsforhandlinger.¹⁷⁰ I ytterste konsekvens kunne sanksjoner føre til regimets kollaps i Pyongyang. Det ville ført til en svært ustabil situasjon, samt potensielle store flyktningstrømmer, og var dermed definitivt ikke i Russlands interesse. Da Nord-Koreas missiltester ble tatt opp i FNs sikkerhetsråd gav da også Russland, sammen med Kina, klart uttrykk for at nye sanksjoner mot Nord-Korea ikke ville bli godtatt. FN-resolusjon 1695 inneholdt kritikk av Nord-Koreas missiltester, men ingen nye sanksjoner mot landet.

¹⁶⁶ Joo, «Russia and the North Korean Nuclear Crisis», 2007, s. 140-141

¹⁶⁷ Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 28

¹⁶⁸ MID, offisiell uttalelse, 5.7.2006

¹⁶⁹ *Nezavisimaja Gazeta*, 10.7.2006

¹⁷⁰ Kim, 2006, s. 135; det framgår også av et notat fra USAs ambassade i Moskva («Dprk: Russian Views On Implementing Unscr 1695», konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva, 25.8.2006, hentet fra Wikileaks)

De i Russland som måtte ha tvilt på om Nord-Korea virkelig hadde atomvåpen, fikk sine illusjoner revet vekk 9. oktober 2006. Da detonerte nemlig Nord-Korea sin første atombombe. Hvis reaksjonene i Russland hadde vært moderate etter missiltestene i juli, ble nå Moskva i større grad med på den internasjonale fordømmelsen av atomprøvesprengningen. I en offisiell uttalelse fra MID 9. oktober het det at prøvesprengningen kun ville forverre situasjonen og sette regional fred, sikkerhet og stabilitet i fare. I uttalelsen oppfordret Russland Nord-Korea til umiddelbart å vende tilbake til ikkespredningsregimet og sekspartsforhandlingene.¹⁷¹

Atomtesten satte Moskvas tålmodighet med Nord-Korea på prøve. Et Nord-Korea med atomvåpen var en langt større utfordring til den regionale stabiliteten enn et Nord-Korea med et atomprogram. Sammen med missiltestene kunne atomtesten også gi mer moment til USA og Japans planer om missilforsvarssystem, noe som definitivt ikke var i Russlands interesse.¹⁷² Russland endret tonen overfor Nord-Korea etter 9. oktober, men Moskva fortsatte likevel å markere motstand mot USAs harde linje.¹⁷³ USA ønsket etter atomprøvesprengningen å innføre strenge sanksjoner mot Nord-Korea og åpne for bruk av makt for å håndheve disse. I sin offisielle uttalelse 9. oktober avsluttet derimot MID med å oppfordre alle parter til å utøve tålmodighet og tilbakeholdenhet. Det var tydelig at Russland ikke ønsket en eskalering av en allerede spent situasjon, noe bruk av makt overfor Nord-Korea lett kunne ha ført til. Da resolusjon 1718 ble vedtatt av Sikkerhetsrådet med Russlands og Kinas stemmer, medførte den nye sanksjoner mot Nord-Korea, men ikke åpning for bruk av makt.

Dermed vendte Russland heller ikke denne gangen ryggen fullstendig til Nord-Korea. Putin uttalte på TV 25. oktober at selv om Nord-Korea gjorde en feil ved å sprengne bomben, var det viktig ikke å presse regimet opp i et hjørne. Han la også skylden på USA for at forhandlingene var gått inn i en blindgate.¹⁷⁴ Viseutenriksminister Valerij Denisov klargjorde under et APEC-møte i Hanoi i november 2006 at formålet med sanksjonene ikke var å straffe Pyongyang, men å oppfordre regimet til å vende tilbake til forhandlingsbordet.¹⁷⁵

¹⁷¹ MID, offisiell uttalelse, 9.10.2006

¹⁷² Elizabeth Wishnick, «Russia and the CIS in 2006: Asserting Russian Interests on Korean Security, Energy, and Central Asia», *Asian Survey* vol. 47, nr. 1 (2007), s. 59

¹⁷³ Rozman, 2007, s. 224-225

¹⁷⁴ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 116-117

¹⁷⁵ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 116-117

Rett etter atomprøvesprengningen i Nord-Korea reiste Aleksandr Aleksejev til Pyongyang. Dette bidro til å holde kanalene mellom Pyongyang og Washington åpne og til at en ny forhandlingsrunde kunne gjennomføres i desember 2006. For Russland var det hele tiden viktig å holde sekspartsprosessen i gang, og spesielt viktig var det høsten 2006 å få til nye forhandlinger ettersom partene ikke hadde møttes siden november 2005. USAs finanssanksjoner mot Nord-Korea og de 24 millioner dollar som var frosset i BDA fortsatte imidlertid å være et hinder for nye framskritt i forhandlingsprosessen. Det kom lite ut av forhandlingene i desember. Russland bad i slutten av januar USA om ikke å sette forhandlingene på spill over de 24 millioner dollar i Macao, noe som var en sterk oppfordring til USA om å frigi pengene.¹⁷⁶ Russland ønsket åpenbart at denne snublesteinen for sekspartsprosessen skulle bli fjernet.

I februar ble det gjennomført nye forhandlinger, og denne gangen gikk det bedre. Da den femte forhandlingsrunden ble avsluttet 13. februar 2007, var det med en ny enighet mellom alle parter. I denne enigheten, februaravtalen, ble det slått fast at Nord-Korea skulle bli kompensert med energi for å fryse sitt atomprogram. Prinsippet om at handling skulle følge handling ble dermed på nytt slått fast. Dette var noe Russland lenge hadde vært tilhenger av.

I en kommentar i avisen *Moskovskije Novosti* 23. februar satte Russlands tidligere utenriks- og statsminister Jevgenij Primakov februaravtalen i sammenheng med en tale av Putin 10. februar i München.¹⁷⁷ Putins hovedpoeng i talen var at sikkerhet og stabilitet i verden kan oppnås kun gjennom en multipolar verden. Primakov skrev at med februaravtalen var en slik verdensorden i framvekst. Det viste seg i at USA hadde måttet gi opp sin harde linje overfor Nord-Korea under sekspartsforhandlingene og godta blant annet å kompensere for frysing av atomprogrammet.¹⁷⁸

Moskva ønsket en mer multipolar verden velkommen. Russland ble etter februaravtalen satt til å lede arbeidsgruppen som skulle diskutere en regional fred- og sikkerhetsmekanisme. En slik mekanisme passet godt inn i et mer multipolart Nordøst-Asia. Allerede i mai 2003 skrev

¹⁷⁶ Georgij Toloraja, «The Six-Party Talks», 2008, s. 58; *Novye Izvestija*, 1.2.2007

¹⁷⁷ Putin holdt talen under den årlige internasjonale sikkerhetskonferansen i München, der representanter fra NATO, EU og land som Russland møtes og diskuterer sikkerhetspolitiske temaer

¹⁷⁸ *Moskovskije Novosti*, 23.2.2007

Toloraja at en løsning på atomkrisen, som da var under oppseiling, kunne åpne veien for en ny mekanisme for regulering av sikkerheten i Nordøst-Asia.¹⁷⁹ En slik mekanisme kunne bli modellert etter OSSE¹⁸⁰ i Europa, skrev Toloraja senere.¹⁸¹ Moskva skal ha ønsket en sikkerhetsmekanisme for å hindre utbrudd av framtidige konflikter, konflikter som kunne utvikle seg til trusler mot fred og stabilitet i regionen. Dette skulle skje ved at partene hadde et fast forum der de kunne prate sammen. Samtidig var en slik mekanisme en mulighet for Russland til å opprettholde sin stormaktstatus.¹⁸² Det siste virker å være et viktig poeng. Russland stod ikke alene politisk sterkt nok overfor de andre landene i regionen til å ha stor innvirkning på for eksempel sikkerhetspolitikken i Nordøst-Asia.¹⁸³ I en multilateral mekanisme ville Russland i det minste være garantert et sete ved bordet der viktige beslutninger potensielt ble tatt. Det samme gjaldt for sekspartsforhandlingene. Ved å bli inkludert ble Russland delaktig i en prosess med stor innvirkning på sikkerhetssituasjonen i Nordøst-Asia. Med ønsket om en multilateral sikkerhetsmekanisme søkte Russland tilsvarende innflytelse også i framtidige sikkerhetsspørsmål i regionen.

Første del av februaravtalen gjennomført, nye forhandlingsrunder, ny felleserklæring og koreansk tilnærming

Russland bidro til å løse BDA-saken, noe som åpnet opp sekspartsprosessen.¹⁸⁴ Etter at saken var løst, kunne den videre utviklingen i februaravtalens første fase gå sin gang. Under sekspartsforhandlingene i juli ble det slått fast at første fase var fulgt opp av alle parter. Avtalens neste fase ble diskutert, og alt dette var i Russlands interesse. Endelig var det en prosess som bar frukter. Alle landene diskuterte godt med hverandre, og utsiktene til en løsning og en fredelig utvikling i regionen var bedre enn på lenge.

I august ble det også gjennomført nye møter i arbeidsgruppene. Russlands Vladimir Rakhmanin, som hadde ledet møtet for gruppen som diskuterte en ny sikkerhetsmekanisme for Nordøst-Asia, uttalte etterpå at partene hittil kun hadde utvekslet synspunkter. Det det var

¹⁷⁹ Toloraja, «Приоритеты российской дипломатии» (prioriteter for russiske diplomater), 2003

¹⁸⁰ Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa

¹⁸¹ Georgij Toloraja, «"Шестисторонка" - зародыш региональной организации?» (Sekstetten - en spire til en regional organisasjon?), skrevet for avisen *Vremja Novostej*, april 2004, hentet fra lib.ru, se: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9638.shtml

¹⁸² Blank og Kim, «Russia and the Six-Party Process», 2010, s. 40

¹⁸³ Bobo Lo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2008, s. 125

¹⁸⁴ For detaljer, se 2. kapittel s. 34

for tidlig å forvente et konkret resultat.¹⁸⁵ Ifølge Victor Cha, som var USAs representant i Moskva, la Russland mye innsats i arbeidet med å lede gruppen.¹⁸⁶ Det er tydelig at Russland ønsket en slik ny sikkerhetsmekanisme.

Nyheten om det forestående koreanske toppmøtet mellom Kim Jong-Il og Roh Moo-hyun aktualiserte spørsmålet om en koreansk gjenforening. Helt siden delingen av Korea i 1945 og opprettelsen av de to koreanske statene i 1948, hadde en samling av de to vært et mål både for Pyongyang og Seoul, om enn på ulike premisser. Det synes å være bred enighet i litteraturen om at en koreansk samling også var i Russlands interesse. Ekspert ved Carnegie Moskva, Pjotr Topytsjkanov, mener Russland har interesse av en koreansk samling fordi et samlet Korea kunne demme opp for økt amerikansk og kinesisk innflytelse, og dermed skape en i større grad multipolar region. Et samlet Korea ville også kunne bli en god økonomisk partner for Russland.¹⁸⁷ De økonomiske motivene er også Jevgenij Bazjanov inne på. Russland hadde i denne perioden et forhold til begge de to koreanske statene, og et eventuelt gjenforent Korea med ca. 70 millioner innbyggere kunne derfor kunne bli en viktig økonomisk partner for Russland.¹⁸⁸ Ifølge Gilbert Rozman portretterte Russland seg som den største tilhengeren av en koreansk samling.¹⁸⁹

En koreansk samling ville imidlertid være en stor geopolitisk omveltning. Hvordan passer det med Russlands ønske om stabilitet? Var Moskva virkelig så interessert i en gjenforening på Koreahalvøya? Seung-Ho Joo skriver at Russlands mål var en lang prosess mot gjenforening, slik at omveltningen ikke skulle bli for brutal.¹⁹⁰ Det støttes av MIDs uttalelse i forbindelse med nyheten om et mulig toppmøte i Pyongyang, om at «Russland alltid hadde støttet de to koreanske statenes steg i retning av en fredelig samling av fedrelandet».¹⁹¹ Et samlet Korea ville fjerne trusselen regimet i Pyongyang i lang tid hadde utgjort, og dermed skape en mer stabil region. Det er dermed logisk at Russland ønsket en slik utvikling velkommen.

¹⁸⁵ *Vremja Novostej*, 21.8.2007

¹⁸⁶ Cha, 2012, s. 346

¹⁸⁷ Intervju med Pjotr Topytsjkanov, Moskva, 27.9.2012

¹⁸⁸ Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s 212-213

¹⁸⁹ Rozman, 2007, s. 233

¹⁹⁰ Joo, «Russia and the North Korean Nuclear Crisis», 2007, s. 134-135

¹⁹¹ MID, offisiell uttalelse, 8.8.2007, min oversettelse

Til tross for en god utvikling i sekspartsprosessen gav Losjukov i september 2007 et intervju i *Vremja Novostej* der han uttrykte bekymring for den videre utviklingen.¹⁹² Intervjuet med Losjukov ble også publisert på MIDs hjemmesider, noe som indikerer at sentrale russiske myndigheter ikke avfeide bekymringene. Det kan tyde på at Russland ikke så for seg en endelig løsning på atomkrisen med det første, til tross for at sekspartsprosessen på dette tidspunkt gikk bedre enn noen gang siden oppstarten i august 2003. I slutten av september fortsatte denne positive utviklingen med en ny forhandlingsrunde som endte i et nytt felles dokument. Dokumentet gav detaljer for gjennomføring av fase to i februaravtalen. I erklæringen fastholdt Russland sin forpliktelse til å levere sin del av tungoljen til Nord-Korea. Russlands regjering hadde da godkjent kostnadene knyttet til Russlands forpliktelse til å levere tungoljen.¹⁹³

Men den positive utviklingen stoppet opp, og det var Losjukovs bekymringer som viste seg mest treffsikre. Forhandlingene i september 2007 ble de siste. At en politisk prosess der Russland var deltager, og som dessuten var det beste håpet for en fredelig løsning på atomkrisen, brøt sammen, var definitivt ikke i Russlands interesse.

To sentrale russiske interesser i Nordøst-Asia

To sentrale russiske mål for politikken i Nordøst-Asia var en økning i eksport av petroleum til landene i regionen, som en gassrørledning til Sør-Korea via Nord-Korea, og utbyggingen av en «jernsilkevei». Disse målene ble nevnt allerede tidlig på 2000-tallet, da Moskva la om sin politikk overfor Koreahalvøya. Underveis i sekspartsforhandlingene var ikke disse spørsmålene i stor grad til stede. Det ble tidlig klart at forhandlingene skulle omhandle atomkrisen direkte, og kun den. Japans forsøk på å ta opp spørsmål som de andre landene oppfattet som utenfor agendaen, nemlig skjebnen til japanske borgere som ble kidnappet av nordkoreanske myndigheter på 1970- og 80-tallet, ble flere ganger kritisert. Det var ikke bare Nord-Korea som kom med kritikk. Russlands utenriksminister, Sergej Lavrov, så seg på et tidspunkt nødt til å erklære at Russland var motstander av å ta opp andre emner enn Nord-Koreas atomprogram under forhandlingene.¹⁹⁴ Russiske planer om energiekspert og

¹⁹² Se 2. Kapittel

¹⁹³ «Dfm Losyukov On Six-party Talks, Afghanistan And Iran», konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva, 17.9.2007, hentet fra Wikileaks

¹⁹⁴ Buszynski, «Russia and North Korea», 2009, s. 825

jernbanebygging lå likevel hele tiden i bakgrunnen som to hovedmål for russisk utvikling i regionen, dersom sekspartsforhandlingene frambrakte den stabiliteten og forutsigbarheten som Russland søkte.¹⁹⁵ Prosjekter knyttet til transport og energi ble aktualisert flere ganger i løpet av perioden 2003-2007.

Drømmen om «jernsilkeveien»

Helt fra år 2000 ble prosjektet med å koble sammen jernbanenettet i Russland, Nord-Korea og Sør-Korea nevnt som en god samarbeidsmulighet. En «jernsilkevei» kunne gi gode inntekter til landene. Samtidig ville inkluderingen av Nord-Korea i et slikt regionalt samarbeid kunne bidra til mer stabilitet og dermed enda bedre muligheter for utvikling i regionen. Kontroll over det som kunne bli en viktig transportåre ville også gi Russland en maktposisjon. «Jernsilkeveien» var dermed et mål, og kunne, dersom det ble nådd, også tjene som middel for videre samarbeid i regionen og dermed utvikling i Øst-Russland. Kort og godt var «jernsilkeveien» et prosjekt som passet perfekt med Russlands langsiktige mål om utvikling i landets østlige områder.

Utbruddet av den andre atomkrisen gjorde imidlertid utsiktene for slikt samarbeid vanskeligere. Fram til september 2005 var det ikke noen framgang i sekspartsprosessen som åpnet for utvikling i jernbaneprojektet. Til tross for vanskelig internasjonalt klima viste likevel Putin og hans regjering stor interesse for «jernsilkeveien».¹⁹⁶ Dette vises blant annet i den russiske forargelsen over manglende entusiasme i Sør-Korea for prosjektet i forbindelse med president Roh Moo-hyuns besøk til Moskva i september 2004.¹⁹⁷ Etter besøket skal stemningen i den russiske regjeringen ha blitt noe bedre. Underveis la Russland fram en plan for utviklingen av landets østlige områder, en plan som inkluderte sammenkobling av jernbanenettet i Russland og Sør-Korea. De to landene klarte imidlertid ikke å bli enige om noen konkret avtale knyttet til dette.¹⁹⁸

Den videre politiske utviklingen i regionen var ikke gunstig for store samarbeidsprosjekter og investeringer. Med Nord-Koreas atomprøvesprengning i oktober 2006 ble situasjonen i

¹⁹⁵ Russlands svar på problemer i sekspartsprosessen skal alltid ha vært «jernsilkevei» og gassrørledninger (Cha, 2012, s. 339-340)

¹⁹⁶ Yoon og Hyung Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity», 2005, s. 195.

¹⁹⁷ Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s. 205

¹⁹⁸ Kim, 2006, s. 140

regionen mer spent. Prosjekter som «jernsilkeveien» måtte foreløpig settes til side.¹⁹⁹ Det var også andre problemer for Russlands jernbanedøm. I tillegg til det russiske forslaget om en rute langs østsiden av Koreahalvøya til den russiske byen Khasan forelå nemlig et kinesisk alternativ, der jernbanestrekninger i Sør- og Nord-Korea skulle kobles sammen og gå langs vestsiden av halvøya. Ruten skulle så gå gjennom Kina og senere kobles til det russiske jernbanenettet ved byen Ulan-Ude.²⁰⁰ Ifølge Seung-Ho Joo var Sør-Korea mest interessert i dette alternativet.²⁰¹ Det ville i så fall bety mindre kontroll og mindre inntekter til Russland. Hva Sør-Korea i virkeligheten foretrakk skal være usagt, men det viser en usikkerhet knyttet til hvilken rute en eventuell «jernsilkevei» skulle ta. Et annet problem for Russland var at landet ikke kunne betale for hele prosjektet på egen hånd, prosjektet var avhengig av eksterne investorer.²⁰² Atomkrisen vanskeliggjorde arbeidet med å tiltrekke seg disse.

Det er også et spørsmål om Nord-Korea virkelig ønsket en «jernsilkevei» gjennom sitt land. Ifølge Seung-Ho Joo var ikke Kim Jong-Il udelt positiv til ideen. Den nordkoreanske lederen skal ikke ha ønsket at omverdenen skulle få se den dårlige tilstanden landets jernbanenett befant seg i.²⁰³ Om dette veide opp for en mulig stor fortjeneste er vanskelig å si. Kim Jong-Il anså uansett jernbaneprosjekt som underordnet situasjonen rundt atomprogrammet. Mot slutten av 2004, da sekspartsforhandlingene var inne i en bølgedal, så Kim for eksempel ingen grunn til å møte til planlagte samtaler med russiske og sørkoreanske myndigheter om jernbanesamarbeid.²⁰⁴ Nord-Korea lot med andre ord ikke til å investere altfor mye innsats i prosjektet.

Var virkelig «jernsilkeveien» et så godt prosjekt for Russland at det kunne overføre større deler av Sør-Koreas eksport til Europa til jernbanen og gi milliardinntekter til Russland? Ifølge Toloraja ville en sammenkobling av en transkoreansk og den transsibirske jernbanen, altså det russiske alternativet, kutte transporttiden fra én måned til 12 dager og bety dollarmilliardinntekter til Russland.²⁰⁵ Senere har imidlertid Elizabeth Wishnick, ekspert på

¹⁹⁹ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 117; Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s. 213

²⁰⁰ Stephen Blank, «Russian Energy and the Korean Peninsula», *East Asia* vol. 25, nr. 1 (2008), s. 18

²⁰¹ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 123-125

²⁰² Blank, «Russian Energy», 2008, s. 19; Takeda, «Putin's Foreign Policy», 2006, s. 202

²⁰³ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 123-125

²⁰⁴ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 123-125

²⁰⁵ Georgij Toloraja, «Ось Москва-Пхеньян-Сеул. Когда пойдет первый поезд из Пусана на Европу и почему это важно для России?» (Aksen Moskva.Pyongyang-Seoul. Når går første tog fra Busan til Europa og hvorfor er dette viktig for Russland?), skrevet for avisen *Vremja Novostej*, november 2002, henter fra lib.ru, se: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9630.shtml

energipolitikk, skrevet at en ikke tilfredsstillende jernbanekapasitet på begge sider la demper på utviklingen i handelen mellom Russland og Kina.²⁰⁶ Det er derfor grunn til å betvile at kapasiteten på den transsibirske jernbanen kunne økes fra 45 000 containere årlig til 5-600 000, slik Samuel S. Kim har beskrevet prosjektet.²⁰⁷

17. mai 2007 rullet et tog gjennom den demilitariserte sonen mellom Nord- og Sør-Korea for første gang siden Koreakrigen.²⁰⁸ Det viste at planene om et jernbanesamarbeid likevel ikke var helt usannsynlig. Det skjedde da også i en periode da sekspartsprosessen hadde god framgang. En realisering av prosjektet var imidlertid fortsatt langt unna. I et notat fra USAs ambassade i Moskva fra september 2007 het det at planen om den transkoreanske-transsibirske jernbanen var blitt diskutert siden 2000, men den amerikanske vurderingen var at det siden den gang hadde vært lite progresjon.²⁰⁹ Det underbygger at det, til tross for den historiske jernbaneturen i mai 2007, var liten utvikling i Russlands prosjekt om en «jernsilkevei» i årene sekspartsforhandlingene pågikk. Problemene og ustabiliteten atomkrisen forårsaket var nok til at prosjektet fortsatt ikke kunne komme skikkelig i gang.

Selv om «jernsilkeveien» i 2007 fortsatt var et godt stykke unna, var det mer framgang å spore på andre områder av Russlands jernbaneplaner for Koreahalvøya. Nordøst i Nord-Korea ligger byen Rason, som på 1990-tallet ble en av Nord-Koreas spesielle økonomiske soner der naboland fikk tilgang til arbeidskraft og fasiliteter for å fremme økonomien. I Rason ligger det en havn som er isfri året rundt. Det var tiltalende for Russland, all den tid hovedhavnene i øst, Vladivostok og Nakhodka, ikke er det. Russland har derfor hatt interesse av å utvikle havnefasilitetene i Rason og dessuten en jernbanestrekning fra byen til Khasan i Russland. Også Kina hadde interesser i Rason. Kina sikret seg mulighet til å renovere de delene av havnen i Rason som Beijing ønsket, siden Beijings innflytelse i Pyongyang var større enn Moskvas.²¹⁰ Russland har imidlertid også opplevd framgang. I april 2007, da sekspartsprosessen var i godt sig, signerte Russland og Nord-Korea en ikke bindende avtale om å gjennomføre prosjektet. Russlands statlige jernbaneselskap *RZD* forsøkte å få i stand et

²⁰⁶ Wishnick, «Russia and the CIS», 2007, s. 66

²⁰⁷ Kim, 2006, s. 151

²⁰⁸ *Kommersant. Daily*, 18.5.2007

²⁰⁹ «Russia-south Korea Relations: No Friction, But The North To Worry About», konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva, 10.9.2007, hentet fra Wikileaks

²¹⁰ Bauer, «Unlocking Russian Interests on the Korean Peninsula», *Parameters: U.S. Army War College* vol. 39, nr. 2 (2009), s. 55-59

internasjonalt konsortium for finansiering. Vanskeligheter med å skaffe penger har imidlertid forsinket prosessen.²¹¹

Drømmen om å bli storeksportør av olje og gass til Nordøst-Asia

Nær sagt alle som har skrevet om Russlands interesser i Nordøst-Asia har nevnt Russlands muligheter til å øke eksporten av olje og gass. Det er naturlig, all den tid Russland på begynnelsen av 2000-tallet allerede var en stor global eksportør av petroleumsprodukter.

Ifølge Stephen Blank var energipolitikken essensen i Russlands Asiapolitikk. Han skrev at energi, framfor alt olje og gass, var eneste økonomiske virkemiddel som kunne bidra til substansiell økonomisk vekst i Øst-Russland.²¹² I et strategidokument fra Russlands industri- og energiministerium fra 2003 stod det også å lese at økt russisk innflytelse i Nordøst-Asia var avhengig av økt energiekspert.²¹³ Ifølge Funabashi var det økt energiekspert, sammen med jernbaneutbygging, som utgjorde Russlands største planer for den nye politikken overfor Nordøst-Asia i begynnelsen av Putins regjeringstid.²¹⁴

Et konkret prosjekt var byggingen av en gassrørledning fra Kovyktafeltet nær Irkutsk i Russland til Sør-Korea. Rørledningen skulle gå gjennom Nord-Korea.²¹⁵ Etter at atomkrisen brøt ut og ikke så ut til å løses med det første, var det imidlertid lite som tydet på at et slikt gassrørledningsprosjekt kunne la seg gjennomføre. Riktignok ble planen omtalt på et møte mellom Sør-Koreas president Roh Moo-hyun og Russlands president Vladimir Putin i september 2004. Gassrørledningen skulle bli en del av en utviklingsplan for Øst-Russland, men det ble ikke inngått noen konkrete avtaler om dette.²¹⁶

Det er ingen tvil om at en gassrørledning kunne gi Russland mange fordeler. Det ville være en måte å kunne selge større kvanta av gass til Sør-Korea og dermed gi gode inntekter. Samtidig ville det kunne involvere Nord-Korea på en måte som ville gjøre regionen mer stabil, ved at Nord-Korea i større grad ble integrert i den regionale økonomien. I 2007, da

²¹¹ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 123-125

²¹² Blank, «Russian Energy», 2008, s. 11

²¹³ Russlands industri- og energiministerium, «The Summary of the Energy Strategy of Russia for the Period of up to 2020», Moskva, 2003, se: http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf

²¹⁴ Funabashi, 2007, s. 179-180

²¹⁵ Kim, 2006, s. 152

²¹⁶ Kim, 2006, s. 140, 143

sekspartsforhandlingene ble avsluttet, var imidlertid prosjektet ikke kommet noe nærmere en realisering enn på begynnelsen av 2000-tallet. Det eneste man hadde, var prinsipperklæringer om at prosjektet på papiret var en god idé. Derfra til gjennomføring var det åpenbart et langt stykke. Årsakene var flere: For det første utgjorde atomkrisen et hinder. Så lenge det var usikkerhet knyttet til Nord-Koreas atomprogram og senere atomvåpen, var det umulig å få landet med på bygging av en gassrørledning gjennom sitt territorium til Sør-Korea. Til det var forholdet mellom de to landene altfor spent.²¹⁷ Det virker også usannsynlig at Sør-Korea ville godta risikoen som fulgte avhengigheten av gass som ble sendt gjennom Nord-Korea. Til dette kom også at Russland selv ikke hadde råd til å betale for en rørledning. Moskva var avhengig av at det internasjonale markedet investerte i prosjektet.²¹⁸ I en så usikker situasjon som det Nordøst-Asia befant seg i årene 2003-2007, var det vanskelig å finne investorer.

Russland hadde imidlertid også andre planer for energiutvikling i sine østlige områder. Nordøst-Asia er en region med noen av verdens største energiimportører, nemlig Kina, Japan og Sør-Korea. Det skulle dermed være et potensielt godt marked for russisk olje og gass. I februar 2005 kom nyheten om at Sør-Korea hadde inngått en avtale om kjøp av gass fra feltet Sakhalin-2. Avtalen gjaldt kjøp av LNG (liquefied natural gas, flytende naturgass) fra anlegg i Russland.²¹⁹ I september 2007 var sjefen for det sørkoreanske gasselskapet Kogas i Moskva for å diskutere en utvidelse av planlagte gassleveranser til Sør-Korea fra et annet felt, Sakhalin-2.²²⁰ I april 2006 begynte arbeidet med en oljerørledning fra Kovyktafeltet nær Irkutsk til Stillehavet, under navnet ESPO (East Siberian Pacific Ocean).²²¹ Hele eller deler av oljen skulle leveres til Kina.²²² Det var altså mulig å utvide energisamarbeid med land i regionen til tross for den pågående situasjonen rundt Nord-Koreas atomprogram.

Det var imidlertid også problemer knyttet til Russlands planer om utvidelse av energiekspporten til Nordøst-Asia. Blant annet skapte det usikkerhet da den russiske stat blandet seg direkte inn i prosjekter som var deleid av utenlandske selskaper. I 2007 overtok det statseide russiske gasselskapet Gazprom delvis utenlandske TNK-BPs andel i ESPO.²²³ Gjennom press lyktes det også Gazprom i 2006 å sikre seg 50 prosent av Sakhalin-2-

²¹⁷ Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s. 213

²¹⁸ Blank og Kim, «Russia and the Six-Party Process», 2010, s. 46; Blank, «Russian Energy», 2008, s. 19 (Blank referer her til både Samuel Kim, Yoshinori Takeda og Elizabeth Wishnick)

²¹⁹ *Vremja Novostej*, 17.2.2005

²²⁰ *Vremja Novostej*, 14.9.2007

²²¹ Wishnick, «Russia and the CIS», 2007, s. 63-64

²²² Blank, «Russian Energy», 2008, s. 15-16

²²³ Blank, «Russian Energy», 2008, s. 29

prosjektet, i utgangspunktet heleid av utenlandske selskaper.²²⁴ Oljeprisen var i 2006 mye høyere enn da prosjektet ble startet opp i 1994, en medvirkende årsak til at Russland ønsket større del av inntektene. Yoon og Hyung Lee skrev i 2005 at å tiltrekke seg utenlandske investeringer til energisektoren i Øst-Russland var av høy prioritet for Putin.²²⁵ Åpenbart var ikke dette tilfellet i 2006-2007, da den russiske stat gjennom Gazprom i stedet presset utenlandske selskaper ut.

Russland opplevde utvikling innen sine energiprojekter i Nordøst-Asia til tross for en uavklart situasjon i Nord-Korea. Det var likevel langt igjen til en realisering av målet om å bli en storleverandør av olje og gass i Nordøst-Asia. Det var også lite framgang i prosjektet om å bygge gassrørledning til Sør-Korea via nordkoreansk territorium. Alt i alt var det altså et stykke igjen til at energiressursene kunne bidra til målet om betydelig vekst i de østlige russiske områdene.

Oppsummering og drøfting: Hva var Russlands politikk, og hvorfor førte Russland denne politikken?

Et russisk mantra: Å holde forhandlingsprosessen i gang

Helt fra atomkrisen var et faktum, var Russlands svar at krisen måtte løses gjennom forhandlinger. Militære virkemidler skulle ikke tas i bruk. Russlands sterke ønske om en forhandlingsløsning viste seg blant annet i innsatsen for å få i stand nye sekspartsforhandlinger etter Nord-Koreas atomtest i oktober 2006, da Aleksejev bidro til at de diplomatiske kanalene mellom Pyongyang og Washington ble holdt åpne. Denne viljen viste seg også da Russland bidro til løsningen på problemet med de frosne midlene i BDA. Med lederskap i arbeidsgruppen for diskusjon av en regional sikkerhetsmekanisme fikk Russland i tillegg arbeide for en mulig ny, langsiktig forhandlingsløsningen for regionen. Ikke rart Russland gikk løs på oppgaven med stor iver.

I tillegg til at situasjonen måtte løses fredelig, var Russland helt fra første forhandlingsrunde klar på at veien mot en løsning på krisen gikk gjennom parallelle handlinger fra begge sider. Slik sett tok Russland Nord-Koreas side i dette spørsmålet, USA ønsket i utgangspunktet ikke

²²⁴ Wishnick, «Russia and the CIS», 2007, s. 63-64

²²⁵ Yoon og Hyung Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity», 2005, s. 195

å gi Nord-Korea noen fordeler før Pyongyangs atomprogram var avviklet. Mønsteret gjentok seg ved flere senere anledninger. Russland støttet også ideen om å kompensere Nord-Korea for å fryse sitt atomprogram, samt Nord-Koreas rett til sivil atomkraft og byggingen av lettvannsreaktorer i Nord-Korea. USA var i utgangspunktet motstander av begge disse forslagene. Og da Nord-Korea gjennomførte missiltester i juli 2006, hindret Russland, sammen med Kina, at sanksjoner ble innført mot Pyongyang. Først etter atomtesten i oktober samme år lot Russland sanksjoner mot Nord-Korea gå gjennom i FNs sikkerhetsråd. Sammen med Kina hindret imidlertid Russland bruk av makt for å gjennomføre sanksjonene, og framholdt at sanksjonene ikke var lagt på Nord-Korea for å straffe landet.

Leszek Buszynski har skrevet om det han mener var Russlands dilemma: På den ene siden et ønske om å stanse spredning av atomvåpen, på den andre et ønske om å beholde et bedret forhold til Nord-Korea for å styrke innflytelsen i Nordøst-Asia. Russlands mål om større innflytelse skal ha hindret landet i å presse Nord-Korea hardere.²²⁶ Ifølge Buszynski var altså Russlands støtte til Nord-Korea i konflikt med ønsket om å hindre spredning av atomvåpen.

Jeg mener dette for Russland ikke var noe dilemma. Snarere gikk støtte til Nord-Korea og ønsket om å løse situasjonen for Russland hånd i hånd. Ved å unngå å presse Nord-Korea for mye, unngå ytterligere isolasjon og å støtte landet i viktige spørsmål, bidro Russland til at Nord-Korea fortsatte i forhandlingene. Et unisont press mot Nord-Korea kunne ført til at landet trakk seg helt ut av sekspartsprosessen, Pyongyang truet tross alt med dette både i september 2003 og i februar 2005. Ved å beholde Nord-Korea i sekspartsforhandlingene kunne i stedet de seks landene fortsette forsøket på å komme fram til en løsning på fredelig vis.

Scott Sagan, en kjent statsviter og ekspert på spredning av atomvåpen, har beskrevet en modell for atomnedrustning basert på Ukrainas eksempel, nemlig å gi opp sine atomvåpen på bakgrunn av sikkerhetsgarantier fra USA.²²⁷ Ifølge Yong-Chool Ha og Beom-Shik Shin var Russland under sekspartsforhandlingene tilhenger av en slik «ukrainsk modell». Dette som kontrast til USAs ønske om nedrustning etter en «libysk modell», der et land etter sanksjoner

²²⁶ Buszynski, «Russia and North Korea», 2009, s. 809

²²⁷ Scott Sagan, «Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb», *International Security* vol. 21, nr. 3 (1997), s. 61

og press gir opp sitt atomprogram mot et løfte om i etterkant å få et bedre forhold til USA.²²⁸ Jeg mener det er riktig at Russland under sekspartsforhandlingene var tilhenger av en «ukrainsk modell» for atomnedrustning i Nord-Korea. Det medførte ikke noe dilemma for Russland: Å støtte Nord-Korea i viktige spørsmål var riktig for å beholde Nord-Korea som en del av forhandlingene, og med det kunne finne en løsning på atomkrisen.

Hvorfor var det viktig å holde forhandlingene i gang?

Generelt hadde Russland interesse av multilaterale prosesser, idet landet stod sterkere innenfor disse enn ved kun bilaterale forhold til de andre landene i regionen. Da ville viktige beslutninger bli tatt uten Russland til stede. Sekspartsforhandlingene representerte også for Russland det beste alternativet for å løse atomkrisen i Nord-Korea. Det samsvarer med strategidokumentet for Russlands utenrikspolitikk fra år 2000, der ett av målene var deltagelse i samtaler om Koreahalvøya for å hindre nye konflikter og å forbedre stabiliteten i regionen. At de seks landene snakket sammen i Beijing var med på å hindre bruk av militære virkemidler, noe som var svært viktig for Russland. USA hadde invadert Irak i mars 2003, og USA legitimerte invasjonen med at Iraks masseødelegglesesvåpen utgjorde en trussel. Uansett hvor stor sannsynligheten i virkeligheten var for en ny amerikansk militæroperasjon, var det noe for eksempel Moskva ikke kunne utelukke helt. Bruk av militær makt ville true freden og kunne destabilisere regionen for lang tid framover.

Stabilitet og fred i Nordøst-Asia var viktig for å gjøre det mulig å fokusere på intern utvikling i Øst-Russland. Med utvikling i Øst-Russland kunne så Russland i framtiden stå sterkere både økonomisk og politisk i Nordøst-Asia. Utenriksminister Sergej Lavrov skrev i 2006 at en styrket rolle for Russland i Asia-Stillehavsregionen fullt og helt var avhengig av en økonomisk vekst i Sibir og de østligste områdene av Russland.²²⁹ Dette er sentralt. Utvikling i Øst-Russland var ikke det endelige målet for utenrikspolitikken. En økonomisk utviklet østlig del skulle igjen føre til en sterkere politisk posisjon for Russland i Nordøst-Asia.

²²⁸ Ha og Shin, «Russian Nonproliferation», 2006, s. v

²²⁹ Sergej Lavrov. «The Rise of Asia, and the Eastern Vector of Russia's Foreign Policy», *Russia in Global Affairs*, vol. 4 nr. 3, September 2006

Russland hadde allerede økonomiske interesser i regionen. Handelen med Sør-Korea var økende gjennom første halvdel av 2000-tallet.²³⁰ På slutten av 1990-tallet hadde Russland levert moderne våpen til Sør-Korea som nedbetaling av gjeld fra et lån i 1990. Russlands våpeneksport fortsatte etter at deler av gjelden var nedbetalt.²³¹ Russland hadde også et visst økonomisk samarbeid med Nord-Korea. I den russiske regionen nærmest grensen til Nord-Korea, Primorskij kraj, jobbet for eksempel nordkoreanske arbeidere som en del av nedbetalingen av nordkoreansk gjeld fra Sovjet-tiden.²³² En substansiell økonomisk utvikling i Øst-Russland var imidlertid avhengig av større prosjekter enn dette.

I tillegg til økonomiske forbindelser til de to koreanske statene, hadde Russland derfor prosjekter gående knyttet spesielt til eksport av olje og gass til energihungrige land i regionen. Utviklingen her gikk imidlertid ikke veldig raskt. De store samarbeidsprosjektene, som bygging av en gassrørledning gjennom Nord-Korea til Sør-Korea og «jernsilkeveien», gikk det enda dårligere med. Det ble ikke noe av at disse samarbeidsprosjektene tjente som både mål for politikken og middel for videre utvikling i regionen. Usikkerheten atomkrisen medførte bidro til liten framgang i perioden sekspartsforhandlingene varte.

Et nytt russisk mantra: Å finne en løsning

Nettopp fordi krisen rundt Nord-Koreas atomprogram stod i veien for større økonomiske prosjekter i Nordøst-Asia, var det så viktig for Russland å finne en løsning på denne krisen. Aleksandr Golts har ment at det viktigste for Russland under sekspartsforhandlingene var å vise seg fram som en global aktør, og at det dermed var viktigere å holde forhandlingene gående enn å få til en løsning.²³³ Jeg mener dette er feil. Det var definitivt viktig for Russland å holde forhandlingene gående, blant annet for å hindre bruk av militær makt. Det kan ikke utelukkes at det for Russland var et poeng å vise seg på «verdensscenen» som en del av eksklusive, internasjonale forhandlinger. Det var tross alt stor skuffelse i Russland i 1994 og 1996, da landet ble utelatt fra forhandlinger. Men at forhandlingene var viktigere enn en eventuell løsning mener jeg er feil. Det er nevnt at krisen stod i veien for økonomiske

²³⁰ Kim, 2006, s. 142

²³¹ Artem Sanzjev, «Russian Arms in South Korea», *International Affairs* vol. 51, nr. 4 (2005), s. 130; Kim, 2006, s. 133; Cha, 2012, s. 338

²³² Moltz, «U.S.-Russian Relations», 2005, s. 728-729; *Gazeta*, 26.3.2007

²³³ Intervju med Aleksandr Golts, Moskva, 1.10.2012

prosjekter, som var viktige for å få til eventuell vekst i Øst-Russland. Et vellykket nordkoreansk atomprogram kunne dessuten føre til at også andre land i regionen, som Japan og Sør-Korea, kunne bestemme seg for å utvikle atomvåpen. Et atomvåpenkappløp ville destabilisere regionen for lang tid framover, og samtidig uthule Russlands autoritet som stormakt innen atomvåpen både i Nordøst-Asia og potensielt også globalt. Å hindre at også Japan og Sør-Korea følte seg presset til å utvikle egne kjernevåpen var viktig for det russiske håpet om en mer stabil og forutsigbar region. En løsning på atomkrisen ville bidra til dette. Da kunne Russlands enda mer langsiktige mål realiseres, nemlig økonomisk utvikling i Øst-Russland og med det, til slutt, en styrket posisjon i Nordøst-Asia.

Det kan synes som Russlands mål for politikken var relativt vage. Hvordan måler man stabilitet, fred, forutsigbarhet og utvikling av Øst-Russland? Det er klart at en realisering av prosjekter som «jernsilkeveien» og gassrørledning til Sør-Korea gjennom Nord-Korea ville bety en realisering av to av Russlands utenrikspolitiske mål. At slike prosjekter ble gjennomført lå uansett et godt stykke fram i tid, selv om det skulle bli en løsning på atomkrisen. Jeg tror likevel slike mål er nok til å forklare Russlands politikk under forhandlingene. Selv små skritt i riktig retning, både med tanke på de store prosjektene og mer generelt knyttet til stabilitet og fred, var viktige. Russlands utgangspunkt var nemlig ikke det sterkeste, landet hadde lite å tape i regionen. Dette bringer oss over på neste kapittel, om Russlands innflytelse under sekspartsforhandlingene.

4. Kapittel: Russlands innflytelse under forhandlingene

Jeg begynner dette kapittelet med å ta utgangspunkt i Russlands stilling i Nordøst-Asia da den andre atomkrisen brøt ut i januar 2003. Videre vil jeg se på Russlands rolle i forbindelse med viktige holdepunkter i perioden sekspartsforhandlingene pågikk. Etter dette vurderer jeg hvilken grad Russlands våpen, planer om økt energiekspport og planer om «jernsilkeveien» medførte noen innflytelse for Russland. Jeg ser også på forholdet til Kina var under forhandlingene. Jeg vurderer så hvorvidt Russland lyktes med å innta en rolle som megler under forhandlingene, et begrep russiske diplomater selv lanserte for å beskrive Russlands mulige rolle. Til slutt oppsummerer og drøfter jeg Russlands innflytelse under sekspartsforhandlingene. Forrige kapittel klargjorde Russlands mål for politikken under forhandlingene, å holde forhandlingene gående og å finne en løsning. I hvilken grad klarte de russiske delegasjonene å følge opp disse forhandlingsmålene?

Russlands stilling i Nordøst-Asia pr. 10. januar 2003

For kort å oppsummere utviklingen i Russlands politikk overfor og posisjon i Nordøst-Asia: Etter at Vladimir Putin kom til makten i 1999-2000, fortsatte og akselererte han en prosess som gikk ut på å fornye båndene til Nord-Korea. Samtidig skulle båndene til Sør-Korea helst ikke ta skade av dette. Samarbeidsavtalen med Pyongyang ble underskrevet i 2000, og samme år valgte Putin Nord-Korea som mål for sin første reise utenlands som nyvalgt president. I 2001 ble så Kim Jong-Il invitert til Moskva, og i 2002 møttes de to igjen i Vladivostok. I samme periode var det også tilnærming mellom Nord- og Sør-Korea, noe som passet Russland godt. Målet om en balansert tilnærming til de to koreanske statene syntes å bli godt fulgt opp. Jeltsins tidligere strategi om å satse alt på Seoul hadde ført til at Russland mistet innflytelse i regionen. Det er tydelig at Putin ønsket å styrke Russlands stilling i Nordøst-Asia gjennom et forbedret forhold spesielt til Pyongyang.

I 2003 hadde Russland, ved å styrke forholdet til Nord-Korea, lyktes med å styrke sin geopolitiske posisjon i Nordøst-Asia.²³⁴ Ifølge Gilbert Rozman hadde imidlertid Russland, til

²³⁴ Ha og Shin, «Russian Nonproliferation», 2006, s. 15; Gilbert Rozman, «Russian Foreign Policy in Northeast Asia» i *The International Relations of Northeast Asia*, redigert av Samuel S. Kim, New York: Rowman & Littlefield Publishers, 2004, s. 221-222

tross for et bedret forhold til Nord-Korea, fortsatt en relativt svak posisjon i Nordøst-Asia da den andre atomkrisen brøt ut.²³⁵ Russland opplevde i årene etter millenniumskiftet at økonomien styrket seg betraktelig, men dette var i mindre grad synlig i de østligste delene av Russland. I Nordøst-Asia hadde ikke Russland lyktes med å erstatte tidligere maktmidler med økonomisk innflytelse.

Russland blir en del av sekspartsforhandlingene

Ifølge Yoon og Hyung-Lee så likevel verden til Russland for en løsning da den andre atomkrisen brøt ut 10. januar 2003, på bakgrunn av Putins nylig etablerte personlige bånd til Kim Jong-Il.²³⁶ Omverdenen ventet da at Russland skulle bruke sin nyvunne innflytelse i Nord-Korea til å bidra til en løsning. Losjukovs reise til Pyongyang og hans møte med Kim Jong-Il ble en god anledning til å teste den nye innflytelsen. En viktig del av Russlands forslag til en løsning på krisen, «pakkelsen», var forhandlinger mellom Nord-Korea og andre land i regionen. Kim Jong-Il lot imidlertid ikke til å gå med på Russlands forslag om forhandlinger, og det ble ingen framgang for «pakkelsen». USA var heller ikke spesielt interessert i å møte Nord-Korea, hverken bilateralt eller som en del av multilaterale samtaler.²³⁷ Nord-Korea og USA endte likevel opp med å møtes våren 2003, men det var ikke Russlands fortjeneste. Det var Kina som organiserte og deltok på møtet 23.-25. april, de såkalte trepartssamtalene.²³⁸

Etter trepartssamtalene ble det etter hvert klart at nye forhandlinger var mulig og kunne utvides til å gjelde flere land. Hverken Kina eller USA skal da ha vært spesielt interessert i å inkludere Russland.²³⁹ Kina skal i utgangspunktet ha ønsket å fortsette samtalene med kun USA og Nord-Korea, mens USA støttet Japans og Sør-Koreas ønske om å delta.²⁴⁰ Russland drev imidlertid et aktivt diplomati i månedene før første forhandlingsrunde i august 2003. I

²³⁵ Rozman, «Russian Foreign Policy», 2004, s. 221-222. Også Stephen Blank beskrev Russlands posisjon i Nordøst-Asia i 2003 som etter alle mål svak (Blank, «What is Russia to Asia?», 2003, s. 569)

²³⁶ Yoon og Hyung-Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity», 2005, s. 190

²³⁷ Funabashi, 2007, s. 185; Yoon og Hyung-Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity», 2005, s. 191

²³⁸ Blank, «What is Russia to Asia?», 2003, s. 575; Funabashi, 2007, s. 329-336

²³⁹ Funabashi, 2007, s. 186

²⁴⁰ Rozman, 2007, s. 231; Yoshinori Takeda, «Северокорейский ядерный кризис и международные отношения в Северо-Восточной Азии» (Den nordkoreanske atomkrisen og internasjonale forhold i Nordøst-Asia), *Jadernyj Kontrol* vol. 11, nr. 1 (februar 2005), se: <http://www.pircenter.org/media/content/files/9/13508306580.pdf>

mai 2003 tok Putin imot Kinas president Hu Jintao i Moskva, der de ble enige om felles prinsipper for reguleringen av krisen i Nord-Korea. Putin ville ikke gå i samme felle som Jeltsin, som etter sigende ikke sikret nok støtte til Russlands kandidatur til firepartssamtalene på 1990-tallet.²⁴¹ Putin snakket også med Bush i juni 2003. I løpet av samtalen ble Putin enig med Bush om at situasjonen var et regionalt anliggende og ikke kunne løses av kun USA og Nord-Korea. Etter dette skal USA ha blitt mer innstilt på å inkludere også Russland i forhandlingsløsningen.²⁴² Ettersom FN-sanksjoner kunne bli aktuelt var det også praktisk å inkludere Russland, som fast medlem og med vetorett i Sikkerhetsrådet.²⁴³ USA og Kina kan derfor ikke ha vært direkte negative til russisk deltagelse sommeren 2003, men de så ikke på Russland som uunnværlig.

Det synes som om det var Nord-Korea som mest aktivt ønsket at Russland skulle bli en del av forhandlingene. Omtrent samtlige tekster jeg har lest om dette forteller at det var Nord-Korea som insisterte på Russlands deltagelse.²⁴⁴ Nord-Korea kan ha ønsket Russland med i sekspartsforhandlingene av frykt for en mulig sammensvergelse mellom Kina og USA mot Pyongyang. Nord-Korea skal nemlig ha vært misfornøyd med Kinas standpunkt under trepartssamtalene i april, der Kina skal ha forsøkt å presse Nord-Korea.²⁴⁵ Ifølge Funabashi så Nord-Korea på Russland som en mulig mellommann, ikke Kina.²⁴⁶ Det passer godt med hva Yoon og Hyung-Lee har skrevet, om at Nord-Korea ønsket Russland med i forhandlingene fordi Nord-Korea var fullstendig avhengig av Kina økonomisk. Pyongyang hadde derfor større tiltro til Moskva under forhandlinger.²⁴⁷ Kina hadde med andre ord makt til å presse Nord-Korea til resultater, en mulighet Russland manglet. Det kan dermed synes som om Russland ble inkludert i sekspartsforhandlingene på grunn av manglende innflytelse over Pyongyang.

²⁴¹ Funabashi, 2007, s. 185-186

²⁴² Funabashi, 2007, s. 186. Victor Cha skrev for øvrig i sin bok (s. 252) at Putin først hadde ment at USA burde møte Nord-Korea bilateralt, slik Nord-Korea hadde krevd. Dette var etter all sannsynlighet kun aktuelt så lenge bare bilaterale forhandlinger var mulige. Cha skrev også at Putin så snart det multilaterale formatet ble aktuelt, ønsket at Russland skulle delta i dette. Det harmonerer med Russlands langsiktige ønske om deltagelse i prosesser rundt spørsmål om Koreahalvøya, og MID's offisielle uttalelse 10.1.2003

²⁴³ Funabashi, 2007, s. 186-187

²⁴⁴ Se for eksempel Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 114; Rozman, 2007, s. 218; Funabashi, 2007, s. 181-182; Buszynski, «Russia and North Korea», 2009, s. 819

²⁴⁵ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 114

²⁴⁶ Funabashi, 2007, s. 181-182

²⁴⁷ Yoon og Hyung-Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity», 2005, s. 191

Russlands nye politikk hadde likevel slått positivt ut, og bidro til at Russland ble inkludert. Den balanserte tilnærmingen hadde styrket båndene til Nord-Korea og gjort Russland til et reelt alternativ for Pyongyang. At Nord-Korea skulle insistere på Russlands deltagelse hadde for eksempel vært vanskeligere å se for seg under den første atomkrisen, i 1993-94, kun fire år etter at Moskva hadde kuttet båndene til Pyongyang.

Ha og Shin har imidlertid skrevet at Russland, sammen med Kina, spilte en svært viktig rolle i å få Nord-Korea med på sekspartsforhandlingene sommeren 2003.²⁴⁸ Det er ikke helt godt å si hva denne viktige innsatsen skulle ha gått ut på. Ifølge Bazjanov bidro Russlands deltagelse til at også Nord-Korea godtok sekspartsløsningen.²⁴⁹ Det kan synes som at Nord-Korea satte som krav for egen deltagelse i multilaterale forhandlinger at også Russland skulle bli med, ettersom USA ønsket Japan og Sør-Korea ombord.²⁵⁰ At Russlands «ja» til forhandlingene var en «svært viktig innsats» er imidlertid å ta vel hardt i. Det er mulig at det var en forutsetning for nordkoreansk deltagelse. Det krevde imidlertid ikke stor innsats av Russland for å si ja. Deltagelse i løsningen av problemene på Koreahalvøya var tross alt nedfelt i landets utenrikspolitiske strategidokument.

Uansett lyktes det Russland å bli en del av sekspartsforhandlingene, og landet nådde med det ett av målene i strategidokumentet. At Russland ble inkludert var viktig som et tegn på innflytelse, i motsetning til situasjonen i 1994 og 1996 da Russland ble utelatt fra forhandlinger om problemene på Koreahalvøya.

Russlands innflytelse i forbindelse med viktige hendelser, 2003-2007

De tre første forhandlingsrundene

De tre første rundene med forhandlinger gav få konkrete resultater. At det i det hele tatt kom til nye forhandlingsrunder i februar og juni 2004 var i og for seg et godt resultat. Det var i Russlands interesse at forhandlingsprosessen holdt fram. Det er imidlertid lite som tyder på at Russland spilte en viktig rolle for å få partene til å holde sekspartsformatet levende i denne perioden. I forkant av forhandlingene i juni 2004 sendte riktignok Russland 35 000 tonn hvete

²⁴⁸ Ha og Shin, «Russian Nonproliferation», 2006, s. 21-22

²⁴⁹ Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s. 202, med referanse til en artikkel i *Kommersant. Daily*

²⁵⁰ Rozman, 2007, s. 231

til Nord-Korea, den største forsendelsen på mange år.²⁵¹ Avisen *Rossijskaja Gazeta* skrev at hjelpen ble sendt for å bøte på matvaremangelen i Nord-Korea det året.²⁵² En annen motivasjon for Russland kan selvsagt ha vært å bidra til å få Nord-Korea til å gå med på forhandlingsrunden. Bazjanov skrev at Russland, sammen med Kina, gjorde en innsats for å få Nord-Korea med på forhandlinger igjen i 2004, med diplomatisk press og «gulrøtter» i form av olje- og matleveranser.²⁵³ Det er imidlertid grunn til å tro at Kina stod for den klart største andelen av både press og gulrøtter.

Under de tre første rundene var det liten bevegelse i forhandlingene, USA og Nord-Korea stod steilt mot hverandre. Nord-Korea ønsket parallelle tiltak fra begge sider i konflikten, og uttalte etter den første runden at landet selv arbeidet for en «pakkeløsning».²⁵⁴ USA stod hardt på sitt, og nektet Nord-Korea noe som helst før atomprogrammet var fullstendig avviklet. I denne situasjonen lå Russlands syn og eget forslag til løsning, «pakkeløsningen», nærmere Nord-Koreas posisjon. Dermed var det USA som måtte bearbeides dersom Russland skulle klare å få framgang i forhandlingsprosessen. En slik mulighet overfor USA hadde åpenbart ikke Moskva, under de tre første rundene var USAs posisjon lite kompromissvillig. Først våren 2005 åpnet USA for å kompensere Nord-Korea for å fryse atomprogrammet og åpnet på den måten sekspartsprosessen. Det er ingenting som tyder på at Russland var sterkt delaktig i dette skiftet i amerikansk politikk.

Felleserklæringen

Sommeren 2005 lå det altså an til at partene endelig kunne komme fram til en felles enighet. Russland var under forhandlingene i juli/august aktive i den forstand at den russiske delegasjonen var raskt ute med å støtte Kinas forskjellige forslag til en felles uttalelse. Det var imidlertid Kina som med dette stod fram som en megler mellom Washington og Pyongyang, ikke Russland. Den russiske delegasjonen hadde ikke nok tyngde til å få USA og Nord-Korea, eller de andre tre landene, til å gå med på russiske forslag.

²⁵¹ Moltz, «U.S.-Russian Relations», 2005, s. 726; Bauer, «Unlocking Russian Interests», 2009, s. 56

²⁵² *Rossijskaia Gazeta*, 29.6.2004

²⁵³ Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s. 203-204. Bazjanov skrev at denne innsatsen skjedde i forkant av den andre runden, i februar 2004. Rundt disse forhandlingene var det imidlertid ingenting i russiske medier om forsendelser av korn eller olje til Nord-Korea. Det er sannsynlig at Rozman her har blandet de to forhandlingsrundene sammen.

²⁵⁴ KCNA, «KCNA on Six-way Talks and DPRK's Principled Stand», 2.9.2003

Erklæringen, blant annet med prinsippet om energikompensasjon mot nedrustning, var noe Russland lenge hadde stått for. Faktisk lignet felleserklæringen på tidligere russiske forslag, som «pakkeløsningen», med sine punktvisе tiltak for å løse situasjonen steg for steg.²⁵⁵ Det måtte likevel fire forhandlingsrunder og et aktivt Kina til for å få de sentrale landene med på løsningen.

Som vi så i det forrige kapittelet, mente Russland at man burde åpne for levering av atomreaktorer som en del av energikompensasjonen til Nord-Korea. Her viste det seg at Russland øvet innflytelse over forhandlingene. Ifølge Victor Cha, som da var en del av den amerikanske delegasjonen, hadde USA sommeren 2005 Japan og Sør-Korea med seg på at det ikke var aktuelt å bygge lettvannsreaktorer i Nord-Korea. Da Russland gikk ut og støttet en slik levering skadet dette USAs forhandlingsposisjon.²⁵⁶ Felleserklæringen endte som kjent med å åpne for levering av lettvannsreaktorer til Nord-Korea. Det synes som om Russlands tidligere insistering bidro til dette. Formuleringen var imidlertid svært vag, og lite forpliktende for de fem landene som skulle stå for denne leveringen.²⁵⁷ Det er derfor vanskelig å si om punktet med lettvannsreaktorer var så viktig for Nord-Korea at landet ville ha trukket seg fra uttalelsen dersom reaktorene ikke hadde blitt inkludert. Det synes uansett klart at Russlands tydelige støtte til Nord-Korea her spilte en rolle, og USA måtte godta at felleserklæringen åpnet for levering av lettvannsreaktorer.

Under forhandlingene sommeren 2005 var USA ikke bare motstander av at Nord-Korea skulle få levert lettvannsreaktorer. Delegasjonsleder Christopher Hill mente også at Nord-Korea ikke burde ha rett til å utvikle sin egen sivile atomkraft.²⁵⁸ Russland hadde i lang tid insistert på at Nord-Korea skulle ha denne retten,²⁵⁹ noe som kan ha bidratt til at felleserklæringen slo fast Nord-Koreas rett til et sivilt atomprogram. Det er mer sannsynlig at dette var et så viktig punkt for Nord-Korea at en utelatelse ville sette hele felleserklæringen i fare. I en uttalelse fra KCNA 6. september 2005 slo Nord-Korea fast at landet aldri ville godta å bli nektet denne retten.²⁶⁰ Det er imidlertid vanskelig å si hvor stor betydning Russlands insistering på dette hadde for at Nord-Koreas rett til sivil atomkraft ble inkludert i felleserklæringen.

²⁵⁵ Moltz, «U.S.-Russian Relations», 2005, s. 731

²⁵⁶ Cha, 2012, s. 348

²⁵⁷ Funabashi, 2007, s. 400

²⁵⁸ DoS, daglig pressebriefing i det amerikanske utenriksministeriet, 29.7.2005

²⁵⁹ MID, «Avslutningsbemerkninger fra viseutenriksminister Aleksejev under sekspartsforhandlingene», 21.9.2005

²⁶⁰ KCNA, «DPRK Will Never Waive Its Right to Peaceful Nuclear Activity», 6.9.2005

Etter felleserklæringen: Sanksjoner og provokasjoner

Felleserklæringen ble umiddelbart avløst av finanssanksjoner pålagt Nord-Korea av USA. Sanksjonene, som blant annet førte til at 24 millioner dollar tilhørende Pyongyang ble frosset, var hovedårsaken til at sekspartsprosessen nokså umiddelbart gikk inn i en blindgate. Sanksjonene vanskeliggjorde nye forhandlinger, og i lang tid var det lite Russland klarte å gjøre for å få partene nærmere hverandre.

Sommeren 2006 var det Nord-Koreas tur til å handle på en måte som gjorde nye forhandlinger vanskeligere å oppnå. Missiltestene 5. juli var en klar provokasjon mot spesielt USA, Japan og Sør-Korea. Handlingen satte også tålmodigheten til Russland, som til da hadde uttrykt forståelse for Nord-Koreas oppførsel, på prøve. Russland endte likevel sammen med Kina opp med å hindre at nye sanksjoner ble lagt på Nord-Korea. Siden begge landene hadde vetorett i Sikkerhetsrådet, er det vanskelig å si hvor stor innvirkning akkurat Russland hadde på dette. Kanskje ville Kina uansett lagt ned veto. Russland gjorde her uansett en aktiv handling for å hindre at mer press ble lagt på Nord-Korea. Med denne handlingen hindret Russland at Nord-Korea ble enda mer isolert, noe som ville ført til at sjansene for nye sekspartsforhandlinger ville blitt enda mindre.

Atomprøvesprengningen 9. oktober satte Moskvas tålmodighet på prøve enda en gang, og i enda større grad enn i juli. Russland gikk denne gangen med på en FN-resolusjon som medførte nye sanksjoner mot Nord-Korea. Sett i lys av de sterke reaksjonene også i Moskva var nok det også etter Russlands ønske. Russland klarte imidlertid, sammen med Kina, å hindre at det ble åpnet for bruk av makt for å håndheve sanksjonene. De to landenes vetorett gjorde at blant annet USA måtte myke opp sitt opprinnelige sanksjonsforslag, for å få Russland og Kina med på det som ble resolusjon 1718. Dermed brukte igjen Russland sin innflytelse til å hindre for mye press på Nord-Korea og en altfor stor avstand mellom USA og Nord-Korea. I tillegg var det viktig for Russland å hindre enhver mulighet for bruk av militær makt i regionen. Igjen er det vanskelig å si hvor mye Russland alene stod for, siden også Kina hadde vetorett. Begge landene bidro til å hindre at amerikanerne fikk det helt som de ville i FN, noe som var i både Moskvas og Beijings interesse.

Nye forhandlinger og ny felles enighet

En skulle kanskje tro at provokasjoner som en missilttest og senere en atomtest, i en allerede dårlig atmosfære grunnet finanssanksjoner, ville føre til større avstand enn noen gang mellom hovedutfordrerne USA og Nord-Korea. Kanskje gjorde det også det. Ikke desto mindre møttes likevel alle de seks deltagerne i sekspartsforhandlingene mot slutten av desember 2006, drøye to måneder etter atomprøvesprengningen i Nord-Korea. I prosessen som ledet til dette nye møtet spilte Russland en ikke ubetydelig rolle.

Russlands Aleksandr Aleksejev reiste til Pyongyang ikke lenge etter atomprøvesprengningen, og vendte tilbake til Moskva med nyheten om at Nord-Korea ikke avviste nye sekspartsforhandlinger. Da det i november syntes klart at sekspartsforhandlingene ville bli gjenopptatt, gav den russiske avisen *Nezavisimaja Gazeta* Russland og Aleksejev sammen med Kina æren for dette.²⁶¹ Til samme avis uttalte Aleksejev 10. desember at Russlands vedvarende innsats hadde bidratt til at ryktene nå gikk om at nye forhandlinger ikke var langt unna.²⁶² Dette blir langt på vei bekreftet av Victor Cha. Cha var under forhandlingene i desember 2006 medlem av den amerikanske delegasjonen. Ifølge Cha bidro Aleksejevs reise til Pyongyang straks etter atomtesten, og de positive signalene han tok med seg derfra, til å holde de diplomatiske kanalene åpne.²⁶³ Dette var kanaler som ellers kunne ha blitt lukket etter den alvorlige provokasjon atomtesten var. De åpne kanalene bidro igjen til at nye forhandlinger, først i desember 2006, så i februar 2007, ble gjort mulig. Cha gav her Russland deler av æren for at forhandlingsprosessen fortsatte. Som amerikansk politiker burde han ikke ha interesse av å snakke opp Russlands innsats for dette, det framstår derfor som troverdig. Den virkningen Aleksejevs reise til Pyongyang hadde på Nord-Koreas oppmykede posisjon nevnes også i et notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva.²⁶⁴ I dette tilfellet lyktes det Russland å ivareta sin interesse: Å holde forhandlingsprosessen i gang.

Det kom altså til nye forhandlinger i februar 2007. Forhandlingene endte i en ny felles enighet, februaravtalen, som skisserte konkrete tiltak for å realisere felleserklæringen fra

²⁶¹ *Nezavisimaja Gazeta*, 2.11.2006

²⁶² *Nezavisimaja Gazeta*, 11.12.2006

²⁶³ Cha, 2012, s. 347

²⁶⁴ «Information Regarding Unscr 1718: Demarche Delivered», konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva, 16.10.2006, hentet fra Wikileaks

halvannet år i forveien. Lite tyder på at Russland gjorde noen viktig innsats for å få denne avtalen i havn. Victor Cha skrev at da USA og Nord-Korea igjen snakket sammen, hadde Russland utspilt sin rolle.²⁶⁵ Russlands innflytelse var nemlig størst da avstanden mellom partene også var størst, ifølge Cha. I slike tilfeller kunne Russlands kanaler både til Pyongyang og til de andre fire landene i sekspartsforhandlingene være nyttige. Da partene var bragt sammen igjen, var ingen interessert i Russland lenger.

Samtidig skrev Cha at Russland ville måtte spille en viktig rolle i en eventuell energikompensasjon til Nord-Korea. Dermed kunne ingen avtale inngås uten Russlands samtykke.²⁶⁶ Det gav Russland en form for veto under forhandlingene. Et veto var imidlertid ikke det Russland behøvde, landet stilte seg stort sett positiv til de forslagene til løsning som kom opp. Russland behøvde i stedet makt og lokkemidler til å få de andre landene med på en avtale. Februaravtalen endte som kjent med energikompensasjon for frysing av atomanleggene i Nord-Korea. Dette var et prinsipp Russland lenge hadde stått for, helt siden Nord-Korea tok opp muligheten for å fryse sitt atomanlegg i bytte mot kompensasjon under den tredje forhandlingsrunden i juni 2004. Igjen tok det imidlertid lang tid før alle seks landene kunne enes om dette prinsippet, spesielt vanskelig var det nok å få USA med på dette. Russland manglet makt til å få de andre fem landene med på løsninger.

Løsningen på BDA-saken

Som en del av februaravtalen skulle USA blant annet se på muligheten til å heve finanssanksjonene mot Nord-Korea, sanksjonene som hadde ført til frysingen av pengene i BDA. Dette hadde lenge vært et stridsspørsmål mellom de to landene, og vært en av årsakene til den lange pausen i forhandlingene mellom november 2005 og desember 2006. Russland hadde senest i januar 2007 oppfordret USA til å frigi pengene, uten at det så ut til å ha noen innvirkning. Det var først etter februaravtalen at en løsning på konflikten rundt BDA-pengene virket mulig.

Problemene som oppstod da Bank of China nektet å overføre pengene satte imidlertid gjennomføringen av februaravtalens første del i fare. Problemet var politisk, all den tid den

²⁶⁵ Cha, 2012, s. 347

²⁶⁶ Cha, 2012, s. 329

kinesiske banken som skulle stå for overføringen trakk seg grunnet frykt for sanksjoner fra USA. Som Losjukov uttalte: USA måtte garantere at banken som ville stå for transaksjonen ikke ble rammet av USAs sanksjoner. Noen måtte da også få USA til å gi denne garantien. Det ble til slutt Russland som påtok seg oppgaven. På denne måten bidro landet til at sekspartsprosessen fortsatte, noe som var i samsvar med Russlands forhandlingsmål.

Russlands kanaler til både Nord-Korea og USA viste seg her å ha betydning. Nord-Korea hadde allerede en konto i Dalkombank, og Pyongyang hadde tillit til at Russland kunne stå for overføringen. Nord-Korea skal også selv ha ønsket at en russisk bank stod for overføringen.²⁶⁷ Russland hadde diplomatiske kanaler også til den andre siden av Stillehavet, og fikk gjennom samtaler med USA en garanti mot at Dalkombank ville bli rammet av sanksjoner for å ha noe med BDA å gjøre. Slik kunne floken med de frosne 24 millioner løses med russisk hjelp. Det er vanskelig å si om et annet land hadde påtatt seg oppgaven dersom også Russland hadde nektet, med det kan nok ikke utelukkes. Russlands bidrag var også «teknisk» i den grad at det var USA som gjorde det mulig med en løsning, Russland stod «bare» for overføringen. Det er likevel verdt å merke seg at en av Kinas største banker ikke ville gjennomføre transaksjonen. Selv om handlingen ikke nødvendigvis var et utslag av stor russisk innflytelse, stod utvilsomt Russland og Dalkombank for en viktig operasjon da BDA-snublesteinen ble ryddet av veien og februaravtalen endelig kunne settes ut i livet i juni 2007.²⁶⁸ Dette ble da også anerkjent av de andre fem partene under forhandlingene i juli 2007.

Siste forhandlingsrunde i september, og ny enighet

Første del av februaravtalen ble fulgt opp av alle parter: Nord-Korea stanset reaktoren i Yongbyon og tillot internasjonale inspeksjoner, og mottok for dette 50 000 tonn råolje fra Sør-Korea. I tillegg ble pengene i BDA til slutt gjort tilgjengelig for Pyongyang.

Russland ble en del av de første internasjonale inspeksjonene av anleggene i Yongbyon på mange år, da Nikolaj Arkhangelskij fra Rosatom ble bedt om å være med på en inspeksjon sammen med kinesiske og amerikanske eksperter 11.-15. september 2007.²⁶⁹ Inspeksjonen

²⁶⁷ *Kommersant. Daily*, 24.3.2007

²⁶⁸ Joo, «Moscow-Pyongyang Relations», 2009, s. 117

²⁶⁹ Arms Control Association, «Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy»; *Kommersant. Daily*, 13.9.2007

skulle gi delegasjonene grunnlag for diskusjon av tekniske aspekter ved atomnedrustningen i Nord-Korea, og var samtidig et signal om at Nord-Korea oppfylte sine forpliktelser etter februaravtalens første del. Et signal var det også at Russland ble bedt om å være med. Det kan imidlertid ha mest å gjøre med at USA tidligere hadde samarbeidet med Russland om atomnedrustning i andre land.²⁷⁰ Men Russland ble i hvert fall ikke utelatt.

Fellesdokumentet som kom ut av det som ble den siste runden med sekspartsforhandlinger, var et «veikart» for gjennomføringen av februaravtalens andre del. Det var åpenbart i Russlands interesse at prosessen ble videreført, men det er lite som tyder på at landet spilte en viktig rolle da partene ble enige om dette. Her skal det legges til at jeg ikke har klart å finne mye informasjon om denne runden, hverken om Russlands rolle eller mer generelt. Atmosfæren mellom partene var relativt god på dette tidspunktet, toppmøtet mellom Kim Jong-Il og Roh Moo-hyun var for eksempel få dager unna. Hvis man skal følge Victor Chas argumenter om at Russlands rolle var størst da avstanden mellom Nord-Korea og USA også var størst, var det ikke mye rom for Russland under forhandlingene i september 2007. Det er imidlertid vanskelig å få bekreftet eller avkreftet dette. Jeg har ingen indikasjoner på at Russland spilte en framtreddende rolle under disse forhandlingene. I russiske aviser ble sekspartsforhandlingene klart nedprioritert til fordel for toppmøtet i Pyongyang. Det kan tyde på at Russland ikke satte de dypeste sporene etter seg under de siste forhandlingene i Beijing.

Russlands militære slagkraft som maktfaktor

Russland er en supermakt hva angår atomvåpen. Pjotr Topytsjkanov har ment at mengden av russiske atomvåpen gjorde Russland til en viktig aktør globalt, og at dette kom til syne under sekspartsforhandlingene.²⁷¹ Russlands atomvåpen bidro nok til Russlands posisjon i verden, men ingenting jeg har funnet indikerer at atomvåpenarsenalet gav Russland noen spesiell innflytelse under forhandlingene i Beijing. Rett nok skrev Yong-Chool Ha og Beom-Shik Shin at atomvåpenkapasiteten gjorde Russland interessant for USA.²⁷² Da var det imidlertid snakk om teknisk kompetanse blant annet i forbindelse med atomnedrustning, ikke politisk innflytelse. Ingen land fryktet at Russland skulle bruke sitt atomvåpenarsenal til å presse sine

²⁷⁰ Funabashi, 2007, s. 174. USAs «hauk» John Bolton sa i 2006 at verifisering av en eventuell atomnedrustning i Nord-Korea kunne skje kun i form av samarbeid mellom USA og Russland, de eneste land med erfaring innen dette.

²⁷¹ Intervju med P. Topytsjkanov, Moskva, 27.9.2012

²⁷² Ha og Shin, «Russian Nonproliferation», 2006, s. 32

forhandlingspartnere i Beijing. Jeg har ikke funnet noen tegn til at Russlands atomvåpen hadde stor politisk betydning under forhandlingene.

Heller ikke Russlands konvensjonelle våpen virker å ha gitt landet tyngde under sekspartsforhandlingene.²⁷³ Det har selvfølgelig noe å gjøre med at Russland hele tiden gjorde sitt ytterste for å hindre at bruk av makt ble aktuelt. Likevel kunne det tenkes at Russlands konvensjonelle militære styrke, som i årene 2003-2007 fortsatt var betydelig, skulle bli nevnt i forbindelse med forhandlingene. USAs styrker fikk for eksempel stor oppmerksomhet fra Nord-Korea. Utover å nevnes i forbindelse med en militærøvelse eller to, er det imidlertid knapt noen referanse å finne til Russlands hær, marine eller flyvåpen i materialet jeg har gjennomgått i arbeidet med oppgaven. Jeg tolker det dit hen at Russlands konvensjonelle militære styrke ikke ble ansett som en maktfaktor i forbindelse med forhandlingene om Nord-Koreas atomvåpen.

Russlands transport- og energikapasitet som maktfaktor

Som vi så i forrige kapittel, har transport og energi vært områder der Russland i årene sekspartsforhandlingene pågikk har hatt store planer om samarbeid og utvikling. «Jernsilkeveien» var et langsiktig mål som ofte ble trukket fram av både politikere og observatører. I tillegg kom et mer begrenset prosjekt som jernbaneforbindelse fra Khasan i Russland til den nordkoreanske havnen i Rason. På energifeltet var det i hele perioden snakk om et russisk prosjekt som gikk ut på å levere gass til Sør-Korea gjennom en rørledning over nordkoreansk jord. Prosjektet var både økonomisk og politisk motivert. Utover dette hadde Russland flere olje- og gassprosjekter under utvikling og delvis ferdigstillelse i Nordøst-Asia i disse årene.

Russland hadde altså både konkrete prosjekter og vidløftige planer for Nordøst-Asia knyttet til transport og energi. Gav dette Russland noen innflytelse under sekspartsforhandlingene, og i så fall hvilken?

²⁷³ Gilbert Rozman har skrevet at ingen i Nordøst-Asia lenger fryktet Sovjetunionens røde hær eller Stillehavsflåten i Vladivostok (Rozman, «Russian Foreign Policy», 2004, s. 221-222)

Russland som transportnasjon

«Jernsilkeveien» var et prosjekt Russland hadde stor interesse av å se gjennomført. Prosjektet var tema under samtaler mellom Kim Jong-Il og Kim Dae Jung i 2000, mellom Kim Jong-Il og Vladimir Putin i 2000 og 2001 og mellom Vladimir Putin og Roh Moo-hyun i 2004. Til tross for store ord var det ikke mye konkret framgang å spore for dette prosjektet i årene 2003-2007. Snarere dukket nye utfordringer opp for Russland, som det kinesiske alternativet langs vestsiden av Koreahalvøya og inn på den transsibirske jernbanen først ved Ulan-Ude. Det tyder ikke akkurat på stor russisk innflytelse på transportområdet.

Kunne prosjektet brukes under sekspartsforhandlingene, for eksempel overfor Nord-Korea? Ett av målene med prosjektet var å skape tillit mellom landene i regionen og integrere Nord-Korea i det regionale samarbeidet, noe som kunne føre til mer stabile utsikter for regionen. Det var imidlertid vanskelig å ta slike spørsmål direkte opp under forhandlingene, jf. motstanden mot Japans stadige spørsmål om kidnappede personers skjebne. Prosjektet kunne likevel være en «gulrot» for Nord-Korea. Landet ville kunne tjene på prosjektet, og det kunne derfor være et fristende lokkemiddel, for eksempel som belønning til Pyongyang for å gå med på kompromisser under sekspartsforhandlingene.

Det var imidlertid ikke bare opp til Russland å lokke Nord-Korea med på et omfattende transportsamarbeid. Først måtte både Nord- og Sør-Korea si ja til prosjektet og godta den russiske løsningen for «jernsilkeveien». Siden var Russland også avhengig av utenlandske investorer for at prosjektet kunne realiseres. Man kan altså si at det Russland hadde å tilby Nord-Korea ikke egentlig var gulrøtter, men gulrotfrø. Russland hadde planene og kompetansen, men trengte utenlandsk kapital, vann og gjødsel til frøene. Det var med andre ord mange forbehold knyttet til Russlands gulrøtter.

Andre transportprosjekter gikk det noe bedre med. Russland og Nord-Korea kom i april 2007 til en enighet, dog ikke forpliktende, om utbygging av jernbane mellom Khasan og Rason. Prosjektet var åpenbart av interesse for både Russland og Nord-Korea, og opplevde framgang i en periode da sekspartsforhandlingene var inne på et positivt spor. Framgangen kan dermed ha vært en form for belønning for god oppførsel fra Nord-Koreas side. Imidlertid var også dette prosjektet avhengig av utenlandske investeringer, Russland kunne heller ikke her stå for

hele finansieringen alene. Dermed var også jernbanelinjen Khasan-Rason et russisk «gulrotfrø», som trengte utenlandsk pleie for å kunne utvikle seg.

Russland som energinasjon

Innen olje og gass var Russland allerede en aktør i Nordøst-Asia. Andelen til Asia av den totale russiske eksporten var imidlertid liten, i 2007 på 3-5 prosent.²⁷⁴ Russland hadde et ønske om å trappe opp eksporten til Asia.²⁷⁵ Økt eksport til landene i Nordøst-Asia kunne gi økt innflytelse for Russland, som i et strategidokument for energipolitikken selv satte energiekspert i sammenheng med utenrikspolitisk innflytelse. Russland hadde planer for utbygging, blant annet feltene Sakhalin-1 og Sakhalin-2 og oljerørledningen ESPO. Disse prosjektene opplevde framgang i perioden 2003-2007. Likevel var energieksperten i denne perioden ikke stor nok til å gi Russland noen substansiell innflytelse under sekspartsforhandlingene. Det var først på lang sikt Russland kunne bygge opp en eksport som var såpass viktig for landene i regionen at det kunne gi Russland stor innflytelse. Dette gjelder ikke minst når det gjelder de viktige landene i regionen, Kina, Japan og Sør-Korea. Planene var kommet for kort til at energieksperten hadde betydning for sekspartsforhandlingene.

Russland hadde også andre planer for Nordøst-Asia som omfattet energiekspert. Prosjektet med å bygge en gassrørledning gjennom Nord-Korea til Sør-Korea kunne gi også Nord-Korea store inntekter. Prosjektet kunne således være en «gulrot» på linje med «jernsilkeveien». Også de vidløftige russiske planene om gassrørledningen gjennom Nord-Korea var imidlertid avhengig av utenlandsk kapital. Igjen hadde ikke Russland nok kapasitet til å tilby gulroten alene, men trengte utenlandsk hjelp til finansiering. Det reduserte sannsynligheten for at prosjektet kunne gjennomføres.²⁷⁶ Både «jernsilkeveien» og store petroleumsprosjekter forble dermed mer mål for politikken enn midler til mer innflytelse for Russland under sekspartsforhandlingene.

²⁷⁴ Blank, «Russian Energy», 2008, s. 20. Blank gir ikke selv en kildehenvisning, men på s. 7 i Dr. Pavel K. Bajevs (PRIO) internettartikkel om endring i russisk olje- og gaseksport fra 2008, kan man lese at Russlands oljeeksport til Asia i 2006 var på 3 %, og tilsvarende gaseksport var på 5 % av den totale eksporten. Dette med henvisning til artikkel av Viktor Khristenko, i 2006 minister for industri og energi.

²⁷⁵ Ivanov, Vladimir I, «Russian Energy Strategy 2020: Balancing Europe with the Asia-Pacific Region», URL: <http://www.erina.or.jp/en/Research/db/pdf2003/03081e.pdf>

²⁷⁶ Blank og Kim, «Russia and the Six-Party Process», 2010, s. 46

Vi skal ikke glemme at russisk energi spilte en avgjørende rolle i den planlagte energikompensasjonen til Nord-Korea, for at landet skulle fryse sitt atomprogram. I februaravtalen fra 13. februar 2007 ble kompensasjonen slått fast, og dette ble fastholdt i felleserklæringen fra 3. oktober samme år. Som tidligere vist gav imidlertid dette Russland i større grad et veto enn en mulighet til å presse Nord-Korea med på forskjellige forslag til en løsning. Det var dette Russland manglet: En «pisk» overfor Nord-Korea, ikke kun gulrøtter og knapt det. Der Moskva så ut til å mangle dette redskapet, var det andre land i regionen som hadde en bedre mulighet til direkte å påvirke Nord-Korea.

I skyggen av Kina?

Georgij Toloraja skrev i to forskjellige artikler fra 2008 og 2009 at Russland under sekspartsforhandlingene ikke førte en selvstendig politikk, men hele tiden støttet Kinas linje.²⁷⁷ Toloraja mente med dette at Russland hadde stått såpass svakt under forhandlingene at eneste mulighet til innflytelse var å følge Kinas linje. Støttet Russland Kinas linje under forhandlingene, og var det eventuelt fordi det var eneste mulighet til innflytelse?

Russland forsøkte vinteren 2003 å være en megler mellom USA og Nord-Korea, men det var Kina som i april 2003 fikk de to landene til å møtes. Da sekspartsforhandlingene sommeren 2005 begynte å gi resultater, var også det med Kina i hovedrollen. Kina utarbeidet forslag til fellesuttalelser, mens Russland var blant de første til å godta forslagene. Det var tydelig at Kina spilte en viktigere rolle enn Russland, som i stedet støttet Kinas linje.

Etter felleserklæringen fra september 2005 fulgte en lang periode omtrent uten utvikling i forhandlingsprosessen. Hverken Kina eller Russland klarte å få USA til å heve finanssanksjonene mot Nord-Korea. De klarte heller ikke å hindre at Nord-Korea testet både langdistansemissiler og atomvåpen. I forbindelse med de to siste hendelsene stod Russland og Kina sammen i motstand mot for harde sanksjoner mot Nord-Korea i FNs sikkerhetsråd. Siden begge land har vetorett i Sikkerhetsrådet, vil jeg si at de to landene øvde like stor innflytelse ved disse tilfellene. Etter atomprøvesprengningen bidro både Kina og Russland til at de diplomatiske kanalene mellom Nord-Korea og de andre landene i

²⁷⁷ Toloraja, «The Six-Party Talks», 2008, s. 54; Georgij Toloraja og John Delury, «North Korea: Twenty Years of Solitude», *The Asia-Pacific Journal* vol. 7, nr. 1 (2009), se: <http://www.japanfocus.org/-John-Delury/3047>

sekspartsforhandlingene ble holdt åpne. Kina bidro også til å få Nord-Korea med på nye forhandlinger. Etter februaravtalen var det imidlertid Russland som sørget for at hindringen som BDA-pengene utgjorde for sekspartsprosessen til slutt ble fjernet. Her var det Russland som sørget for framgang da den kinesiske statseide banken Bank of China nektet å stå for overføringen.

Russland og Kina hadde sammenfallende politikk ved mange tilfeller i løpet av årene sekspartsforhandlingene pågikk. Ifølge både Seung-Ho Joo og Gilbert Rozman samarbeidet Russland tett med Kina under forhandlingene.²⁷⁸ Rozman forklarer, i likhet med Toloraja, dette med at støtte til Kina var Russlands eneste sjanse til å få innflytelse i sekspartsprosessen, fordi Russlands innflytelse i Pyongyang var for svak.²⁷⁹ Svak russisk innflytelse behøver imidlertid ikke være årsaken til at Russland og Kina samarbeidet under sekspartsforhandlingene. Samarbeidet kan også ha vært naturlig, av den enkle grunn at de to landene hadde sammenfallende interesser under forhandlingene. Ingen av landene var tilhenger av USAs konfronterende politikk overfor Nord-Korea under de første forhandlingsrundene, og et hovedmål for begge var å hindre amerikansk bruk av makt for å løse situasjonen.²⁸⁰ Kina var, sammen med Russland, også opptatt av å hindre et amerikansk missilforsvarssystem for Nordøst-Asia.²⁸¹ Beijing hadde dermed, sammen med Moskva, interesse av å hindre at Nord-Korea utviklet atomvåpen, siden det kunne gi vind i seilene for missilforsvarsplanene. Ett av Russlands hovedmål for politikken hadde vært å skape en mer stabil region for å skape bedre forhold for økonomisk utvikling, noe som også var i Kinas interesse. Kina var imidlertid allerede en konkurrent for Russland, jf. uenigheten om hvilken rute «jernsilkeveien» kunne ta. Det fantes også perspektiver, spesielt i Russland, om mer konkurranse mellom de to landene i framtiden.²⁸² Slike perspektiver var likevel underordnet nødvendigheten av først å skape en stabil region. Alt dette tyder på at Russland la seg opp mot Kinas politikk fordi det var i Russlands interesse, ikke fordi Russland ble tvunget til dette.

Russland og Kina hadde altså en sammenfallende politikk under sekspartsforhandlingene. Av de to landene var det imidlertid utvilsomt Kina som hadde mest innflytelse. Dette var tydelig i forholdet til Nord-Korea. Ulike kilder oppgir at Kina stod for 70-90 prosent av Nord-Koreas

²⁷⁸ Joo, «Russia and the North Korean Nuclear Crisis», 2007, s. 145-146; Rozman, 2007, s. 227

²⁷⁹ Rozman, 2007, s. 228

²⁸⁰ Blank og Kim, «Russia and the Six-Party Process», 2010, s. 44; Buszynski, «Russia and North Korea», 2009, s. 829

²⁸¹ Yoon og Hyung-Lee, «Vladimir Putin's Korean Opportunity», 2005, s. 190

²⁸² Se for eksempel Bauer, «Unlocking Russian Interests», 2009, s. 58; Lo, 2008, s. 119

matimport og 80-100 prosent av oljeimporten.²⁸³ Nord-Korea var med andre ord fullstendig avhengig av importen fra Kina. Dersom Kinas leveranser til Nord-Korea ble kuttet, innebar det en katastrofe for Pyongyang. Skulle Russland la være å sende sine leveranser, som kornlasten sommeren 2004, hadde det til sammenligning ikke avgjørende betydning. Nord-Korea ble brått avvendt med sin avhengighet av Sovjetunionen og Russland da Gorbatsjov i 1990 lot nye bånd til Seoul gå foran forholdet til Pyongyang, og denne utviklingen ble trappet opp under Jeltsin. Da Moskva kuttet i bistand og kreditter til Nord-Korea, mistet Kreml samtidig mye av innflytelsen i Pyongyang.²⁸⁴ Under sekspartsforhandlingene var det derfor kun Kina som hadde en pisk overfor Nord-Korea, Pyongyang var dermed nødt til å lytte til Beijing under forhandlingene. Russland hadde bare gulrøtter å tilby. Som vi har sett, var også disse avhengige av utenlandsk kapital. Det sier seg selv at Kinas innflytelse over Nord-Korea var større enn Russlands.

Det var imidlertid også grenser for Kinas innflytelse over Nord-Korea. Ifølge Aleksandr Golts hadde heller ikke Kina sterk innvirkning på Pyongyangs beslutninger.²⁸⁵ Det hadde sammenheng med at Kina ikke ønsket Nord-Koreas kollaps, derfor kuttet Beijing for eksempel ikke all bistand etter atomprøvesprengningen i 2006.²⁸⁶ Nord-Korea kunne dermed beregne hvor langt landet kunne gå i å provosere Beijing, før Kina kom til det punkt at det var bedre med kollaps i Pyongyang. Åpenbart var en atomprøvesprengning innenfor dette punktet. Nord-Korea lot seg altså ikke diktere av Kina. Det er likevel klart at Kinas innflytelse over Nord-Korea var betydelig større enn Russlands.

Russland som «ærlig megler»?

Funabashi lanserte i sin bok begrepet «ærlig megler» («honest broker») om den rollen Russland selv ønsket å spille under sekspartsforhandlingene. Begrepet skal ha blitt brukt av Aleksandr Losjukov selv.²⁸⁷ I begrepet lå tanken om at Russland skulle ha en posisjon mellom USA og Nord-Korea, med kanaler til myndigheter i begge land. Slik skulle Russland bidra til at partene kom fram til kompromisser. Den «ærlige» dimensjonen ved meglerrollen skulle

²⁸³ Buszynski, «Russia and North Korea», 2009, s. 823; *Nezavisimaja Gazeta*, 2.11.2006

²⁸⁴ Joo, «Russia and the North Korean Nuclear Crisis», 2007, s. 149

²⁸⁵ Intervju med A. Golts, Moskva, 1.10.2012; Jevgenij Bazjanov er inne på det samme (Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s. 206)

²⁸⁶ Kwak, «North Korea's Second Nuclear Crisis», 2007, s. 32

²⁸⁷ Funabashi, 2007, s. 183-184

indikere at Russland ikke hadde store geopolitiske interesser i Nordøst-Asia, men mest var opptatt av å løse den potensielt farlige situasjonen rundt Nord-Koreas atomprogram.²⁸⁸ En slik meglerrolle var imidlertid avhengig av at Nord-Korea lyttet til hva Moskva hadde å si.

Da Roh Moo-hyun ble innsatt som Sør-Koreas nye president 25. februar 2003 var Aleksandr Losjukov til stede i Seoul. Losjukov skrøt da av Russlands kanaler til det nordkoreanske regimet, og sa til amerikanske diplomater at USA ville kunne få bruk for denne tilgangen til Kim Jong-Il som Russland hadde.²⁸⁹ På dette tidspunktet hadde Losjukov allerede vært i Pyongyang og forsøkt å få Kim Jong-Il med på Russlands «pakkeløsning». Dette russiske initiativet førte imidlertid ikke fram. Russland klarte ikke å få Nord-Korea med på samtaler med andre land i regionen, ett av punktene i «pakkeløsningen». I stedet var det Kina som fikk Nord-Korea og USA til å møtes i april 2003. Både Samuel S. Kim og Buszynski skrev at Russland måtte overlate meglerrollen til Kina.²⁹⁰ Verdien av Losjukovs «kanal» til Pyongyang var dermed allerede våren 2003 høyst diskutabel.

Da Russland ble inkludert i sekspartsforhandlingene fikk landet en ny sjanse til å være megler. Det faktum at Russland ble inkludert etter Nord-Koreas ønske, kunne åpne for at Pyongyang faktisk ville lytte til Moskva. Det er det også mulig at Nord-Korea gjorde, men den manglende framgangen under de tre første rundene skyldtes først og fremst USAs steile holdning. Denne klarte ikke Russland å gjøre noe med. Og da USA åpnet for en «pakkeavtale» med Nord-Korea sommeren 2005 og forhandlingssituasjonen med det åpnet seg, var det Kina og ikke Russland som inntok rollen som megler. Slik var mønsteret også under senere forhandlingsrunder. Som vi har sett, var det Kina som hadde muligheten til aktivt å få Nord-Korea med på kompromisser, Russland hadde liten direkte innflytelse over Pyongyang. Som Funabashi uttrykte det i sin bok: Det største problemet for Russlands ønske om å være «ærlig megler» under sekspartsforhandlingene var at tilgang til Kim Jong-Il ikke nødvendigvis medførte innflytelse over Kim Jong-Il.²⁹¹ Russland klarte ikke å innta rollen som «ærlig megler» under forhandlingene.

²⁸⁸ Dette har både Toloraja, Bazjanov og Cha skrevet om. Det er lite sannsynlig at Russland ikke hadde egeninteresser i forhandlingenes, all den tid landet også snakket om framtidig vekst i regionen. Det er uansett meglerdelen av begrepet som er av interesse her (Georgij Toloraja. «Russia and the North Korean Knot», *The Asia-Pacific Journal*, vol. 16 nr. 2, 2010, se: <http://www.japanfocus.org/-georgy-toloraya/3345>; Bazjanov, «The Russian Response», 2007, s. 15; Cha, 2012, s. 345-346)

²⁸⁹ Funabashi, 2007, s. 183

²⁹⁰ Kim, 2006, s. 135; Buszynski, «Russia and North Korea», 2009, s. 819

²⁹¹ Funabashi, 2007, s. 187

Oppsummering og drøfting: Hvilken innflytelse hadde Russland under sekspartsforhandlingene?

Mangel på midler til innflytelse

Russland manglet virkemidler til å sette makt bak politikken under sekspartsforhandlingene. Kjernefysiske og konvensjonelle våpen gav ikke Moskva innflytelse hverken over Nord-Korea eller de andre landene under forhandlingene. Heller ikke på det økonomiske plan var Russland i stand til å øve stor innflytelse i Nordøst-Asia, Russland manglet den økonomiske slagkraften til rikere land som Kina, Japan og USA.²⁹² Russland var blant annet avhengig av utenlandsk finansiering for å kunne håpe på en realisering av store prosjekter, som «jernsilkeveien» og storstilt petroleumsvirksomhet. Olje- og gassprosjektene var ikke kommet langt nok til å gi landet noen særlig innflytelse i perioden sekspartsforhandlingene foregikk.

De tre første rundene gav Russland lite rom for påvirkning, fordi USA stod rigid, først mot sikkerhetsgaranti, siden mot kompensasjon for frysing av atomprogrammet. Russland klarte ikke påvirke USA. Moskva klarte heller ikke være kanal mellom Pyongyang og Washington. Da USA våren 2005 begynte å myke opp sin posisjon og scenen ble satt for en megler, var det i stedet Kina som stod fram. Russland og Kina mange sammenfallende synspunkter under forhandlingene. Det skyldtes ikke bare at Russland måtte legge seg opp mot Kina for å få gjennomslag for sin politikk, men like mye at landene hadde felles interesser under sekspartsforhandlingene. Det er likevel klart at det var Kina som hadde innflytelsen over Nord-Korea som gjorde Beijing i stand til å være megler og få Nord-Korea med på kompromisser under forhandlingene. Russland hadde ikke innflytelse nok til å innta denne rollen.

Liten direkte innflytelse under forhandlingene

Russland maktet altså ikke å spille rollen som «ærlig megler». I stedet ble Russland ofte tilsidesatt under forhandlingene i Beijing. Victor Cha var del av de amerikanske delegasjonene under sekspartsforhandlingene fra og med den fjerde runden med forhandlinger, og beskriver Russlands tilstedeværelse under forhandlingene slik: Den russiske

²⁹² Intervju med A. Golts, Moskva, 1.10.2012; Buszynski, «Russia and North Korea», 2009, s. 817

delegasjonen ble sjelden invitert til bilaterale møter innenfor rammene av sekspartsforhandlingene, og var alltid de siste som ble informert om utviklingen i andre bilaterale møter.²⁹³ Da USA i august 2005 unnlot å informere den japanske delegasjonen om innholdet i et møte med Nord-Korea, skal den japanske delegasjonslederen ha utbrutt: «Don't you treat us like the Russians!». ²⁹⁴ Også russiske politikere skal ha vært frustrert over manglende innflytelse. I et notat fra USAs ambassade i Moskva går det fram at Aleksandr Losjukov, i et møte med den amerikanske ambassadøren våren 2007, beklaget at Russland hadde fått viktig informasjon om samtaler mellom USA og Nord-Korea fra nordkoreansk hold, ikke amerikansk. Russland kunne ikke bidra når den russiske regjeringen ikke visste hva som foregikk, uttalte Losjukov. Han mente videre at USAs taktikk under forhandlingene var å forholde seg kun til Nord-Korea inntil man traff en vegg, og først da henvende seg til Russland for hjelp.²⁹⁵ Losjukov virker dermed å ha omtrent samme bilde av Russlands rolle under forhandlingene som Victor Cha, som mente Russland spilte sin viktigste rolle på tidspunkter da USAs forhold til Nord-Korea var på sitt verste. Under forhandlingene sommeren 2005 bidro riktignok Russland til at lettvannsreaktorer ble en del av felleserklæringen, så helt uten innflytelse var Russland ikke. Reaktorene ble imidlertid nevnt i så vage ordelag at den praktiske verdien av at reaktorene ble inkludert i erklæringen nok ikke var så stor. I sin artikkel fra 2007 konkluderte også Seung-Ho Joo med at Russland hadde spilt en minimal rolle under sekspartsforhandlingene. Moskva hadde ikke klart å gjenerobre innflytelsen i Nordøst-Asia som landet mistet på 1990-tallet, og sekspartsforhandlingene ble dermed et oppgjør mellom USA og Nord-Korea med Kina som megler.²⁹⁶

Russlands manglende innflytelse vises også i «forsinkelsen» fra Russland kom med et forslag, til andre land i regionen eller under forhandlingene godtok forslaget. Russland foreslo sekspartsforhandlinger allerede høsten 2002.²⁹⁷ Det ble imidlertid ikke en realitet før andre enn Russland klarte å få samlet landene sammen sommeren 2003. Og prinsippene i Russlands «pakkeløsning», som energiforsyning mot stans og avvikling av atomprogrammet i Nord-Korea og parallell implementering av dette, finner vi igjen både i felleserklæringen og i februaravtalen. Victor Cha har sagt det rett ut i sin bok: Mange avtaletekster og forhandlingsformat de siste 20 årene har lignet mye på tidlige russiske forslag. Det har

²⁹³ Cha, 2012. s. 328-329

²⁹⁴ Cha, 2012, s. 329

²⁹⁵ «Dfm Losyukov On The Sco, Six-party Talks, Afghanistan, Japan And Iran», konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva, 14.5.2007, hentet fra Wikileaks

²⁹⁶ Joo, «Russia and the North Korean Nuclear Crisis», 2007, s. 149

²⁹⁷ Ha og Shin, «Russian Nonproliferation», 2006, s. 11

imidlertid krevd at et annet land, som Kina eller USA, har tatt til orde for forslagene før de har kunnet bli en realitet.²⁹⁸ Det sier mye om Russlands posisjon både i regionen og under forhandlingene. Den direkte innflytelsen til Russland var liten.

Russlands bidrag: Holde forhandlingsprosessen i gang

Det betyr ikke at Russland ikke spilte noen rolle overhodet under sekspartsforhandlingene. Sammen med Kina gjorde Russland det tidlig klart at bruk av makt, et «irakisk» scenario, for å løse situasjonen var utelukket. Moskva og Beijing insisterte helt fra begynnelsen, med Putin og Jintaos felles uttalelse etter deres møte i Russland i mai 2003, på at situasjonen måtte løses kun gjennom forhandlinger. I arbeidet med FN-resolusjonen etter Nord-Koreas atomprøvesprengning bidro Russland, sammen med Kina, til at makt ikke kunne brukes for å håndheve sanksjonene i resolusjonen. Etter prøvesprengningen bidro Moskva ved å holde de diplomatiske kanalene åpne mellom Washington og Pyongyang, på tidspunkter da forholdet mellom Nord-Korea og USA var mindre godt. Dette var mulig fordi forholdet mellom Russland og Nord-Korea hadde bedret seg, sammenlignet med hvordan det hadde vært på store deler av 1990-tallet. Russland bidro også til å holde Nord-Korea innenfor sekspartsformatet ved, sammen med Kina, å hindre at de internasjonale reaksjonene på Nord-Koreas test av langdistansemissiler i juli 2006 ble altfor strenge. I tillegg bidro Russland til at levering av lettvannsreaktorer ble inkludert i felleserklæringen fra 2005. Russlands støtte til Nord-Korea i viktige spørsmål bidro til å hindre at Nord-Korea trakk seg fra forhandlingene. Russland hjalp også til med å løse BDA-saken og bidro til kompensasjonsprogram for Nord-Korea.

Som vi så i 3. kapittel var det et mål for Russland å holde forhandlingene gående. Det var viktig fordi det generelt bidro til å holde spenningen i regionen nede, ved at partene møttes ansikt til ansikt, og ved at det hindret USA i å ta militære maktmidler i bruk. Russland klarte altså lenge å bidra til at forhandlingsløsningen ikke stoppet helt opp. Slik kunne Russland bidra til at landets langsiktige målsetting om stabilitet og utvikling, i hvert fall tidvis, gikk i riktig retning. I forhold til forventningene i 2003, blant annet knyttet til Russlands «kanal» til regimet i Pyongyang, var den russiske innflytelsen under forhandlingene likevel ikke tilfredsstillende.

²⁹⁸ Cha, 2012, s. 346

Konklusjon:

Jeg tar nå opp igjen problemstillingene fra innledningen og presenterer mine svar på disse.

Russlands politikk under sekspartsforhandlingene

Under de tre første rundene med sekspartsforhandlinger støttet Russland Nord-Korea i det viktige spørsmålet om rekkefølgen på tiltak. Med dette la Moskva seg på en linje som var nærmere Pyongyang enn Washington. I forbindelse med den tredje runden, i juni 2004, leverte også Russland korn til Nord-Korea. Da partene sommeren 2005 etter den fjerde runden endelig kom fram til et felles dokument, hadde Russland arbeidet for at Nord-Korea skulle bli garantert retten til et sivil atomprogram, og dessuten kunne få levert lettvannsreaktorer som del av kompensasjonen for å stenge reaktoren i Yongbyon. Dette var noe USA helt til det siste hadde vært motstander av, men noe Nord-Korea anså som viktige momenter. Igjen var altså Russlands posisjon nærmere Nord-Koreas enn USAs. I 2006 testet først Nord-Korea langdistansemissiler i juli, og detonerte så sin første atombombe i oktober. I etterkant av disse provokasjonene arbeidet Russland for å dempe de internasjonale reaksjonene, ikke minst fra FN. Russland bidro til at nye sanksjoner ble forhindret i juli, og til at det ikke ble åpnet for bruk av makt for å håndheve sanksjonene i resolusjonen fra oktober. Etter atomprøvesprengningen reiste så Russlands Aleksandr Aleksejev til Nord-Korea for å hindre at landet ble helt isolert, og for at muligheten for nye sekspartsforhandlinger ikke skulle forsvinne helt. Under forhandlingene i februar 2007 sa Russland seg villig til å bidra til oljeforsyninger til Nord-Korea for å kompensere for stengingen av reaktoren i Yongbyon. Halvannet år tidligere hadde USA innført sine egne finanssanksjoner som hadde rammet Nord-Korea, blant annet ved at 24 millioner dollar tilhørende Pyongyang ble frosset i banken BDA. Moskva hadde lenge kritisert disse sanksjonene, da Russland våren 2007 bidro til at BDA-saken ble løst. Dermed kunne februaravtalen, og også sekspartsforhandlingene, få en videre skjebne, inntil det hele stoppet opp etter den siste felleserklæringen fra oktober 2007.

Russlands mål for politikken under sekspartsforhandlingene

Alt dette kan sees i sammenheng med to kortsiktige russiske mål for politikken under forhandlingene. Det var viktig at forhandlingene fortsatte, Russland var ikke tjent med at prosessen stoppet opp. For å unngå dette var det viktig for Russland å hindre at Nord-Korea forlot sekspartsforhandlingene. Støtten til Nord-Korea i sentrale spørsmål under forhandlingene, arbeidet i FN for å myke opp reaksjonene etter testene i 2006 og kornforsyningene sommeren 2004 kan sees i lys av dette. Støtten til Nord-Korea og innsatsen i Sikkerhetsrådet tjente imidlertid også andre hensikter, som å hindre at USA fikk det helt som landet ville. Også Aleksejevs innsats etter atomprøvesprengningen og bidraget til løsningen på BDA-saken kan sees i sammenheng med Russlands ønske om å holde forhandlingene i gang. Å holde forhandlingene gående bidro til at bruk av militærmakt til å løse situasjonen ble holdt borte fra listen over mulige reaksjoner overfor Nord-Korea.

Å hindre at forhandlingsprosessen stoppet opp var imidlertid ikke Russlands eneste mål i Beijing. Det var også viktig å finne en løsning på atomkrisen, slik at situasjonen rundt Nord-Koreas atomprogram kom under kontroll. Dette var viktig for å skape en stabil og fredelig utvikling i Nordøst-Asia. Vi ser derfor hvorfor det også var viktig å unngå bruk av militære virkemidler: En krig ville etter all sannsynlighet destabilisere regionen for lang tid framover.

Et mål for Russlands utenrikspolitikk i Nordøst-Asia og under sekspartsforhandlingene var altså å sørge for en fredelig og stabil region. Dette skulle igjen gjøre en økonomisk utvikling i Russlands østlige områder mulig. Øst-Russland var mindre utviklet enn for eksempel den europeiske delen. Russland hadde selvsagt allerede økonomisk samarbeid med nabolandene, blant annet eksport av olje og gass. En substansiell utvikling av Øst-Russland var imidlertid avhengig av nye og større prosjekter. Slike prosjekter kunne være en gassrørledning til Sør-Korea gjennom Nord-Korea og «jernsilkeveien». Prosjektene kunne gi stor økonomisk gevinst for Øst-Russland, og samtidig være et middel for videre samarbeid, ved at Nord-Korea ble mer integrert i den regionale økonomien. Atomkrisen vanskeliggjorde imidlertid slike store samarbeidsprosjekter, som dessuten var avhengig av utenlandsk hjelp til finansieringen. Det viser hvor viktig det var for Russland å finne en løsning på atomkrisen.

Det endelige målet for russisk utenrikspolitikk i Nordøst-Asia var en styrket stilling i regionen. Dette var avhengig av et økonomisk mer utviklet Øst-Russland og med det mer

russisk økonomisk innflytelse i regionen. Dette var igjen avhengig av en stabil utvikling, noe som gjorde Russlands innsats for å holde forhandlingene i gang, og bidra til en løsning, avgjørende.

Russlands evne til å nå målene for politikken under sekspartsforhandlingene

Spørsmålet er da hvorvidt Russland var i stand til å ivareta disse målene, hvilken innflytelse Russland hadde under forhandlingene.

Russlands stilling i Nordøst-Asia da forhandlingene kom i gang i 2003 var ikke veldig sterk. Moskva hadde imidlertid på 2000-tallet forbedret forholdet til Nord-Korea, etter at det på 1990-tallet hadde blitt svært dårlig. Det var dette forbedrede forholdet som sikret Russland en plass i forhandlingene. Å oppnå «deltagelse i løsningen av problemene på Koreahalvøya», slik det stod å lese i strategidokumentet fra 2000, var viktig for Russland. Det var derfor knyttet spenning, ikke minst i Moskva, til hvorvidt Russland var i stand til å spille en rolle som «ærlig megler» mellom Nord-Korea og USA under forhandlingene. Med det kunne Russland gi et viktig bidrag til at situasjonen rundt Nord-Koreas atomprogram kunne løses. Da det sommeren 2005 åpnet seg opp for at en enighet kunne komme på plass, klarte imidlertid ikke Russland å innta rollen som megler. I stedet var det Kina som stod fram og fikk USA og Nord-Korea med på et kompromiss. Grunnen til at Kina kunne innta denne rollen var at landet hadde direkte innflytelse over Nord-Korea, Nord-Korea var avhengig av import fra Kina. Pyongyang hadde ikke vært avhengig av Moskva siden Kreml kuttet båndene i 1990. Derfor hadde ikke Russland mulighet til å presse Nord-Korea til et kompromiss, slik Beijing i større grad hadde. Kina hadde pisk, Russland hadde kun gulrøtter og knapt det. Heller ikke andre virkemidler, som olje- og gassreserver og prosjekter som «jernsilkeveien», gav Russland innflytelse. De var enten ikke kommet langt nok til å framstå som spesielt viktige, eller så var Russland avhengig av utenlandske investorer for å kunne realisere dem. Da partene kom fram til felles dokumenter, bidro Russland ved å forplikte seg til oljeleveranser til Nord-Korea. En viss rolle spilte landet da felleserklæringen fra 2005 åpnet for å levere lettvannsreaktorer til Nord-Korea. Moskva klarte likevel ikke å spille noen avgjørende rolle i arbeidet med å komme fram til disse fellesdokumentene.

Det Russland derimot lenge klarte å bidra med var å holde sekspartsforhandlingene i gang. Russland støttet Nord-Korea i viktige spørsmål for å hindre at Nord-Korea skulle forlate forhandlingene, og spilte en betydelig rolle da Nord-Korea ble lovet lettvannsreaktorer «ved en passende anledning» i felleserklæringen fra 19. september 2005. Etter Nord-Koreas tester av først missiler, siden atomvåpen i 2006, bidro også Russland, gjennom landets veto i sikkerhetsrådet, til at de internasjonale reaksjonene ikke ble for sterke. Etter atomprøvesprengningen gjorde også russiske diplomater en avgjørende innsats for å hindre at de diplomatiske kanalene mellom Pyongyang og Washington ble stengt. Det bidro igjen til at forhandlingsprosessen ble gjenopptatt, og en ny avtale med det kunne underskrives 13. februar 2007. Med innsatsen i BDA-saken bidro også Russland til at februaravtalens første fase kunne gjennomføres.

Russlands innflytelse under sekspartsforhandlingene strakk dermed til for å bidra til å samle de seks landene rundt forhandlingsbordet i Beijing. Men da de begynte å snakke alvor ble Russland satt på sidelinjen. Direkte innflytelse over utfallet av sekspartsforhandlingene hadde Russland ikke.

Vedlegg:

Vedlegg 1: Kart over Nordøst-Asia

Kart:ERINA

Vedlegg 2: Viktige datoer 2003-2007

- Nord-Korea trekker seg fra NPT: 10. januar 2003
- Trepartssamtalene mellom USA, Kina og Nord-Korea: 23.-25. april, 2003
- Sekspartsforhandlingene, første runde: 27.-29. august 2003
- Andre runde: 25.-28. februar 2004
- Tredje runde: 23.-26. juni 2004
- Nord-Korea erklærer seg som atomvåpenmakt: 10. februar 2005
- Fjerdes første fase: 26. juli-7. august 2005
- Fjerde rundes andre fase: 13.-19. september 2005
- Femte rundes første fase: 9.-11. november 2005
- Nord-Korea gjennomfører test av langdistansemissiler: 5. juli 2006
- Nord-Korea gjennomfører en atomprøvesprengning: 9. oktober 2006
- Femte rundes andre fase: 18.-22. desember 2006
- Femte rundes tredje fase: 8.-13. februar 2007
- Sjette rundes første fase: 19.-22. mars 2007
- Sjette rundes første fase fortsetter: 18.-20. juli 2007
- Sjette rundes andre fase: 27.-30. september 2007

Litteratur- og kildeliste:

Bøker

- Cha, Victor. *The Impossible State. North Korea, Past and Future*. London: The Bodley Head, 2012²⁹⁹
- Chipman, John, red. *North Korean Security Challenges. A Net Assessment*. London: The International Institute for Strategic Studies, 2011
- Funabashi, Yoichi. *The Peninsula Question. A Chronicle of the Second Korean Nuclear Crisis*. Washington D.C.: The Brookings Institution, 2007
- Joo, Seung-Ho og Kwak, Tae-Hwan, red. *North Korea's Second Nuclear Crisis and North Asian Security*. Burlington: Ashgate, 2007
- Kim, Samuel S., red. *The International Relations of Northeast Asia*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2004
- Kim, Samuel S. *The Two Koreas and the Great Powers*. New York: Cambridge University Press, 2006
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005
- Lo, Bobo. *Axis of Convenience: Moscow, Beijing and the New Geopolitics*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2008
- Rozman, Gilbert. *Strategic Thinking about the Korean Nuclear Crisis: Four Parties Caught between North Korea and the United States*. New York: Palgrave Macmillan, 2007

²⁹⁹ Trykket i 2012. Mine referanser henviser til denne utgaven. Det finnes en annen utgave med en annen sideinndeling

Kapitler i bøker

- Bazjanov, Jevgenij. «The Russian Response: The Nuclear Crisis» i *Strategic Thinking about the Korean Nuclear Crisis. Four Parties Caught between North Korea and the United States*, redigert av Gilbert Rozman. New York: Palgrave Macmillan, 2007: 193-215
- Joo, Seung-Ho. «Russia and the North Korean Nuclear Crisis» i *North Korea's Second Nuclear Crisis and North Asian Security*, redigert av Seung-Ho Joo og Tae-Hwan Kwak. Burlington: Ashgate, 2007: 133-151
- Kwak, Tae-Hwan. «North Korea's Second Nuclear Crisis and the Six-Party Talks» i *North Korea's Second Nuclear Crisis and North Asian Security*, redigert av Seung-Ho Joo og Tae-Hwan Kwak. Burlington: Ashgate, 2007: 15-45
- Rozman, Gilbert. «Russian Foreign Policy in Northeast Asia» i *The International Relations of Northeast Asia*, redigert av Samuel S. Kim. New York: Rowman & Littlefield Publishers, 2004: 201-225

Artikler i tidsskrift

- Bauer, John W. «Unlocking Russian Interests on the Korean Peninsula». *Parameters: U.S. Army War College* vol. 39, nr. 2 (2009): 52-62
- Blank, Stephen. «What is Russia to Asia?». *Orbis* vol. 47, nr. 4 (2003): 569-585
- Blank, Stephen. «Russian Energy and the Korean Peninsula». *East Asia* vol. 25, nr. 1 (2008): 7-33
- Blank, Stephen og Kim, Younkyoo. «Russia and the Six-Party Process in Korea». *Problems of Post-Communism* vol. 57, nr. 4 (2010): 37-50
- Buszynski, Leszek. «Russia and North Korea: Dilemmas and Interests». *Asian Survey* vol.49, nr.5 (2009): 809-830
- Joo, Seung-Ho. «Moscow-Pyongyang Relations under Kim Jong-Il: High Hopes and Sober Reality». *Pacific Focus* vol. 24, nr. 1 (2009): 107-130

- Kwak, Tae-Hwan. «The Six-Party Talks: An Evaluation and Policy Recommendations». *Pacific Focus* vol. 19, nr. 2 (2004): 7-55
- Lavrov, Sergej. «The Rise of Asia, and the Eastern Vector of Russia's Foreign Policy». *Russia in Global Affairs* vol. 4, nr. 3 (september 2006)
- Moltz, James Clay. «U.S.- Russian Relations and the North Korean Crisis: A Role for the Russian Far East? ». *Asian Survey* vol. 45, nr. 5 (2005): 722-735
- Sagan, Scott D. «Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb». *International Security* vol. 21, nr. 3 (1997): 54-86
- Sanzjev, Artem. «Russian Arms in South Korea». *International Affairs* vol. 51, nr. 4 (2005): 125-130
- Takeda, Yoshinori. «Putin's Foreign Policy Towards North-Korea». *International Relations in the Asia-Pacific* vol. 6, nr. 2. (2006): 189-207
- Toloraja, Georgij. «Korean Peninsula and Russia». *International Affairs* (Moskva) nr. 12 (2002): 63-72
- Toloraja, Georgij. «The Six-Party Talks: A Russian Perspective». *Asian Perspective* vol. 32, nr. 4 (2008): 45-69
- Wishnick, Elizabeth. «Russia and the CIS in 2006: Asserting Russian Interests on Korean Security, Energy, and Central Asia». *Asian Survey* vol. 47, nr. 1 (2007): 58-67
- Yoon, Esook og Lee, Dong Hyung. «Vladimir Putin's Korean Opportunity: Russian Interests in the North Korean Nuclear Crisis». *Comparative Strategy* vol. 24, nr. 2 (2005): 185-201

Artikler hentet fra internett

*Fra Jadernyj Kontrol:*³⁰⁰

- Takeda, Yoshinori. «Северокорейский ядерный кризис и международные отношения в Северо-Восточной Азии» (Den nordkoreanske atomkrisen og internasjonale forhold i Nordøst-Asia). *Jadernyj Kontrol* vol. 11, nr. 1 (februar 2005) URL: <http://www.pircenter.org/media/content/files/9/13508306580.pdf> (sist besøkt 4.10.2013)

*Fra The Asia-Pacific Journal:*³⁰¹

- Toloraja, Georgij. «The New Korean Cold War and the Possibility of Thaw». *The Asia-Pacific Journal* vol.19, nr. 1 (2009) URL: <http://www.japanfocus.org/-Georgiy-Toloraya/3136> (sist besøkt 4.10.2013)
- Georgij Toloraja og John Delury. «North Korea: Twenty Years of Solitude», *The Asia-Pacific Journal* vol. 7, nr. 1 (2009) URL: <http://www.japanfocus.org/-John-Delury/3047> (sist besøkt 3.11.2013)
- Toloraja, Georgij. «Russia and the North Korean Knot». *The Asia-Pacific Journal* vol. 16, nr. 2 (2010). URL: <http://www.japanfocus.org/-Georgiy-Toloraya/3345> (sist besøkt 18.10.2013)

*Fra Strategic Studies Institute (SSI):*³⁰²

- Ha, Yong-Chool og Shin, Beom-Shik. «Russian Nonproliferation and the Korean Peninsula». Et dokument fra *Strategic Studies Institute* (2006). URL: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=747> (sist besøkt 6.10.2013)

³⁰⁰ Tidsskriftet til PIR-senteret, en forskningsinstitusjon som har spesialisert seg på felt som sikkerhetspolitikk og ikkespredning av masseødelegelsesvåpen

³⁰¹ Et tidsskrift som ukentlig publiserer utgaver med artikler om historie og politikk spesielt i Asia-Stillehavsregionen

³⁰² En forskningsinstitusjon direkte knyttet til den amerikanske hæren

Fra lib.ru:

- Toloraja, Georgij. «Россия - Северная Корея: новый этап отношений или "повторение пройденного» (Russland – Nord-Korea: Et nytt steg i forholdet eller fortsettelse av det foregående?). Skrevet for det russiske vitenskapsakademiet, mars 2000 URL: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9620.shtml (sist besøkt 3.11.2013)
- Toloraja, Georgij. «Ось Москва-Пхеньян-Сеул. Когда пойдет первый поезд из Пусана на Европу и почему это важно для России?» (Aksen Moskva.Pyongyang-Seoul. Når går første tog fra Busan til Europa og hvorfor er dette viktig for Russland?). Skrevet for avisen *Vremja Novostej*. November 2002. URL: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9630.shtml (sist besøkt 4.10.2013)
- Toloraja, Georgij. «Приоритеты российской дипломатии на Корейском полуострове» (prioriteter for russiske diplomater på Koreahalvøya). Skrevet for det russiske vitenskapsakademiet. Mai 2003. URL: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9614.shtml (sist besøkt 4.10.2013)
- Toloraja, Georgij. «"Шестисторонка" - зародыш региональной организации?» (Sekstetten - en spire til en regional organisasjon?). Skrevet for avisen *Vremja Novostej*. April 2004. URL: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a9638.shtml (sist besøkt 4.10.2013)

Andre:

- Bajev, Pavel K. «The East-West maneuvering in Russia's energy policy – Could oil and gas exports to China endanger Europe's energy security?», 2008. URL: <http://www.fni.no/russcasp/Russia-China-energy-Baev.pdf> (sist besøkt 7.10.2013)
- Ivanov, Vladimir I. «Russian Energy Strategy 2020: Balancing Europe with the Asia-Pacific Region». 2003. URL: <http://www.erina.or.jp/en/Research/db/pdf2003/03081e.pdf> (sist besøkt 7.10.2013)

Avisartikler

Fra Kommersant. Daily:

- Ivanov, Andrej og Vorontsov, Aleksandr. «Korejskij krizis. Khorosjaja bomba pri plokhoj igre. SShA preuvelitsjili uspekh peregovorov v Pekine». *Kommersant. Daily*, 1.3.2004
- Ivanov, Andrej. «Korejskij krizis. Japoniju poprosili ne raskatsjivat stol peregovorov». *Kommersant. Daily*, 28.7.2005
- Gabujev, Aleksandr. «Shestistoronnie peregovory prervali do 29 avgusta». *Kommersant. Daily*, 8.8.2005
- «Mirovaja praktika. Protokol». *Kommersant. Daily*, 12.8.2005
- Ivanov, Andrej. «Severnaja Koreja raskroet uranovye karty». *Kommersant. Daily*, 15.8.2005
- Gabujev, Aleksandr og Strokan, Sergej. «Diplomatija. Severnaja Koreja slozjila jadernoe oruzjje». *Kommersant. Daily*, 20.9.2005
- «Mirovaia praktika. Protokol». *Kommersant. Daily*, 30.8.2005
- Sjekojan, Irena. «Peregovory po jadernoj programme KNDR zakontsjilis nitsjem». *Kommersant. Daily*, 23.12.2006
- Gabujev, Aleksandr og Odintsov, Kirill. «Razmorozjennyj atom». *Kommersant. Daily*, 20.3.2007
- Gabujev, Aleksandr og Ivanov, Andrej. «Severnaja Koreja pozvala Rossiju v dolju». *Kommersant. Daily*, 24.3.2007
- Odintsov, Kirill. «Juzjnaja i Severnaja Koreja sosjilis relsami». *Kommersant. Daily*, 18.5.2007
- Ivanov, Andrej. «Kim Tsjen Ir razoruzjitsja pered Dzjordzjem Busjem». *Kommersant. Daily*, 13.9.2007

Fra Vremja Novostej:

- Samokhotkin, Aleksandr. «Bratsvo sjestiugolnogo stola. Peregovory po Koree prodolzjatsja v Pekine v oktabrje». *Vremja Novostej*, 29.8.2003
- Grivatsj, Aleksej. «Sakhalinskij gaz pojdet v Koreju». *Vremja Novostej*, 17.2.2005
- Samokhotkin, Aleksandr og Timofejev, Aleksandr. «Illjuzija soglasija. Pkhenjan obesjtsjal otkazatsia ot atoma». *Vremja Novostej*, 20.9.2005
- Samokhotkin, Aleksandr. «Severnaja Koreja priotkryla dver». *Vremja Novostej*, 15.3.2007
- Romanova, Natalija og Khutorynykh, Jelena. «Kim Tsjen Iru ot Dalkombanka». *Vremja Novostej*, 19.6.2007
- Buljtsjev, Georgij. «Sjesterka na obotsjine». *Vremja Novostej*, 17.7.2007
- Samokhotkin, Aleksandr. «Slisjkom mnogo soglasija». *Vremja Novostej*, 19.7.2007
- Samokhotkin, Aleksandr. «Mazutnoje izobilije», *Vremja Novostej*, 8.8.2007
- Samokhotkin, Aleksandr. «Mozgovaja ataka na korejskij atom». *Vremja Novostej*, 21.8.2007
- Samokhotkin, Aleksandr. «Mozgovaja ataka na korejskij atom». *Vremja Novostei*, 21.8.2007
- Labetskaja, Katerina. «Ob jedinennaja Koreja Rossiju ne pugaet». *Vremja Novostej*, 24.9.2007
- Grivatsj, Aleksej. «Korejskij marsj». *Vremja Novostej*, 14.9.2007

Fra Nezavisimaja Gazeta:

- Naumtsjik Julija. «My sosedi, vot i vse! S formalnoj totsiki zrenija Severnaja Koreja nikakikh mezjdunarodnykh objazatelstv ne narusjila, stsjitajut eksperty "NG"». *Nezavisimaja Gazeta*, 10.7.2006
- Blinov, Artur og Ivanov, Vladimir. «Severnaja Koreja vosjla v klub jadernykh derzjav. Pervoe ispytanie svoej atomnij bomby Pkhenjan provel v 130 kilometrakh ot granitsy s RF». *Nezavisimaja Gazeta*, 10.10.2006

- Blinov, Artur. «Kim Tsjen Ir ne ustojal pred sanktsjami ». *Nezavisimaja Gazeta*, 2.11.2006
- Skosyrev, Vladimir. «Na peregovorakh s Severnoj Koreej vsem nuzhen rezultat». *Nezavisimaja Gazeta*, 11.12.2006
- «Novosti». *Nezavisimaja Gazeta*, 31.1.2007
- Skosyrev, Vladimir. «Dengi vpered!». *Nezavisimaja Gazeta*, 23.3.2007

Fra Izvestija:

- Sjesternina, Jelena. «Idite na vse sjest storon. V Pekine natsjalis peregovory po severokorejskoj jadernoj programme». *Izvestija*, 28.8.2003
- Golovnin, Vasilij. «Vavilon v Pekine. Na sjestistoronnikh peregovorakh o jadernoj programme KNDR u Rossii kozyrej net, no sjansy imejutsja». *Izvestija*, 28.8.2003
- «Khronika». *Izvestija*, 28.6.2004
- Stepanov, Georgij. «Severnaja Koreja soskotsjila s "osi zla"». *Izvestija*, 14.2.2007
- Golovnin, Vasilij. «Budet li u SShA i Severnoj Korei "medovyj mesjats"?». *Izvestija*, 4.9.2007

Fra Rossijskaja Gazeta:

- Kirjanov, Oleg. «Mir i Rossija. Moskva pomogaet Pkhenjanu». *Rossijskaia Gazeta*, 29.6.2004
- Kirjanov, Oleg. «Mir i Rossija. V poiskakh tsjuda». *Rossijskaja Gazeta*, 26.7.2005

Fra Moskovskije Novosti:

- Vladykin, Oleg. «Sobytie nedeli. U Severnoj Korej net Tepkhodon-2». *Moskovskije Novosti*, 7.7.2006
- Primakov, Jevgenij. «Uroki jadernikh peregovorov s KNDR». *Moskovskije Novosti*, 23.2.2007

Fra andre aviser:

- Stepanov, Andrej. «Ukrosjtsjenie atoma». *Trud*, 29.8.2003
- «Dengi / Vlast. Sobytiya». *Vedomosti*, 9.9.2005
- Morozova, Jelena. «Puls planety». *Pravda*, 11.11.2005
- Junanov, Boris. «Utrom - dengi, vetsjerom - soglasjenie». *Novye Izvestija*, 1.2.2007

Avisartikler hentet fra internett

- Koo, Heejin og Cheng, Allen T. «North Korea Nuclear Talks Recess Amid Transfer Snafu (Update3)». *Bloomberg*, 22.3.2007. URL: <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aVWf.4rVYsDQ&refer=japan> (sist besøkt 1.10.2013)
- Sang-hun, Choe. «Oil Is Shipped to North Korea Under Nuclear Shutdown Pact». *The New York Times*, 13.7.2007. URL: http://www.nytimes.com/2007/07/13/world/asia/13korea.html?_r=0 (sist besøkt 21.10.2013)

Internettkilder

Fra Wikileaks:

- Congressional Research Service Report RL32743. 24.1.2005. URL: <http://crs.wikileaks-press.org/RL32743.pdf> (sist besøkt 30.9.2013)
- Congressional Research Service Report RL33389. 24.4.2006. URL: <http://wlstorage.net/file/crs/RL33389.pdf> (sist besøkt 30.9.2013)
- «Dprk: Russian Views On Implementing Unscr 1695». Konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva. 25.8.2006. URL: <http://wikileaks.org/cable/2006/08/06MOSCOW9311.html> (sist besøkt 16.10.2013)
- «Information Regarding Unscr 1718: Demarche Delivered». Konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva. 16.10.2006. URL: <http://wikileaks.org/cable/2006/10/06MOSCOW11584.html> (sist besøkt 16.10.2013)

- «Six Party Talks: Gor Urges Measured Pace On Next Steps». Konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva. 27.6.2007. URL: <http://wikileaks.org/cable/2007/06/07MOSCOW3114.html> (sist besøkt 16.10.2013)
- «Dfm Losyukov On The Sco, Six-party Talks, Afghanistan, Japan And Iran». Konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva. 14.5.2007. URL: <http://wikileaks.org/cable/2007/05/07MOSCOW2205.html> (sist besøkt 16.10.2013)
- «Russia-south Korea Relations: No Friction, But The North To Worry About». Konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva. 10.9.2007. URL: <http://wikileaks.org/cable/2007/09/07MOSCOW4433.html> (sist besøkt 16.10.2013)
- «Dfm Losyukov On Six-party Talks, Afghanistan And Iran». Konfidensielt notat sendt til det amerikanske utenriksministeriet fra USAs ambassade i Moskva. 17.9.2007. URL: <http://wikileaks.org/cable/2007/09/07MOSCOW4544.html> (sist besøkt 16.10.2013)

Fra Korean Central News Agency, KCNA:

- «KCNA on Six-way Talks and DPRK's Principled Stand». 2.9.2003. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 22.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 3.9.2003
- «SPA Approves Measures Taken by Foreign Ministry as regards Nuclear Issue». 3.9.2003 URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 21.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 4.9.2003
- «DPRK and China Discuss Nuclear Issue». 30.10.2003. URL: <http://www.kcna.co.jp/item/2003/200310/news10/31.htm#213> (sist besøkt 0.9.2013)
- «DPRK Will Never Waive Its Right to Peaceful Nuclear Activity». 6.9.2005. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 22.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 7.9.2005

- «Spokesman for DPRK FM on Contact between Heads of DPRK and U.S.». 10.7.2005. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 30.9.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 11.7.2005
- «Kim Kye Gwan Interviewed in Beijing». 12.11.2005. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 21.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 14.11.2005
- «DPRK Foreign Ministry Spokesman Totally Refutes UNSC "Resolution"». 17.10.2006. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 30.9.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 18.10.2006
- «DPRK Foreign Ministry's Spokesman Urges U.S. to Lift Financial Sanctions against DPRK». 9.1.2006. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 30.9.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 10.1.2006
- «Prospect of Six-Party Talks to Depend on U.S. Attitude». 7.7.2004. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 30.9.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 8.7.2004.
- «DPRK Foreign Ministry Spokesman on Issue of Implementation of October 3 Agreement». 4.1.2008. URL: Søkes opp via: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 1.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 5.1.2008
- «DPRK FM on Its Stand to Suspend Its Participation in Six-party Talks for Indefinite Period». 10.2.2005. URL: Søkes opp via <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 30.9.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 11.2.2005
- «DPRK to Move Only When Lifting of Financial Sanction Proved to Be Reality». 13.4.2007. URL: Søkes opp via <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 1.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 14.4.2007
- «Foreign Ministry Spokesman on Solution to Issue of Frozen Funds». 25.6.2007. URL: Søkes opp via <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 1.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 26.6.2007

- «DPRK Foreign Ministry Blasts Abe Group's Racket over "Abduction Issue"». 19.7.2007. URL: Søkes opp via <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm> (sist besøkt 1.10.2013) NB: Står oppført under nyheter fra 20.7.2007

Fra det russiske utenriksministeriet, MID:

- Konseptdokument for den russiske føderasjons utenrikspolitikk (Концепция внешней политики Российской Федерации). Godkjent av president Vladimir Putin 28.6.2000. URL: <http://www.mid.ru/Bl.nsf/arh/19DCF61BEFED61134325699C003B5FA3> (sist besøkt 21.10.2013)
- Offisiell uttalelse i forbindelse med Nord-Koreas varsel om å trekke seg fra ikkespredningsavtalen (Заявление Министерство иностранных дел Поссийской Федерации. В связи с намерением КНДР выйти из Договора о нераспространении ядерного оружия) .10.1.2003. URL: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/8a15b43ae2d7c96443256999005bcbb8/1c64712d7e7ae4ff43256caa002824f6!OpenDocument (sist besøkt 23.10.2013)
- Offisiell uttalelse i forbindelse med Nord-Koreas avgjørelse om å ta en pause fra sekspartsforhandlingene (Заявление официального представителя МИД России А.В.Яковенко в связи с решением КНДР приостановить свое участие в шестисторонних переговорах). 10.2.2005. URL: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/%208a15b43ae2d7c96443256999005bcbb8/fae384a3e1ca9987c3256fa40049fd9f!OpenDocument (sist besøkt 23.10.2013)
- «Remarks by Russian Deputy Minister of Foreign Affairs Alexander Alexeyev at the Final Plenary Meeting of the Six-Party Talks on Resolving the Nuclear Problem of the Korean Peninsula». 21.9.2005, URL: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/8ae23e97b0361654c3257084002ea09b?OpenDocument (sist besøkt 23.10.2013)
- Offisiell uttalelse om Nord-Koreas missiltester (Заявление МИД России. О ракетных запусках КНДР). 5.7.2006. URL: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/8a15b43ae2d7c96443256999005bcbb8/1ae6b51c25e7dff4c32571a20037c9b2!OpenDocument (sist besøkt 21.10.2013)

- Offisiell uttalelse fra MID's representant M. L. Kamynin i forbindelse med Nord-Koreas atomprøvesprengning (Заявление официального представителя МИД России М.Л.Камынина в связи с ядерным испытанием в КНДР). 9.10.2006. URL: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/%208a15b43ae2d7c96443256999005bcbb8/e0229388b4881f34c3257202002f2aa1!OpenDocument (sist besøkt 21.10.2013)
- Offisiell uttalelse i forbindelse med enigheten om et interkoreansk toppmøte (Заявление заместителя официального представителя МИД России Б.Н.Малахова в связи с договоренностью о проведении межкорейского саммита). Moskva. 8.8.2007. URL: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/8a15b43ae2d7c96443256999005bcbb8/8ac90cda30211312c3257331002dea9c!OpenDocument (sist besøkt 1.10.2013)
- Intervju med Aleksandr Losjukov om sekspartsforhandlingene, publisert i *Vremja Novostej* (Интервью заместителя Министра иностранных дел России А. П. Лосюкова о шестисторонних переговорах по корейской ядерной проблеме, опубликованное в газете «Время новостей» 24 сентября 2007 года). 24.9.2007. URL: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/c1e31b7c684d2dd843256c2c002a4eb8/db6c125bb77e7e85c325736000310403!OpenDocument (sist besøkt 21.10.2013)

Fra det russiske industri- og energiministeriet:

- «The Summary of the Energy Strategy of Russia for the Period of up to 2020». Moskva. 2003. URL: http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf (sist besøkt 7.10.2013)

Fra det amerikanske utenriksministeriet, DoS:

- Kommentarer fra Colin Powell (etter møte med Mohamed ElBaradei fra IAEA). 10.1.2003. URL: <http://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2003/16553.htm> (sist besøkt 24.10.2013)
- Daglig pressebriefing. 29.7.2005. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/50406.htm> (sist besøkt 3.10.2013)
- Daglig pressebriefing. 20.12.2006. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2006/78126.htm> (sist besøkt 30.9.2013)

- Daglig pressebriefing. 6.3.2007. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2007/mar/81471.htm> (sist besøkt 30.9.2013)
- Daglig pressebriefing. 7.3.2007. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2007/mar/81524.htm> (sist besøkt 30.9.2013)
- «Press Statement» fra det amerikanske utenriksministeriet. 14.4.2007. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/apr/83051.htm> (sist besøkt 1.10.2013)
- «Press Conference at U.S.-DPRK Bilateral Working Group Meeting». Referat hentet fra nettsidene til det amerikanske utenriksministeriet. 2.9.2007. URL: <http://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/rm/2007/91674.htm> (sist besøkt 1.10.2013)
- Daglig pressebriefing. 4.9.2007. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2007/sep/91681.htm> (sist besøkt 1.10.2013)
- Daglig pressebriefing. 4.1.2008. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2008/jan/98445.htm> (sist besøkt 1.10.2013)
- Pressebriefing, Christopher Hill. 30.9.2007. URL: <http://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/rm/2007/92980.htm> (sist besøkt 1.10.2013)
- Pressebriefing, Christopher Hill. 3.10.2007. URL: <http://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/rm/2007/93234.htm> (sist besøkt 1.10.2007)

Fra FN:

- FN-Resolusjon 1695. 15.7.2006. URL: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1695\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1695(2006)) (sist besøkt 30.9.2013)
- FN-Resolusjon 1718. 14.10.2006. URL: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1718\(2006\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1718(2006)) (sist besøkt 30.9.2013)
- Notater fra vedtaksmøte i FNs sikkerhetsråd. 14.10.2006. URL: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8853.doc.htm> (sist besøkt 30.9.2013)

Fellesdokumenter etter sekspartsforhandlingene:

- «Joint Statement of the Fourth Round of the Six-Party Talks». Beijing. 19.9.2005. URL: <http://www.nukestrat.com/korea/JointStatement091905.pdf> (sist besøkt 30.9.2013)
- «Initial Actions for the Implementation of the Joint Statement». Beijing. 13.2.2007. URL: http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/n_korea/6party/action0702.html (sist besøkt 30.9.2013)
- «Joint Document of the Second Session of the Sixth Round Six-Party Talks». Beijing. 3.10.2007. URL: http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/03/content_6829017.htm (sist besøkt 1.10.2013)

Andre nettsider:

- Arms Control Association. «Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy». URL: <http://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron> (sist besøkt 30.9.2013)
- Bush, George Walker. Innsettelsestale, gjengitt på hjemmesiden til National Public Radio. 20.1.2005. URL: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172> (sist besøkt 30.9.2013)
- Pressekonferanse etter minstermøte i G8. Washington. 14.5.2004. URL: <http://www.g8.utoronto.ca/foreign/formin040514.htm> (sist besøkt 30.9.2013)

Intervjuer

- Intervju med Golts, Aleksandr Matvejevitsj. Moskva, 1.10.2012
- Intervju med Topytsjkanov, Pjotr Vladimirovitsj. Moskva, 27.9.2012

Også gjennomgått litteratur

- Bellacqua, James A., red. *The Future of China-Russia Relations (Asia in the New Millennium)*. Kentucky: The University Press of Kentucky, 2010

- Cumings, Bruce. *Korea's Place in the Sun. A Modern History*. New York: Norton, 2005
- Hecker, Siegfried S. *Report on North Korean Nuclear Program*, 15. november 2006
- Hecker, Siegfried S. "Lessons learned from the North Korean nuclear crises" i *Dædalus - Winter*, 2010
- Husby, Tor. *Nord-Korea uroer naboland*. Publikasjon fra Den norske Atlanterhavskomiteé, 2002
- Jackson, Robert og Sørensen, Georg. *Introduction to International Relations. Teories & Approaches*. Oxford: Oxford University Press, 2010
- Kippe, Halvor. *Nord-Koreas kjernevåpenprogram*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 2003
- Kwak, Tae-Hwan og Joo, Seung-Ho, red. *North Korea's Foreign Policy Under Kim Jong-Il. New Perspectives*. Surrey: Ashgate, 2009
- Kwak, Tae-Hwan og Joo, Seung-Ho, red. *Peace Regime Building on the Korean Peninsula and Northeast Asian Security Cooperation*. Surrey: Ashgate, 2010
- Pritchard, Charles L. *Failed Diplomacy. The Tragic Story of How North Korea Got the Bomb*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2007